

Územně analytické podklady Moravskoslezského kraje

ÚPLNÁ AKTUALIZACE 2021

PODKLADY PRO ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

Obsah

ZÁKLADNÍ INFORMACE	2
METODICKÝ POSTUP	2
1. SPECIFICKÁ VÝCHODISKA, CÍLE A ÚKOLY ÚAP MSK.....	2
2. PODKLADY PRO ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ.....	3
3. ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ.....	5
POPIS SOUČASNÉHO STAVU A VÝVOJE ÚZEMÍ	5
4. ŠIRŠÍ ÚZEMNÍ VZTAHY	5
5. PROSTOROVÉ A FUNKČNÍ USPOŘÁDÁNÍ ÚZEMÍ.....	5
6. STRUKTURA OSÍDLENÍ	6
7. SOCIODEMOGRAFICKÉ PODMÍNKY A BYDLENÍ.....	9
8. PŘÍRODA A KRAJINA	14
9. VODNÍ REŽIM A HORNINOVÉ PROSTŘEDÍ.....	21
10. KVALITA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	31
11. ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND A POZEMKY URČENÉ K PLNĚNÍ FUNKCÍ LESA.....	32
12. OBČANSKÁ VYBAVENOST VČETNĚ JEJÍ DOSTUPNOSTI A VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ.....	38
13. DOPRAVNÍ A TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA VČETNĚ JEJICH DOSTUPNOSTI	40
14. EKONOMICKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PODMÍNKY	59
15. REKREACE A CESTOVNÍ RUCH	63
16. BEZPEČNOST A OCHRANA OBYVATEL	77
17. HODNOTY ÚZEMÍ.....	78

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, uložil krajským úřadům pořídit do 30. 6. 2009 územně analytické podklady pro své správní území a každé dva roky pořídit jejich úplnou aktualizaci. Novelou zákona č. 225/2017 Sb. byl interval pro úplnou aktualizaci prodloužen na čtyři roky, pátá úplná aktualizace je tedy pořízena k datu 30. 6. 2021. Zhotovením prvních Územně analytických podkladů Moravskoslezského kraje (ÚAP MSK) a jejich první úplnou aktualizací byla pověřena firma Ateliér T-plan, s.r.o., Praha. Následující úplné aktualizace pořídil odbor územního plánování a stavebního řádu Krajského úřadu Moravskoslezského kraje vlastními silami.

Řešeným územím ÚAP MSK je celý administrativní obvod Moravskoslezského kraje. Základní charakteristiky jsou uvedeny v následujícím přehledu:

Rozloha (km ²) k 31. 2. 2020:	5 428
Počet obyvatel k 31. 2. 2020:	1 213 311
Počet obcí:	300
z toho:	
počet obcí s rozšířenou působností	22
počet obcí s pověřeným obecním úřadem	30

METODICKÝ POSTUP

1. SPECIFICKÁ VÝCHODISKA, CÍLE A ÚKOLY ÚAP MSK

Metodický postup zpracování ÚAP MSK vychází z § 4, vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti. Novelou této vyhlášky č. 13/2018 Sb. došlo ke změnám jak v obsahu podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území a vlastním rozboru, tak v části údajů o území – sledovaných jevech.

Územně analytické podklady mají tři základní složky:

- podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území
- rozbor udržitelného rozvoje území
- údaje o území, zjištění vyplývající z průzkumů území, další důležité dostupné in-formace a případně data vzniklá analýzou shromážděných informací (databáze územně analytických podkladů).

Podklady a rozbor udržitelného rozvoje území mají svou textovou, tabulkovou a grafickou část. Grafickou část tvoří výkresy a kartogramy, nově zpracované do *Atlasu Moravskoslezského kraje* (odbor regionálního rozvoje a cestovního ruchu ve spolupráci s odborem územního plánování a stavebního řádu 2021). Atlas je přílohou aktualizace ÚAP MSK.

Zdrojem údajů pro rozbor udržitelného rozvoje území jsou také krajským úřadem pořízené územní studie na téma sídelní struktura, cílové charakteristiky krajiny, umístování záměrů větrných elektráren, územní systému ekologické stability a studie dopravních záměrů. Pro vyhodnocení územních podmínek jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje a závěrečné zhodnocení byla využita studie RNDr. Milana

Poledníka, zpracovaná pro Moravskoslezský kraj v roce 2021. Další specifickou skutečností, kterou ÚAP MSK reflektují, je probíhající pořizování aktualizací Zásad územního rozvoje Moravskoslezského kraje (ZÚR MSK).

Podkladová část aktualizace ÚAP MSK 2021 je zaměřena na splnění následujících cílů a úkolů:

- zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot a limity využití území
- doplnění a aktualizace dat pro rozbor udržitelného rozvoje území
- doplnění a aktualizace identifikace přírodních, urbanistických, architektonických, kulturně historických a ostatních civilizačních hodnot území
- aktualizace výkresů

Rozbor udržitelného rozvoje území (analytická část aktualizace ÚAP MSK 2021) je zaměřen na splnění následujících cílů a úkolů:

- zjištění a vyhodnocení pozitiv a negativ v území
- vyhodnocení územních podmínek a potenciálů jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje území včetně jejich vzájemných vazeb a trendů vývoje území, a to pro:
  - příznivé životní prostředí
  - hospodářský rozvoj
  - soudržnost společenství obyvatel
- určení problémů k řešení v ÚPD, vyplývajících
  - z urbanistických, hygienických, dopravních nebo jiných územně technických závad
  - vzájemných střetů záměrů na provedení změn v území a střetů těchto záměrů s limity využití území a s hodnotami v území
  - odstranění nebo zmírnění vlivů negativ v území
  - využití potenciálů rozvoje území
  - snížení nevyváženého vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel

2. PODKLADY PRO ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

Základem podkladové části ÚAP je vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot a limity využití území v rámci 13 hlavních tematických okruhů. Toto členění vychází z § 4, odst. 2 vyhlášky:

1. širší územní vztahy
2. prostorové a funkční uspořádání území
3. struktura osídlení
4. sociodemografické podmínky a bydlení
5. příroda a krajina
6. vodní režim a horninové prostředí
7. kvalita životního prostředí
8. zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa

9. občanská vybavenost včetně její dostupnosti a veřejná prostranství
10. dopravní a technická infrastruktura včetně jejich dostupnosti
11. ekonomické a hospodářské podmínky
12. rekreace a cestovní ruch
13. bezpečnost a ochrana obyvatel

Kromě toho byl zpracován samostatný oddíl *Hodnoty území Moravskoslezského kraje* (kapitola 14), který přehledně shrnuje hlavní hodnoty území.

Součástí podkladů je také zjištění a vyhodnocení záměrů na provedení změn v území. Pozornost se zaměřuje na jevy nadmístního významu, relevantní měřítku tiskových výstupů výkresové části (1 : 100 000).

Základní územní jednotkou, pro kterou jsou jevy sledovány, je obec, resp. její administrativní území. Ve vybraných případech může být konkrétní jev vyhodnocen pro jednotlivá katastrální území.

Textová část

Textová část podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území, která tvoří obsah tohoto svazku, je strukturována do těchto základních částí:

Popis současného stavu, vlastností a problémů území, vyhodnocení jeho dosavadního vývoje. Dle jednotlivých témat je (v závislosti na dostupnosti dat) hodnocen vývoj v období 2001–2021 se snahou o zachycení dynamiky změn a identifikace dílčích oblastí kraje. Referenční hladinou byly zpravidla kvantifikované cíle nebo standardy pro danou veličinu (vyplývající ze strategických dokumentů nebo stanovené zákonem). Tam kde tyto standardy nejsou stanoveny zmíněným způsobem, byl jako referenční údaj použit kontext hodnot řešeného území (průměr/medián).

1. Hlavní přírodní, urbanistické, architektonické, kulturně historické a ostatní civilizační hodnoty území, limity využití území.
2. Záměry na provedení změn v území v následujícím členění:
  - záměry obsažené v ZÚR MSK v platném znění, resp. v návrhu jejich aktualizací
  - ostatní známé záměry
    - identifikované v rámci ÚAP ORP nebo v oborových koncepcích,
    - uplatněné poskytovateli údajů.

Grafické výstupy

Grafická část podkladů pro rozbor udržitelného rozvoje území je zpracována ve struktuře odpovídající členění textové části. Obsahuje jak mapové kompozice v měřítku tiskového výstupu 1:100 000 zpracované nad státním mapovým dílem RZM 50, tak kartogramy, kartodiagramy a schémata, která jsou obsažena v *Atlasu Moravskoslezského kraje* – viz výše.

Výkresy podkladové části:

- výkres urbanistických, architektonických, kulturně historických a ostatních civilizačních hodnot
- výkres krajinných a přírodních hodnot

- výkres limitů využití území (zobrazuje omezení změn v území z důvodů ochrany veřejných zájmů, vyplývajících z právních předpisů nebo stanovených na základě zvláštních právních předpisů nebo vyplývajících z vlastností území)
  - limity vyplývající z civilizačních hodnot a vlastností území a z jejich zákonné ochrany
  - limity vyplývající z přírodních hodnot a vlastností území a z jejich zákonné ochrany
- výkres záměrů na provedení změn v území s rozlišením nových požadavků na změny v území ve výše uvedeném členění

3. ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

Textová část rozboru je obsažena v samostatném svazku. Jeho struktura, použité metodické postupy a grafické přílohy jsou popsány v úvodu jednotlivých kapitol.

Grafickou část tvoří výkres problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích, případně územních studiích – problémový výkres.

POPIS SOUČASNÉHO STAVU A VÝVOJE ÚZEMÍ

1. ŠIRŠÍ ÚZEMNÍ VZTAHY

Z geografické pozice Moravskoslezského kraje a vymezení jeho územního obvodu vyplývají požadavky na koordinaci využívání území v rámci širších vazeb jednak se sousedními kraji ČR (Olomoucký a Zlínský kraj) a jednak s přilehlými oblastmi Polska (Województwo Śląskie, Województwo Opolskie) a Slovenska (Žilinský samosprávný kraj).

Z hlediska osídlení a urbanizace jsou z pohledu širších vztahů Moravskoslezského kraje významné vnitrostátní vazby na Olomouckou aglomeraci, resp. OB8 Rozvojovou oblast Olomouc, v mezinárodních souvislostech potom vazby na Metropolitní regiony Katowice (2,6 mil. obyvatel) a Opole (1 mil. obyvatel) v Polsku, resp. aglomeraci Žilina – Martin (200 tis. obyvatel) na Slovensku. Mezinárodní dopravní vazby jsou realizovány v rámci větve VIb severojižního transevropského multimodálního koridoru (dále TEMMK) transevropské dopravní sítě (Trans European Network Transport; dále TEN-T), která propojuje významné sídelní a ekonomické struktury střední a východní Evropy v relaci Katowice – Ostrava – Vídeň.

Z hlediska koordinace využívání území bylo prověřeno, zda platné dokumentace sousedních krajů a států neobsahují novou plochu nebo koridor s přesahem (pokračováním) na území MSK bez zajištění návaznosti.

Z koridorů dopravní a technické infrastruktury vyžaduje územní koordinaci koridor s pokračováním na území Slovenska, a to Silnice I/11 Hrádek – Jablunkov – Mosty u Jablunkova – st. hranice ČR/SR včetně MÚK (1/2 profil realizován). Dle Územního plánu velkého územního celku Žilinského kraje navazuje koridor D40 na území Slovenské republiky na koridor H. I (I/11). Návaznost některých segmentů ÚSES s Olomouckým a Zlínským krajem je dořešena v rámci pořizované Aktualizace č. 2a ZÚR MSK. Koordinace koridoru vysokorychlostní trati (VRT) s Olomouckým krajem je zajištěna v rámci pořizovaných aktualizací ZÚR obou krajů, pokračování koridoru do Polska je předmětem jednání.

2. PROSTOROVÉ A FUNKČNÍ USPOŘÁDÁNÍ ÚZEMÍ

Moravskoslezský kraj je územím značně různorodým z mnoha hledisek. Pro historický vývoj i pro dnešní funkční uspořádání kraje je určující geomorfologie kraje.

Území Moravskoslezského kraje představuje prostor, ve kterém se setkávají tři orografické provincie: Česká vysočina, Západní Karpaty a Středoevropská nížina. V území jsou zastoupeny všechny typy reliéfu od hornatin přes vysočiny a pahorkatiny až po nížiny.

Osou kraje je Oderská brána jako část čelní karpatské prohlubně, která prochází středem území ve směru jihozápad – severovýchod. Je to původem zlomová propadlina, na její modelaci se dále podílel pevninský ledovec a eroze řeky Odry, která zde vytvořila širokou nivu s četnými meandry.

Na severovýchodě přechází Oderská brána do Ostravské pánve a na západ od Odry při česko-polských hranicích do nížin a pahorkatin na obou březích Opavy, které jsou již součástí Slezské nížiny. Geograficky sem spadá i Osoblažská nížina na severozápadním okraji území.

Jádro Ostravské pánve tvoří plošina mezi údolím Odry a Olše. Tabule je vysoká průměrně 290 m a mírně zalesněná. Přírodní charakter reliéfu je značně pozměněn hospodářskou činností – hlušinové haldy a haldy strusky z hutnických provozů, poklesy terénu jako důsledek hlubinné těžby uhlí, často zaplavované srážkovou i podzemní vodou.

Oderská brána je rozhraním mezi orografickými provinciemi České vysočiny na severozápadě a Západních Karpat na jihovýchodě území. Česká vysočina je na území kraje zastoupena pásmy Nízkého a Hrubého Jeseníku. Omezení Nízkého Jeseníku proti Oderské bráně i proti Hrubému Jeseníku a Opavské pahorkatině je tektonicky podmíněné a morfologicky výrazné. Členitější reliéf je následek erozní činnosti Moravice, Opavy a Odry. Horské pásmo Hrubého Jeseníku se vyznačuje úzkými hřbety, které prudce spadají do hlubokých koryt horských říček.

Ze Západních Karpat zasahují na území kraje Beskydy a jejich podhůří – Podbeskydská pahorkatina. Povrch pahorkatiny je mírně zvlňný, členitější je pouze Štramberská vrchovina s četnými pahorky a hřbety mladých vyvěřelin a vrchy vápencového bradla. Hornatinu Beskyd tvoří málo členěné ve vrcholu ploché hřbety dosahující výšky přes 1 000 m. Převážnou část tohoto pohoří v Moravskoslezském kraji zaujímají Moravskoslezské Beskydy, které jsou Jablunkovskou brázdou odděleny od Slezských Beskyd. Jablunkovská vrchovina na jihovýchodním okraji území je již součástí Slovenských Beskyd.

Centrální část kraje tvoří Ostravská aglomerace, kde jsou koncentrovány jak ekonomické aktivity, a to stále hlavně průmysl, tak bydlení většiny obyvatelstva kraje. Podkladem pro vymezení aglomerace byla územně technická infrastruktura včetně vymezení bytového fondu, ekonomická funkce (nabídka pracovních míst) a sociálně demografická struktura (rozložení obyvatel, migrační toky).

Jádrem aglomerace je Ostrava, v užším jádru leží města – obce s rozšířenou působností (ORP) Frýdek-Místek, Havířov, Karviná, Orlová, Bohumín a Hlučín. Širší vymezení aglomerace zahrnuje i Opavu, Kravaře, Bílovec, Nový Jičín, Kopřivnici, Frýdlant nad Ostravicí, Třinec a Český Těšín. Mimo aglomeraci leží jen menší část ORP, a to na západě Krnov, Bruntál, Rýmařov, Vítkov a Odry, na jihu Frenštát pod Radhoštěm a na východě Jablunkov. Z hlediska dostupnosti krajského města jako centra aglomerace jsou na tom nejhůře správní území ORP Krnova, Bruntálu, Rýmařova a Vítkova.

Intenzivní zemědělství v kraji je koncentrováno do nejúrodnějších oblastí sníženin, zejména Opavské nížiny, na Hlučínsko, do Oderského úvalu a Osoblažského výběžku. Extenzivní zemědělství, zejména pastevní chov skotu, přetrvává v oblasti Nízkého Jeseníku, v podhůří Hrubého Jeseníku a částečně v Beskydech. Chov ovcí z ekonomických důvodů téměř zanikl. Nejlesnatějšími částmi kraje jsou Jeseníky a Beskydy, a to přes značný úbytek lesních porostů vlivem kůrovcové kalamity.

3. STRUKTURA OSÍDLENÍ

Osídlení Moravskoslezského kraje je podstatně odlišné od osídlení většiny krajů ČR. Kraj byl populačně největší ze všech krajů České republiky, ale kvůli migračním úbytkům své prvenství ztratil. Má celkem

300 obcí, které se skládají z 623 místních částí (sídél). V kraji je 41 měst (z toho 6 statutárních měst a 2 obnovená historická města) a 3 městyse (obnovené), 6 okresních měst a 22 obcí s rozšířenou působností (ORP).

Obce i sídla jsou v porovnání s celou Českou republikou co do počtu obyvatel velké. Zatímco v ČR má v současnosti administrativní obec v průměru cca 1 600 obyvatel, v průměru za Moravskoslezský kraj je to 4 000 obyvatel, tedy 2,5x více. Tato skutečnost je dána dvěma základními faktory. Jeden z nich je historický vývoj administrativně-správního uspořádání, kdy bývalý Severomoravský kraj se vyznačoval velmi silnou integrací obcí v 70. a 80. letech minulého století a relativně malou dezintegrací na počátku 90. let. Druhým faktorem je odlišnost samotné sídelní struktury. Lze to doložit tím, že v porovnání průměrné velikosti sídel je rozdíl mezi Moravskoslezským krajem a ČR ještě větší než rozdíl ve velikosti obcí. Průměrná velikost sídla v ČR je cca 700 obyvatel, v kraji jako celku je to cca 2 000 obyvatel, tedy téměř třikrát více. Z těchto základních hodnot je dobře patrná charakteristika osídlení i její výhledové problémy a potřeby.

Pokud jde o velikostní skupiny obcí podle počtu obyvatel, jsou na území kraje oproti celostátnímu průměru velmi slabě zastoupeny velikostní skupiny obcí do velikosti 1 000 obyvatel. Uvnitř kraje jsou z hlediska velikosti obcí a sídel velké rozdíly mezi západní částí kraje, zejména územím Jeseníků a Osoblažska a ve východní části kraje.

V jádrové části Ostravské aglomerace je průměrná velikost obce větší než 10 tis. obyvatel (obvody obcí s rozšířenou působností – ORP Havířov, Karviná, Bohumín, Český Těšín, Orlová). Pro tyto ORP je příznačný jak vysoký počet obyvatel v jejich jádrovém městě, tak vysoký počet obyvatel v obcích v jejich zpravidla malém územním obvodu. Naproti tomu jsou průměrné velikosti obcí v ORP v západní a střední části kraje již srovnatelné s průměrnými hodnotami v ČR (ORP Bruntál, Krnov, Rýmařov, Vítkov). V některých správních obvodech pověřených obecními úřady (POÚ) jsou dokonce extrémně malé obce i v porovnání s celostátním průměrem (POÚ Osoblaha, Horní Benešov, Město Albrechtice). Obdobná je i situace, pokud jde o průměrnou velikost sídel, ta je podstatně nižší v západní části kraje.

Podíl obyvatel v těchto velikostních skupinách je v kraji relativně méně diferencovaný. V obcích s více než 1 000 obyvatel žije v současnosti v ČR jako celku 82,8 % obyvatel, v Moravskoslezském kraji je to ale 93,7 %. Také v těch SO ORP, kde je poněkud vyšší zastoupení menších obcí a sídel, je přesto podíl obcí s více než 1 000 obyvateli dosti vysoký a přesahuje 70 % (ORP Bruntál, Rýmařov, Bílovec, Odry, Vítkov). V řadě SO ORP, zejména v jádrové části kraje, se obce do 1 000 obyvatel vůbec nevyskytují a osídlení je tvořeno jen většími obcemi a městy nebo výlučně městy.

Podobné je i rozmístění obyvatel do velikostních skupin sídel. Sídla do 499 obyvatel se v kraji vyskytují jen v SO ORP Bruntál, Rýmařov, Vítkov a Frýdek-Místek a až na ORP Rýmařov, je jejich podíl velmi nízký. Ve velikostní skupině sídel s 500–999 obyvateli je nižší podíl obyvatel v Moravskoslezském kraji než v ČR, naproti tomu u velikostní skupiny 1 000–1 999 obyvatel je vyšší podíl obyvatel v sídlech Moravskoslezského kraje než ČR jako celku.

Z velikosti obcí a sídel vyplývá i značná rozloha jejich území a zejména pak rozloha území, které připadá na jedno sídlo. Průměrný počet km² připadajících na jednu administrativní obec je na území kraje podstatně vyšší než v ČR jako celku. Zatímco v průměru ČR připadá na jednu administrativní obec 12,62 km², v průměru za kraj je to téměř o polovinu více – 18,15 km². Územní obvody administrativních obcí jsou velké jak v jádrovém území kraje (SO ORP Karviná a Ostrava), což je ovlivněno i počtem částí obce uvnitř jeho zastavěného území a vysokým stupněm urbanizace, která přesahuje i do dříve venkovského prostoru, tak v SO ORP Odry, Rýmařov a Frýdlant nad Ostravicí.

Plocha území připadající v průměru na jedno sídlo patří mezi významnější ukazatele svědčící o využití území. Z tohoto hlediska je velmi řídké osídlení především v ORP Frýdlant nad Ostravicí, Frenštát pod

Radhoštěm, Jablunkov, Bruntál, Rýmařov a Vítkov, tedy zpravidla tam, kam zasahují horské oblasti Jeseníků, Beskyd a Oderských vrchů a působí periferní faktory.

Důležitým ukazatelem je pak průměrná vzdálenost mezi obcemi a vzdálenost mezi sídly. V ČR jako celku je průměrná vzdálenost mezi obcemi 3,55 km, zatímco v Moravskoslezském kraji je to 4,26 km. Tento poměrně citlivý údaj vypovídá i o dostupnosti veřejné správy a zařízení občanské vybavenosti a služeb. Velké vzdálenosti mezi obcemi jsou v POÚ Fulnek a v ORP Rýmařov a Frýdlant nad Ostravicí. Naproti tomu jsou v ORP Hlučín a Kravaře vzdálenosti mezi obcemi velmi malé. Průměrná vzdálenost mezi sídly je v kraji rovněž poměrně velká a to 2,95 km, oproti 2,29 km v ČR jako celku. Velká vzdálenost mezi sídly je opět zejména v SO ORP, do kterých zasahují horské oblasti Jeseníků a Beskyd (ORP Frýdlant nad Ostravicí, Frenštát pod Radhoštěm, Jablunkov, Bruntál, Rýmařov, Frýdek-Místek). Naopak v jádrovém území aglomerace dochází k nežádoucímu jevu srůstání sídel, kdy se živelnou urbanizací postupně ztrácejí hranice mezi obcemi a katastry a území je plošně zastavěno (např. Ostrava-Radvanice, Ostrava-Bartovice, Václavovice, Šenov, Petřvald, Orlová, Dolní Lutyně, Bohumín, Rychvald a další). Srůstání sídel se však týká i rezidenčně a rekreačně atraktivních podbeskydských obcí (Frýdlant nad Ostravicí, Malenovice, Ostravice, Čeladná, Pstruží, Kunčice pod Ondřejníkem) nebo sídel s rozptýlenou slezskou zástavbou na východě kraje (Třinec, Vendryně, Bystřice, Nýdek aj.). Také zástavba některých jesenických lánových vsí se historickým vývojem spojila v jedno dlouhé zastavěné území (např. Petrovice, Janov, Jindřichov), ovšem zde došlo ke srůstání sídel pouze v úzkém pásu údolní zástavby, kdežto na území aglomerace a na východě kraje se postupně plošně zastavují celá správní území.

Významným kritériem pro hodnocení pozice v sídelní struktuře je dále podíl dojíždějících do zaměstnání na celkovém počtu pracovních příležitostí. Z tohoto pohledu je patrný výrazně vyšší podíl dojížděky do většiny měst a obcí ve východní a centrální části kraje včetně Opavska, kde většinou přesahuje 25 %. Přitom platí, že narůstá dojížděka do Ostravy jako centra aglomerace i ze širšího spádového území. V západní části MSK jsou cílem dojížděky zvláště Opava, Bruntál a Krnov, na jihu Nový Jičín a na východě Frýdek-Místek a Třinec. Význam Karviné jako centra dojížděky se s útlumem těžby snižuje.

Názorným pohledem na osídlení Moravskoslezského kraje jsou kartogramy regionalizace, vymezení Ostravské aglomerace a regionu hybnosti. Údaje jsou převzaty z a aktualizované Územní studie sídelní struktury Moravskoslezského kraje (IRI, 2014).

Z kartogramu regionalizace jsou zřejmé základní charakteristiky sídelní struktury kraje, zejména:

- vymezení přirozených regionů z hlediska dojížděky za prací, do škol, občanské vybavenosti atd.
- přirozená regionalizace neodpovídá správním hranicím ORP ani okresů.

Přirozenými regiony jsou

- Bruntálsko, které zahrnuje kromě ORP Bruntál celý ORP Rýmařov a po jedné obci ORP Krnov a Opava
- Krnovsko – ORP Krnov kromě jedné obce
- Opavsko, které zahrnuje téměř celý ORP Opava, celý ORP Vítkov a Kravaře a po jedné obci ORP Hlučín a Bruntál
- Novojičínsko, které zahrnuje celý ORP Odry, Frenštát pod Radhoštěm, větší část ORP Kopřivnice, dvě obce ORP Bílovec a jednu obec ORP Frýdlant nad Ostravicí
- Frýdeckomístecko, které je tvořeno ORP Frýdek-Místek s výjimkou obcí na severním okraji a téměř celý ORP Frýdlant nad Ostravicí
- Třinecko, zahrnující kromě ORP Třinec, Český Těšín a Jablunkov také po jedné obci ORP Frýdek-Místek a Havířov

- Ostravsko, které kromě ORP Ostrava zahrnuje celý ORP Bohumín, Orlová, Karviná, téměř celý ORP Bílovec, Hlučín a Havířov a část ORP Opava a Frýdek Místek

Z uvedeného je zřejmé, že pouze 7 ORP z 22 má význam územních center, značná část z nich je „pohlčena“ Ostravou jako centrem metropolitní oblasti nebo spádově významnějšími městy (centry v tomto smyslu nejsou Rýmařov, Vítkov, Kravaře, Hlučín, Odry, Frenštát pod Radhoštěm, Kopřivnice, Bílovec, Frýdlant nad Ostravicí, Bohumín, Havířov, Orlová, Karviná, Český Těšín a Jablunkov).

Vliv Ostravy na sídelní strukturu se projevuje nejsilněji, což dokazuje i kartogram vymezení Ostravské aglomerace, v němž jsou zobrazeny hranice aglomerace, jejího širšího a užšího jádra.

Západní část kraje, od Oderských vrchů přes Nízky a Hrubý Jeseník až po Osoblažsko, prošla po druhé světové válce téměř kompletní výměnou obyvatelstva. Německé obyvatelstvo bylo odsunuto a území bylo dosídleno obyvateli z různých částí republiky i zahraničí (Volyně, Rumunsko, Řecko). Dalším destabilizačním prvkem byl zánik státních statků i výrobních závodů po roce 1990. Tyto skutečnosti měly vliv na soudržnost obyvatel i celkový stav území.

4. SOCIODEMOGRAFICKÉ PODMÍNKY A BYDLENÍ

Populační vývoj a rozmístění obyvatel

Dynamika vývoje počtu obyvatel v kraji jako celku je v posledních téměř padesáti letech velmi proměnlivá. V období mezi r. 1961 a 1991 docházelo k významnému nárůstu počtu obyvatel, a to zejména v obcích Ostravské aglomerace. Po r. 1991 se tento vývoj zastavil. Po následujících letech stagnace počtu obyvatel dochází v posledních letech k úbytku počtu obyvatel v kraji jako celku a zejména v některých jeho oblastech (Osoblažsko, Bruntálsko, Rýmařovsko, Vítkovsko, Karvinsko).

Počet obyvatel a hustota osídlení

Moravskoslezský kraj je z hlediska počtu obyvatel jedním z největších krajů České republiky. Nejvíce obyvatel má přirozeně správní obvod obce s rozšířenou působností (dále jen ORP) krajského města Ostrava (více než 300 000 obyvatel). Více než 100 tis. obyvatel pak mírně převyšují ještě dva obvody (Opava a Frýdek-Místek). Na druhé straně 10 z 22 správních obvodů ORP nedosahuje ani 30 tis. obyvatel, z toho nejmenší obvod Vítkov má pouze přibližně 14 tis. obyvatel.

Rozmístění obyvatelstva uvnitř kraje je odrazem jeho dlouhodobých trendů v sociální a ekonomické sféře daného území. V procesu historického vývoje se výrazně koncentrovalo obyvatelstvo v centrální části kraje, především do prostoru Ostravské aglomerace mezi Opavou a Třincem. Zde se z řady dříve nevýznamných sídel stala města s více než 10 tis. obyvateli a populačně i ekonomicky zde vzrostla kromě Ostravy další velká města. Řada z nich měla především sídelní funkci (Havířov). Tento vývoj byl těsně spojen s rozvojem ekonomické základny, především hutnictví, těžby černého uhlí a následně i chemického průmyslu. Specifický význam zde má Opava jako druhé nejvýznamnější město kraje.

Útlum rozvoje ekonomické základny v Ostravsko-karvinské pánvi i v dalších městech kraje (Kopřivnice, Opava, Bruntál, Krnov a další) vedl k tomu, že se podstatně změnil vývoj obyvatelstva zaznamenaný zejména v padesátých a šedesátých letech a doznívající v sedmdesátých letech. Kdysi velmi dynamicky se rozvíjející území počalo měnit svůj vývoj ve směru stagnace a útlumu, a to se následně projevilo i ve vývoji počtu obyvatel.

Obyvatelstvo je i v současnosti uvnitř kraje rozloženo velmi nerovnoměrně, o čemž svědčí hustota zalidnění. V kraji celkem je hustota zalidnění 230 obyvatel na 1 km², což je téměř dvojnásobná hustota

zalidnění proti průměru ČR (130 obyvatel na 1 km²). Mezi hustě zalidněnou centrální a východní částí kraje a velmi řídkou zalidněnou západní částí kraje je velmi výrazný rozdíl. V západní části kraje je vyšší hustota zalidnění pouze na území měst či v jejich nejtěsnějším zázemí. Specifické problémy vyplývající z nízké hustoty zalidnění a z toho vyplývajícími problémy s využitím území jsou zejména v severozápadní části kraje (Albrechticko, Osoblažsko) a dále na Vítkovsku a Budišovsku. Nižší stabilita osídlení je daná jeho odlehlostí, nedostatkem pracovních příležitostí a skutečností, že je zde nízký podíl dlouhodobě stabilního obyvatelstva (dosídlení po II. sv. válce). Kumuluje se zde tak řada problémů, které ve svém souhrnu snižují ekonomický potenciál území.

Naproti tomu je vysoká hustota zalidnění v celém prostoru mezi Opavou, Ostravou a dále pak prakticky až na hranici se Slovenskem. Určitou výjimkou jsou jen odlehlejší horské oblasti Beskyd. Maximální koncentrace obyvatelstva je v jádrovém území kraje, kde v ORP Ostrava, Český Těšín, Havířov, Orlová je hustota zalidnění vyšší než 500 obyvatel na 1 km².

Celkový vývoj počtu obyvatel

Populační vývoj Moravskoslezského kraje po roce 1990 nebyl příliš příznivý, dokonce ani z hlediska srovnání mezi jednotlivými kraji ČR. V České republice dochází od roku 1991 nejprve k poklesu počtu obyvatel, po roce 2001 se však začíná populační vývoj obracet, takže v současné době je v ČR přibližně stejný počet obyvatelstva jako v roce 1991. Jinak je tomu v Moravskoslezském kraji, kde ubylo více než 2 % obyvatelstva, dynamika poklesu obyvatelstva se navíc ještě zvyšuje.

Nejproblémovější z hlediska populačního vývoje po roce 1990 jsou obvody obcí s rozšířenou působností Karviná, Krnov, Orlová, Rýmařov a Vítkov. Za populačně ztrátová území můžeme považovat v posledním desetiletí města, jež jsou obcemi s rozšířenou působností (s výjimkou Frýdlantu nad Ostravicí a Hlučína), z nich největší ztráty vykazují Havířov, Karviná, Orlová a Ostrava.

Celkově příznivý populační vývoj zaznamenán díky suburbanizaci převážně v obcích s dobrou dopravní dostupností center osídlení v podhorských oblastech Beskyd a v okolí Ostravy (Kaňovice, Budišovice, Václavovice, Malenovice, Čeladná). Vlastní Ostrava sice obyvatelstvo i nadále ztrácí, ale v celé řadě obcí v jejím zázemí dochází k přírůstkům počtu obyvatel.

Pokud jde o komponenty vývoje obyvatelstva, přirozenou měnu a migraci, je situace v kraji jako celku ovlivňována především záporným migračním saldem. To se podílí na celkovém úbytku počtu obyvatel více než dvakrát silněji než přirozená měna.

Vývoj počtu obyvatel přirozenou měnou

V přirozené měně obyvatel došlo po r. 1995 k zásadní změně, a to z dosavadních přírůstků k úbytkům počtu obyvatel. Relativně nejméně příznivý vývoj počtu obyvatel byl v centrální a východní části kraje. Je zde řada měst a obcí, které kdysi velmi dynamicky rostly. Po zastavení tohoto růstu se v nich zhoršila věková skladba obyvatelstva a postupně v nich dochází k úbytkům počtu obyvatel. Obdobná je situace v západní části kraje, především na Bruntálsku a Krnovsku včetně řady obcí na Osoblažsku, jejichž dříve velmi příznivá věková skladba se postupně zhoršuje a obyvatelstvo v nich ubývá. Naproti tomu v některých málo zalidněných obcích (např. na Vítkovsku) způsobí přistěhování skupiny obyvatel s větší než obvyklou porodností nejen znatelný procentní přírůstek obyvatel migrací, ale i přirozenou měnou.

Vývoj počtu obyvatel migrací

Migrační saldo, jak již bylo uvedeno, má v procesu celkového vývoje počtu obyvatel větší váhu. Ve výsledku stěhování obyvatelstva je podstatný rozdíl mezi migračně ziskovou centrální částí kraje (s

výjimkou většiny měst) a západní části kraje a Vítkovskem, které jsou migračně silně ztrátové. Migračně ziskové byly zejména ORP Frýdlant nad Ostravicí, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek-Místek a Třinec, což svědčí o migrační atraktivitě Podbeskydí. V kraji jako celku jsou ale i další migračně zisková území, a to jednak ve většině obcí v zázemí Ostravy a Opavy, ale i některé další obce v území s větší sídelní atraktivitou danou zejména příznivějším stavem životního prostředí. Takové obce jsou i na Bruntálsku a Rýmařovsku. Při sledování vývoje migračního salda v posledních letech se ukazuje, že jeho základní tendence, tj. směřování migračních proudů do zázemí měst stále trvá a proces suburbanizace bude mít své pokračování i v dalších letech. V některých případech, jako je bezprostřední zázemí Ostravy a Opavy a podhůří Beskyd, je to ostatně dlouhodobý proces, zahájený již v šedesátých letech tradičně vysokou intenzitou výstavby rodinných domů v širším zázemí Ostravy.

Věková skladba obyvatelstva

Věková struktura kraje je v porovnání s ostatními kraji ČR prozatím ještě relativně srovnatelná, ale stále se zhoršuje. Zatímco podíl obyvatel 0–14 let je v podstatě stabilní, počet obyvatel nad 65 let stále roste, meziročně od roku 2010 o cca 6 000 obyvatel. Nejvyšší podíl starších obyvatel je podle očekávání v ORP Havířov a Karviná, naopak nejnižší podíl starších obyvatel mají ORP Bruntál, Jablunkov, Kravaře a Orlová. Období druhé poloviny minulého století, kdy měl celý kraj velmi příznivou věkovou skladbu obyvatelstva a některá jeho území měla nejlepší věkovou skladbu v rámci celé ČR, je již překonáno.

Vzdělanostní skladba obyvatelstva

Dle údajů SLDB 2011 v Moravskoslezském kraji převládá spíše obyvatelstvo s nižší úrovní vzdělání. Podíl obyvatel starších 15 let pouze se základním vzděláním nebo bez vzdělání je vysoký. Nižší úroveň vzdělanosti je zvláště v okrajových částech kraje na Vítkovsku, Rýmařovsku, jižní části Bruntálska a zejména na Osoblažsku. Největší podíl osob s ukončeným vysokoškolským vzděláním je obcích při západním okraji Ostravy a v obcích, kam směřuje suburbanizace, zejména v obcích v Podbeskydí, na Frýdecko-Místecku a Třinecku (kartogram 31.2). Problém vzdělanostní skladby obyvatelstva se vyhrcoje zejména v odlehlejších prostorech s horší dostupností městských center se středními školami. Vyšší podíl obyvatel se středoškolským vzděláním s maturitou je zejména ve městech a v jejich bezprostředním zázemí.

Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním je v kraji výrazně nižší než průměr ČR. Je výrazný rozdíl mezi podílem vysokoškoláků v západní a východní části kraje. Velmi nízký podíl této skupiny obyvatel mají spádové obvody Vítkov, Krnov, Bruntál, Rýmařov a východní část Opavska. Je to dáno zejména tím, že v těchto obvodech je nižší podíl městského obyvatelstva.

Národnostní skladba

Národnostní skladba je vzhledem ke způsobu sledování dat (přihlášení se k národnosti v rámci SLDB podle vlastního uvážení) údajem velmi nepřesným a málo relevantním. Podíl obyvatel jiné než české, moravské nebo slezské národnosti je v Moravskoslezském kraji poměrně vysoký, a to ve velmi rozsáhlé škále. V kraji jako celku je podíl obyvatel jiné národnosti 9,8 % oproti 5,8 % v ČR jako celku. Významnější zastoupení vykazuje zejména národnost polská, dále slovenská, ale např. na Bruntálsku, Rýmařovsku, Krnovsku, Opavsku a zejména Hlučínsku také německá, na Krnovsku řecká. Významné zastoupení má také národnost vietnamská. Podíl romské národnosti nelze ze SLDB zjistit (viz výše). Nejvyšší podíly obyvatel jiných národností jsou ve spádových obvodech ve východní části kraje (Jablunkov, Třinec, Český Těšín), tedy tam, kde se uplatňuje ve skladbě obyvatelstva polské i slovenské etnikum. Na Jablunkovsku je řada obcí, ve kterých se hlásí více než třetina obyvatel k jiným národnostem

(Hrádek, Milíkov, Dolní Lomná, Bukovec, Bocanovice). Také v jiných spádových obvodech je silné zastoupení nečeského obyvatelstva (Třinecko, Karvinsko, Těšínsko).

Sídelní stabilita

Sídelní stabilita je hodnocena na základě podílu obyvatel, kteří se narodili v obci současného trvalého bydliště. V ČR jako celku je srovnatelný podíl těchto obyvatel jako v Moravskoslezském kraji. Uvnitř kraje jsou však v sídelní stabilitě obyvatel poněkud větší rozdíly. Na jedné straně jsou jako sídelně stabilizovanější spádové obvody Kravař, Jablunkova, Třince, a Opavy, naproti tomu ve spádových obvodech Krnova, Bruntálu, Rýmařova a rovněž v pásu od Bohumínska přes Orlovsko, Havířovsko, po Karvinsko je sídelní stabilita nižší. Na Bruntálsku a Krnovsku jsou obce, ve kterých je podíl obyvatel v nich narozených menší než třetinový. To je dáno téměř kompletní výměnou obyvatelstva, která zde nastala po II. světové válce. Naproti tomu oblast nižší sídelní stability ve východní části území je způsobena jak díky příchodu obyvatel za prací v průmyslu ve druhé polovině 20. století, tak atraktivitou podbeskydských obcí, které získávají nové obyvatelstvo až v posledních desetiletích.

Bytová výstavba

I přes oživení po roce 2000 je intenzita bytové výstavby v Moravskoslezském kraji ve srovnání s ostatními kraji ČR nízká. Přesto má počet dokončených bytů v meziročním srovnání stoupající tendenci. Počet dokončených bytů v bytových domech je v porovnání s byty v rodinných domech zanedbatelně malý.

Při hodnocení rozmístění výstavby bytů do dvou základních velikostních skupin obcí, tj. jednak do obcí s méně než 500 obyvateli a do obcí s 2 000 a více obyvateli se ukázalo, že v řadě obcí kraje dochází k tomu, že intenzita výstavby bytů v posledním desetiletí je vyšší v menších obcích, a to dokonce obcích do 499 obyvatel, než v obcích s 2 000 a více obyvateli. Tendence je patrná již při porovnání celostátních hodnot s příslušnými ukazateli za Moravskoslezský kraj. Zatímco v ČR jako je intenzita bytové výstavby v malých obcích do 500 obyvatel a v obcích s více než 2 000 obyvateli přibližně vyrovnaná, v Moravskoslezském kraji je v menších obcích výrazně vyšší ve srovnání s městy a většími obcemi.

Tento jev má v kraji kořeny v minulosti, v podstatě v období od poloviny dvacátého století. Původně se projevoval v zázemí Ostravy, rodinné domky si stavěli zejména pracovníci s vyšší příjmovou úrovní (mzdy v hornictví a těžkém průmyslu byly relativně vysoké) a zájmem o bydlení na venkově. V osmdesátých a devadesátých letech minulého staletí stále více rodinných domů realizovalo v podhůří Beskyd a tento proces po roce 2000 ještě zesílil. Kromě toho se tyto tendence rozšířily také do zázemí ostatních velkých měst a do podhůří Jeseníků. Míra této specifické suburbanizace je v kraji poměrně vysoká, ale má jiný charakter než např. suburbanizace v okolí Prahy, ve Středočeském a Jihomoravském kraji, kde jsou budovány celé komplexy rodinných domů, kdežto v Moravskoslezském kraji je volná krajina až na ojedinělé výjimky zastavována postupně (a bohužel chaoticky) jednotlivými stavebníky.

Skladba bytového fondu

Na území Moravskoslezského kraje je evidováno cca 550 000 bytů, z toho více než čtvrtina v SO ORP Ostrava. Vybavenost bytovým fondem je podobná jako v celé České republice. Liší se samozřejmě v rámci jednotlivých ORP a odpovídá přibližně struktuře osídlení. Největší počet osob na jeden byt připadá v méně zalidněných územích s převahou rodinných domů (Kravařsko, Jablunkovsko, Odersko, Vítkovsko). Nejnižší počet osob na 1 byt mají vysoce urbanizovaná města Ostrava, Karviná a Havířov s převahou bytů v bytových domech.

V kraji je obecně poněkud odlišnější struktura bytového fondu než v jiných krajích. V rodinných domech se nachází relativně nižší podíl bytů (36,0 % proti 42,6 % v ČR jako celku). Je to především v důsledku skladby bytů v největších městech, ve kterých byla po r. 1945 realizována rozsáhlá výstavba bytů především v bytových domech (v Ostravě a dále v Karviné a Havířově), ale také v některých menších městech (Bruntál, Břidličná). Existuje zde však 18 převážně menších obcí, v nichž se nenachází žádný byt v bytovém domě, z toho pět obcí je ve správním obvodu Opava. Vysoký podíl bytů v rodinných domech je jednak v širším zázemí Ostravy (Bílovec, Hlučín, Frýdlant nad Ostravicí, Kravaře) a v některých dalších územích (Odersko, Jablunkovsko). Nízký podíl bytů v rodinných domech je ve spádových obvodech ORP s velkými městy (Ostrava, Havířov, Karviná, Český Těšín). Vliv velkého města na kumulované údaje za celý spádový obvod je ovšem značný, příkladem může být ORP Frýdek-Místek, v jehož spádovém obvodu má většina obcí 80–90 % bytů v rodinných domcích.

V kraji je rovněž vysoký podíl bytů postavených v panelových domech. Zatímco v ČR jako celku je těchto bytů 31 %, v Moravskoslezském kraji je to 41 %. Nejvyšší podíly takových bytů jsou v obvodech ORP Karviná, Havířov, Ostrava, Český Těšín, Bruntál a Kopřivnice. Nízký podíl panelových bytů je v obvodech Kravaře, Jablunkov, Hlučín, Frýdlant nad Ostravicí. Pro bytovou výstavbu šedesátých až osmdesátých let minulého století bylo příznačné, že se panelová výstavba dostávala i do venkovských obcí a malých měst, a to zejména v západní části kraje. Typickými příklady obcí s výstavbou bytů v panelových domech jsou obce Dvorce, Václavov u Bruntálu, Osoblaha, aj. Nízký podíl bytů v panelových domech je zejména ve venkovských obcích ORP Opava a Kravaře, kde je tento typ domů spíše výjimkou.

Syntetickým ukazatelem stáří bytů je průměrné stáří bytového fondu. Nejstarší byty (přes 40 let) jsou na Krnovsku, Bruntálsku, Odersku a Vítkovsku, kde více než čtvrtina trvale obydleného bytového fondu byla postavena do roku 1945. Na druhé straně správní obvod Orlové a Havířova má téměř výhradně byty v bytových domech, které byly postaveny v letech 1945–1990.

Narůstající tendenci má počet neobydlených bytů. Nejvyšší podíly neobydlených bytů mají 4 obce v ORP Krnov (zejména obec Petrovice), v nichž je neobydlena přibližně polovina bytového fondu, z toho téměř všechny byty z důvodu jejich rekreačního využití. Vysoký podíl rekreačně využívaných bytů je na Rýmařovsku, Krnovsku, Frýdlantsku, Vítkovsku a Bruntálsku.

Úroveň bydlení

Úroveň bydlení je hodnocena jak po kvantitativní, tak po kvalitativní stránce.

Z kvantitativního hodnocení je sledován podíl cenových domácností bez vlastního bytu (soužití domácností). Celková úroveň soužití cenových domácností v kraji je sice obdobná jako v ČR, mezi jednotlivými částmi kraje jsou však z hlediska tohoto ukazatele velké rozdíly. Vyšší míra soužití byla především v obvodech ORP Jablunkov, Odry, Frýdlant nad Ostravicí, Rýmařov, Bruntál. Nízká míra soužití je ve spádových obvodech Bohumín, Ostrava a Český Těšín. V řadě obcí je ale soužití cenových domácností extrémně vysoké, více než 20 % domácností bez vlastního bytu je v některých obcích na Bruntálsku, Krnovsku, Rýmařovsku, Frýdeckomístecku a na Jablunkovsku.

Počet m² obytné plochy připadající na 1 obyvatele je v kraji mírně pod průměrem ČR. Relativně větší obytná plocha na jednoho obyvatele je ve spádových obvodech ORP Kravaře, Frýdlant nad Ostravicí, Opava, Bílovec, Krnov. Nízký počet m² na jednoho obyvatele je ve spádových obvodech Karviná, Orlová, Ostrava, Havířov, tedy v centrální části kraje s velkou výstavbou bytových domů v minulých obdobích.

Počet obyvatel připadajících na jeden byt v kraji je srovnatelný s celostátním průměrem. V MS kraji je relativně nízký podíl bydlení v bytech v osobním vlastnictví, který má svou příčinu v privatizaci bytového fondu do rukou majoritního vlastníka. Značná část bytového fondu v Ostravské aglomeraci byla privatizována velkým soukromým subjektem. To přineslo jak výraznou nespokojenost nájemníků

(mediálně viditelnou), tak i řadu dalších důsledků, např. zvýšený zájem o výstavbu rodinných domů i u domácností s nižšími příjmy.

Nepříznivou skutečností je velmi vysoký podíl bezdomovců – dvakrát vyšší než průměr ČR. Údaje ze sčítání 2011 potvrzují, že MS kraj je i krajem s absolutně nejvyšším počtem bezdomovců.

5. PŘÍRODA A KRAJINA

Chráněné krajinné oblasti

Na území Moravskoslezského kraje jsou vymezeny 3 chráněné krajinné oblasti (CHKO), přičemž CHKO Poodří je na území kraje vymezena v celém rozsahu, CHKO Beskydy a CHKO Jeseníky přesahují do sousedních krajů Olomouckého, resp. Zlínského.

CHKO Beskydy

CHKO Beskydy zahrnuje Moravskoslezské Beskydy, Vsetínské vrchy a Javorníky. Pásemné uspořádání jednotlivých horských hřebenů je orientované většinou ve směru SZ – JV. Území je členěno hluboce zaříznutými údolními o hloubce až 700 metrů, svahy hor jsou velmi strmé, hřbety zaoblené. Řídce se nacházejí povrchové a podpovrchové pseudokrasové jevy.

Lesy zaujímají cca. 70 % rozlohy. Většinou se jedná o druhotné smrkové monokultury. Přírodní lesy se zachovaly jen místy, zejména se jedná o květnaté bučiny a zbytky suťových lesů. Na nejvyšších jesenických vrcholech a jejich svazích zůstaly zachovány fragmenty přírodních horských smrčín. Zemědělská půda, hlavně louky a pastviny, zaujímá přibližně 25 % plochy. Významným fenoménem jsou květnaté louky s výskytem vstavačovitých rostlin. Přírodní bezlesí, dříve trvale obývané, je charakteristickým znakem beskydské krajiny. Bohužel se jeho plocha stále zmenšuje kvůli přirozené sukcesi. Ostatní výměru CHKO tvoří vodní toky, čtyři vodní nádrže a zastavěné území sídel.

CHKO Beskydy je začleněna v celé své ploše do sítě významných ptačích území (IBA). Oblast je významná především pro hnízdění ptačích druhů vázaných na přírodní pralesovité lesy s významným podílem buku. Vyskytuje se tu jediná původní populace puštíka bělavého (*Strix uralensis*) v ČR, hnízdí také sýc rousný (*Aegolius funereus*) a kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*). Plochy bezlesí hostí např. početnou populaci chřástala polního (*Crex crex*) a tuňáka obecného (*Lanius collurio*). Největší populace v ČR zde tvoří strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*) a lejsek malý (*Ficedula parva*).

V rámci soustavy NATURA 2000 se na území CHKO nacházejí 2 ptačí oblasti (Beskydy, zčásti též Horní Vsacko) a Evropsky významná lokalita Beskydy. CHKO Beskydy plní důležitou funkci v rámci Bernské úmluvy (Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť) z hlediska výskytu velkých šelem – vlka (*Canis lupus*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*) a medvěda hnědého (*Ursus arctos*).

CHKO Jeseníky

Území CHKO Jeseníky je tvořeno masivem Hrubého Jeseníku s nejvyšším vrcholem Pradědem (1 492 m n. m.). Reliéf má charakter členité hornatiny s hluboce zaříznutými údolními. Geologicky je území tvořeno převážně kyselými horninami s nízkým obsahem živin. Téměř 80 % oblasti je pokryto lesem. Převažují smrkové monokultury a jen místy zůstaly zachovány původní jedlobučiny a přirozené smrčiny. Horní hranice lesa se nachází v nadmořské výšce okolo 1 300 m, nad ní je rozsahem nevelké, ale přírodovědecky velmi hodnotné přirozené bezlesí – horské hole. Kleč je zde nepůvodní dřevinou a její nepřítomnost v původní vegetaci je jedním z důvodů velkého druhového bohatství některých lokalit - např. na území Velké kotliny se uvádí výskyt 450 druhů vyšších rostlin. Ve vrcholových partiích jsou

četná vrchoviště, rašeliniště, prameniště, na která navazují prudce tekoucí bystřiny lemované porosty olší.

CHKO Jeseníky je začleněna v celé své ploše do sítě významných ptačích území (IBA). Oblast je významná především pro lesní druhy ptáků a druhy horských luk včetně druhů zasahujících do oblasti údolních niv. Vyskytuje se zde pěvuška podhorní (*Prunella collaris*) a linduška horská (*Anthus spinoletta*), jejichž rozšíření je v ČR značně omezené. Kritická situace nastala u tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*) – výskyt je dokladován pouze ojediněle, došlo také k rychlému snížení počtů tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*). Očekává se návrat a hnízdění sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*). Zvláštní pozornost zasluhuje ojedinělý výskyt kulíka hnědého (*Charadrius morinellus*) a slavíka modráčka tundrového (*Luscinia svecica svecica*).

V rámci soustavy NATURA 2000 byla na území CHKO vyhlášena Ptačí oblast Jeseníky, dále se zde nacházejí plošně méně rozsáhlé evropsky významné lokality.

CHKO Poodří

CHKO Poodří je vymezena v severní části Moravské brány a jižní části Ostravské pánve. Sahá od obcí Mankovice a Vražné nedaleko Oder k jižnímu okraji Ostravy. Území je tvořeno úzkým pásem nivy řeky Odry s přilehlými terasami. Plochou krajinu s poli, podmáčenými loukami, převážně listnatými lesy a rybníky protínají oboustranné přítoky Odry, kanály a mlýnské náhony. Tok řeky v převážné části rozsahu CHKO přirozeně meandruje a vytváří slepá ramena. Louky a lesy v blízkosti řeky jsou pravidelně zaplavovány. Lužní lesy s vrbami, topoly, osikami přecházejí na říčních terasách v dubohabrové háje a lipové javořiny. Louky jsou typické množstvím rozptýlené dřevinné zeleně a spolu se soliterně rostoucími stromy dávají krajině parkový vzhled. Hlavní hospodářskou činností je zemědělství, rybníky jsou využívány k chovu ryb.

Díky zachovalosti nivních mokřadních ekosystémů a poloze na evropsky významné tahové cestě ptactva byla CHKO Poodří zařazena do seznamu mokřadů mezinárodního významu v rámci Ramsarské úmluvy (Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva). Dále je oblast začleněna do sítě významných ptačích území (IBA) a do soustavy NATURA 2000 jako Ptačí oblast Poodří. Území je významné především pro vodní a bažinné ptáky jak v době hnízdění, tak i při tahu. Na několika místech se vyskytuje bukač velký (*Botaurus stellaris*), hnízdí zde hohol severní (*Bucefala clangula*) a další vzácné kachny, husa velká (*Anser anser*), kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*), zrzohlávka rudozobá (*Netta rufina*) a moták pochop (*Circus aeruginosus*). Z bahňáků je nejhojnějším hnízdním druhem čejka chocholatá (*Vanellus vanellus*), z méně častých břehouš černoocasý (*Limosa limosa*) a vodouš rudonohý (*Tringa totanus*). Existuje tu hnízdní kolonie racka chechtavého (*Larus ridibundus*). Většina území CHKO Poodří je součástí Evropsky významné lokality Poodří.

Maloplošná zvláště chráněná území

Mezi maloplošná zvláště chráněná území patří Národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace, přírodní památky. Na území MSK se nachází více téměř 200 maloplošných zvláště chráněných území (MZCHÚ) přírody, jejich počet mírně roste každým rokem.

Územní systém ekologické stability

V rámci ÚAP kraje jsou dokumentovány skladebné části územního systému ekologické stability (ÚSES) regionální a nadregionální úrovně. Vymezení segmentů ÚSES těchto hierarchických úrovní je převzato ze ZÚR MSK.

Součástí NRBK K147 je speciálně v ZÚR vymezený migrační koridor pro velké savce prostorem Jablunkovské brázdy. Biokoridory ÚSES (nadregionální, regionální) jsou v ZÚR vymezeny osou, která určuje směr propojení, a definovány jako pás území o šířce 600 m (tj. 300 m na každou stranu od osy), v jehož rámci je možné provádět zpřesnění vymezení biokoridoru v rámci ÚP dotčených obcí při dodržení minimální požadované šířky.

Rovněž vymezení nadregionálních, regionálních biocenter ÚSES je nutné v rámci ÚP dotčených obcí upřesnit v podrobnějším měřítku větší znalosti místních podmínek. Zásadou je dodržení lokalizace biocentra v daném prostoru, alespoň minimálního požadovaného parametru výměry a dalších principů vymezování ÚSES.

Lokality výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem

Na území Moravskoslezského kraje se nacházejí biologicky cenné lokality, u nichž lze předpokládat v dalších letech zřízení speciální zákonné ochrany, nejčastěji prostřednictvím některé z kategorií MZCHÚ. Podkladem pro vymezení těchto lokalit jsou výstupy projektu Ministerstva životního prostředí ČR „Optimalizace sítě maloplošných zvláště chráněných území v ČR“ (tzv. *Česká NATURA*). Výstupy projektu přinesly upřesňující poznatky o skutečném rozšíření a aktuálním stavu některých vzácných a řídko se vyskytujících biotopů. V rámci projektu bylo na území Moravskoslezského kraje vytipováno celkem 21 nových lokalit významných pro ochranu stávajících nedostatečně chráněných, vzácných a významných biotopů z hlediska druhové ochrany. Celková výměra navržených lokalit činí cca 0,26% z celkové výměry Moravskoslezského kraje, u všech lokalit je navrhována ochrana formou kategorie územní ochrany „přírodní památka“.

Bioregiony a biochory

Bioregiony (biogeografické regiony) jsou individuální (unikátní) jednotky biogeografického členění, kterých je na území Česka vymezeno celkem 91. Číselný kód každého bioregionu je tvořen číslem podprovincie a pořadovým číslem bioregionu v rámci dané podprovincie. Na území MSK zasahují bioregiony Provincie středoevropských listnatých lesů, a to podprovincií Hercynské, Polonské a Západokarpatské:

- Podprovincie Hercynská: Nízkojesenický (1.54), Krnovský (1.55), Jesenický (1.70)
- Podprovincie Polonská: Vidnavský (2.1), Opavský (2.2), Ostravský (2.3), Pooderský (2.4)
- Podprovincie Západokarpatská: Hranický (3.4), Podbeskydský (3.5), Beskydský (3.10).

Biochory jsou typologické (opakující se) jednotky biogeografického členění, kterých je na území Česka vymezeno celkem 366 (v celkem 9 186 segmentech). Označení typů biochor názvem a číselným kódem vyjadřuje kombinaci vegetačního stupně, georeliéfu a charakteru půdního substrátu.

NATURA 2000 – Evropsky významné lokality

Na území Moravskoslezského kraje se nachází více než 50 evropsky významných lokalit (EVL). Nejpočetněji jsou zastoupena území, jejichž předmětem ochrany jsou konkrétní evropsky významné druhy (tzv. druhové lokality), zejména evropsky významné druhy živočichů. Evropsky významné druhy rostlin jsou předmětem ochrany pouze ve 3 EVL (Praděd, Beskydy, Skalské rašeliniště).

Z „druhových“ lokalit je největší část tvořena lokalitami, v nichž jsou předmětem ochrany obojživelníci (nejčastěji čolek velký, kuňka žlutobřichá a ohnivá). V dalších EVL jsou předmětem ochrany lesní a luční druhy hmyzu (páchník hnědý, lesák rumělkový, střevlík hrboletý, modrásek bahenní, ohniváček černočárý aj.). Dále jsou na území Moravskoslezského kraje významně zastoupeny „druhové“ evropsky významné lokality, v nichž předmětem ochrany jsou kolonie netopýrů v domech či v bývalých důlních dílech a vodní druhy živočichů (ryby, mihule, měkkýši). Pouze v několika EVL jsou předmětem ochrany větší druhy savců (vydra říční, rys, vlk, medvěd).

V plošně nejrozsáhlejších lokalitách jsou předmětem ochrany typy evropských stanovišť. Nejčastěji zastoupeným typem stanoviště jsou shodně luční, lesní, mokřadní a lužní stanoviště, dále jsou zastoupeny stanoviště sutí a skal, po jedné EVL jeskyně, křoviny, horská (alpínská) stanoviště.

NATURA 2000 – Ptačí oblasti

Na území MSK se nacházejí čtyři ptačí oblasti: Jeseníky, Beskydy, Poodří, Heřmanský stav – Odra – Poolší.

Ptačí oblast Jeseníky (CZ0711017)

Tato PO byla vyhlášena Nařízením vlády ČR č. 599/2004 Sb. Území ptačí oblasti je částečně v překryvu s CHKO Jeseníky, celkově je však její rozloha nižší, než je rozloha CHKO Jeseníky. Předmětem ochrany ptačí oblasti jsou populace těchto druhů ptáků: jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) a chřástal polní (*Crex crex*) a jejich biotopy.

Ptačí oblast Beskydy (CZ0811022)

Oblast byla vyhlášena Nařízením vlády ČR č. 687/2004 Sb. Ptačí oblast je částečně v překryvu s CHKO Beskydy. Předmětem ochrany ptačí oblasti jsou populace následujících druhů ptáků: čáp černý (*Ciconia nigra*), jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*), tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), pušтік bělavý (*Strix uralensis*), žluna šedá (*Picus canus*), datel černý (*Dryocopus martius*), strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) a lejsk malý (*Ficedula parva*) a jejich biotop. Jedná se o lesní druhy, z nichž některé vyžadují pralesovitý charakter porostů.

Ptačí oblast Poodří (CZ0811020)

Oblast byla vyhlášena Nařízením vlády ČR č. 25/2005 Sb. Hranice ptačí oblasti jsou totožné s hranicemi CHKO Poodří, území tvoří úzký pruh podél řeky Odry. Předmětem ochrany ptačí oblasti jsou populace těchto druhů ptáků: bukač velký (*Botaurus stellaris*), kopřivka obecná (*Anas strepera*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), moták pochop (*Circus aeruginosus*) a jejich biotop.

Ptačí oblast Heřmanský stav – Odra – Poolší

Oblast byla vyhlášena Nařízením vlády ČR č. 165/2007 Sb. Ptačí oblast je vymezena v oblasti Ostravska, Bohumínska a Karvinska, přičemž zahrnuje toky řek Odry a Olše, nivní louky a celou řadu rybníků i vodních ploch vzniklých těžbou štěrkopísku. Předmětem ochrany ptačí oblasti jsou populace bukáčka malého (*Ixobrychus minutus*), ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) a slavíka modráčka (*Luscinia svecica*) a jejich biotopy.

Přírodní potenciál území

Doplňkový ukazatel nad rámec jevů vymezených přílohou č. 1 vyhlášky byl vygenerován s využitím geografické analýzy jako podíl nejvýznamnějších ploch chráněných dle zák. č. 114/1992 Sb. (CHKO,

maloplošná ZCHÚ, přírodní parky, segmenty NR a R ÚSES, ptačí oblasti a evropsky významné lokality Natura 2000, lokality výskytu zvláště chráněných druhů) na rozloze správního obvodu obce.

Koeficient ekologické stability KES

Zjednodušující pohled na územní diferenciaci MSK z hlediska přírodních hodnot poskytuje dříve sledovaný jev koeficient ekologické stability (KES). KES podává orientační informaci o vzájemném poměru mezi plochami ekologicky relativně stabilnějšími (trvalými kulturami – ekosystémy) a labilnějšími (technoantropocenózami).

Výpočet vychází z údajů evidence druhů pozemků v Katastru nemovitostí ČR. Ve výpočtovém vzorci ve formě zlomku jsou:

- v čitateli (stabilnější plochy): lesy, vodní plochy, trvalé travní porosty, zahrady, ovocné sady, vinice,
- ve jmenovateli (labilnější plochy): orná půda, chmelnice, zastavěné plochy a nádvoří

Nedostatkem tohoto indikátoru je skutečnost, že ve výsledku hodnotí stejně území zastavěné, urbanizované („zabetonované“) a oblasti intenzivního zemědělství („polní krajina“). Kromě toho je řada pozemků evidovaných jako orná půda ve skutečnosti už dlouho zatravněna a slouží jako pastvina (typicky v oblasti Jeseníků). KES byl proto jako neobjektivní a zkreslující údaj vyřazen ze sledovaných jevů ÚAP.

Přírodní parky

Na území MSK je vyhlášeno 5 přírodních parků.

Přírodní park Sovinecko

Vyhlášen byl v roce 1994 okresními úřady v Bruntále (obecně závazná vyhláška č. 8/94 ze dne 1. 2. 1994), Olomouci a Šumperku. Jedná se o rozsáhlý přírodní park (20 251 ha) jižně od Rýmařova, k území MSK přísluší cca polovina z celkové výměry. Podstatná část území přírodního parku náleží ke geomorfologickému celku Nížkého Jeseníku, jihozápadním okrajem prochází zlomová linie, která tvoří rozhraní vůči Hornomoravskému úvalu, severozápadní okraj zahrnuje výběžek Hanušovické vrchoviny. Posláním přírodního parku je zachovat typický ráz krajiny a lesní porosty s dochovanou strukturou a dřevinnou skladbou blízkou původním porostům, na které je vázána řada zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů.

Přírodní park Údolí Bystřice

Vyhlášen byl v roce 1995 okresními úřady v Olomouci a Bruntále (nařízení č. 3/1995 ze dne 9. 10. 1995), celková výměra činí 9 804 ha. Nachází se jihovýchodně od Rýmařova, k území MSK náleží jeho menší část. Osu přírodního parku vytváří řeka Bystřice a její údolní niva. V sevřeném údolí Bystřice se místy zachovaly lesy s přirozenou druhovou skladbou stromového, keřového a bylinného patra (místy rozsáhlé porosty měsíčnice vytrvalé *Lunaria rediviva*). Západní a severní část území přírodního parku byla v minulosti odlesněna a přeměněna na pastviny a louky. Z těch zbyly po zásazích ve 2. polovině 20. století (odvodnění, rozorání) jen fragmenty. I na nich se však zachovaly některé vzácné druhy, mj. kosatec sibiřský (*Iris sibirica*)

Přírodní park Oderské vrchy

Byl vyhlášen okresním úřadem v Novém Jičíně v roce 1994 (obecně závazná vyhláška č. 8/94 ze dne 22. 2. 1994), celé území přírodního parku o výměře 28 979 ha přísluší k MS kraji. Přírodní park se nachází

se v jižní části fytogeografického okresu Jesenické podhůří, částečně zasahuje též do fytochorionu Moravská brána. Typickým rysem krajinného rázu přírodního parku jsou náhorní plošiny (paroviny) a hluboce zaříznutá údolí vodních toků, především řeky Odry, do podkladu prvohorních kulmských hornin s převládajícími drobnými a břidlicemi.

Přírodní park Podbeskydí

Vyhlášen byl okresním úřadem v Novém Jičíně v roce 1994 (obecně závazná vyhláška č. 5/94 ze dne 3. 6. 1994), celé území přírodního parku o výměře 12 538 ha přísluší k MS kraji. Přírodní park Podbeskydí vznikl přehlášením oblastí klidu Červený kámen a Kojetín. Území přírodního parku má mírně zvlněný reliéf, krajinný ráz určuje mozaika lesů v zemědělské podhorské krajině.

Přírodní park Moravice

Vyhlášen byl v roce 1994 okresním úřadem v Opavě (obecně závazná vyhláška č. 3/94 ze dne 1. 9. 1994), celé území přírodního parku o výměře 14 240 ha přísluší k MS kraji. Přírodní park je vyhlášen pro území údolí řeky Moravice, které je největším a nejdelším údolím protínajícím Nízký Jeseník. Zahlobená údolí a členitý reliéf podmiňují pestrost vegetačního krytu a na něj navazující fauny. V údolních polohách se poměrně výrazně projevuje inverze vegetační stupňovitosti.

Kulturní krajina

Krajinu si můžeme představit jako strukturovaný organismus utvářený kulturními a přírodními procesy, jež se navzájem ovlivňují, prolínají, ale také zůstávají na sobě nezávislé. Ze stavu a obrazu krajiny dokážeme posoudit hospodářskou situaci, stav společnosti, sílu přírodních procesů atd. Krajina Moravskoslezského kraje, stejně jako většina evropské krajiny, je krajinou více či méně ovlivněnou člověkem. Čistě přírodní, původní a bezzásahovou krajinu zde snad s výjimkou ojedinělých enkláv pralesa nenajdeme. Proto hovoříme o krajině kulturní, do níž se vepsalo hospodaření a životní způsob předchozích generací i současných obyvatel.

Dokladem využití krajiny našimi předky jsou stopy zemědělského hospodaření ve dřívě zalesněných podhorských a horských územích, které byly osídlovány později než úrodné nížiny. Pole, louky a pastviny, které nazýváme kulturním bezlesím, musely být doslova vyrvány přírodě, vykáceny či vypáleny, aby mohly poskytovat obživu pěstováním kulturních plodin nebo sloužit pro pastvu hospodářského zvířectva. Svědectvím těchto procesů jsou místní názvy připomínající mýcení (Poruba, Polom, Lazy, Lazce).

Jeseníky a lánové vsi

Charakteristickým projevem osídlování podhorských oblastí Jeseníků, Oderských vrchů, Podříí, a částečně i Ostravské pánve a podhůří Beskyd jsou lánové vsi se záhumenicovou plužinou (viz výše). Osu vesnice tvoří nejčastěji potok, k němuž byla kolmo provedena parcelace do pravidelných rovnoběžných pásů – lánů. V územích s členitějším terénem se hranice pozemků paprskovitě sbíhají k zastavěné části. V obtížněji zemědělsky obdělávatelných oblastech zůstaly dodnes zachovány hranice pásů plužiny v podobě křovin, stromů a kamenných zídek, které jsou zřetelné jak z aktuálních ortofotomap, tak z pohledu z terénu. Zatímco členění traťové plužiny staršího sídelního území bylo v rámci kolektivizace zemědělství setřeno, meze lánové plužiny jsou zejména na Jesenicku jasně čitelné. Dostupnost ortofotomap pro území celého státu umožnila provést celkové zmapování dochování strukturálně výrazných plužin pro území celé České republiky.

Z výzkumu specifických krajin se strukturálně výraznou dochovanou plužinou (Karel Kuča, 2014) vyplynulo, že rozsah a dochovanost jesenických plužin jsou mimořádné nejen v rámci republiky, ale i v

evropském kontextu. Nejedná se pouze o estetický prvek v krajině, ale tyto historické krajinné struktury jsou, stejně jako archeologické nálezy, dokladem osídlování území a hospodaření na něm. Pásky dřevinné zeleně zvyšují biologickou rozmanitost, a tím přispívají k přežívání a migraci živočichů i rostlin. V neposlední řadě je takto členěná půda mnohem lépe chráněná před větrnou i vodní erozí, která představuje v rámci republiky narůstající problém. Vesnice s dochovaným členěním pluziny také nejsou tolik ohroženy přívalovými dešti a splachy z polí.

Z titulu ochrany přírody lze hodnotnou krajinu chránit prostřednictvím chráněných krajinných oblastí, pro lokality cenného krajinného rázu může být zřízen přírodní park. V rámci těchto chráněných území jsou historické krajinné struktury na Jesenicku chráněny nedostatečně. Pouze 15 % jejich území je zahrnuto v CHKO Jeseníky a 13 % je chráněno v rámci přírodního parku Sovinecko. Krajinu lze také vymezit v gesci památkové péče jako krajinnou památkovou zónu. Krajinná památková zóna je specifickým typem chráněného území, které vykazuje jak přírodní, tak kulturně historické hodnoty, jejichž význam je pro vyhlášení ochrany daného území rozhodující. V České republice bylo k 30. 6. 2018 vyhlášeno 25 krajinných památkových zón, z toho pouze 2 na Moravě. Na sever od slavkovského bojiště nebyla dosud vyhlášena žádná krajinná památková zóna. Lze se právem domnívat, že jesenické pluziny by si takovou ochranu zasloužily.

Beskydy a rozptýlené osídlení

V Beskydech byly pasekářské osady zakládány od 15. do 19. století. Za svůj vznik vděčí úsilí feudální vrchnosti o zvýšení daňových příjmů přidělováním pustých nebo zalesněných pozemků poddaným, kteří je často měli pouze pronajaté. Hospodářská základna těchto osad byla zemědělská (na Valašsku šlo původně o chov ovcí na salaších) nebo rolnicko-řemeslnická. Jména sídel ukazují často na zaměstnání obyvatelstva (Košariska, Staré Hamry) nebo na ráz krajiny (Grůň, Bukovec).

Trvalé osídlení území a kontinuita jeho obhospodařování představují jeden ze základních pilířů hodnot beskydské krajiny. Beskydy jsou jedny z posledních „živých hor“ v České republice, protože to jsou hory obydlené, se svébytnou, doposud zachovalou kulturou. Pro malebnou krajinu je charakteristická mozaika lesů, květnatých luk a pastvin s rozptýlenou zástavbou. Horské louky a pastviny, které nazýváme kulturním bezlesím, jsou však dnes obtížně zemědělsky využitelnými pozemky, které je jednodušší zalesnit nebo rozprodat na stavební parcely. Zemědělské dotace pro údržbu krajiny jsou bohužel zaměřené na velké subjekty a drobní hospodáři na ně nedosáhnou. Správa CHKO Beskydy disponuje omezenými prostředky, které pokryjí pouze části přírodně nejhodnotnějších lokalit. Nedostačují však na údržbu rozsáhlejších krajinářsky hodnotných, a tedy i turisticky atraktivních lokalit.

Krajský úřad eviduje historické krajinné struktury a kulturní bezlesí jako hodnoty území. Přestože velká část těchto cenných území není institucionálně chráněna, zaslouží si citlivý přístup zejména ve vztahu k investičním záměrům. Nové stavby by měly být ideálně umístěny v místě zaniklých objektů nebo alespoň v duchu dochované struktury území. Ohrožením kulturního bezlesí je však také zalesňování, a to jak přirozeným zarůstáním, tak cíleným zalesňováním s podporou dotací ministerstva zemědělství.

Poodří

Krajina v Moravské bráně je mírně zvlněná, z velké části zemědělská, s malým podílem lesů, a k tomu hustě osídlená. Uprostřed leží Chráněná krajinná oblast Poodří, charakteristická rybníky, mokřady a přirozeným tokem Odry. Poodří je krajinou dotvářenou po staletí činností řeky. Vlhké, zaplavované území říční nivy se využívalo převážně jako louky, místy jako les. Především v 15. a 16. století se ve velkém zakládaly rybníky. Orná půda a sídla zůstaly za okrajem nivy. Osvědčené uspořádání krajiny zůstalo v hlavních rysech zachováno dodnes. Poodří je hodnotné nejen z hlediska rozmanité přírody a tradiční kulturní krajiny, ale jeho význam je nedocenitelný také pro přirozené zadržování vody v krajině.

Typologie krajiny

Typologie krajiny je předmětem samostatné územní studie Cílové charakteristiky krajiny na území Moravskoslezského kraje, která byla dokončena v prvním pololetí roku 2013 a následně zpracována do Aktualizace č. 1 Zásad územního rozvoje Moravskoslezského kraje. Území kraje je rozděleno do 7 oblastí a ty pak obsahují celkem 33 typů, tj. specifických krajín. Protože hranice specifických krajín jsou málokdy „ostré“ a jeden typ krajiny přechází zpravidla pozvolna do jiného typu, jsou na hranicích specifických krajín vymezena přechodová pásma, v nichž platí podmínky a kritéria sousedních krajín současně. Jednotlivé krajinné typy a krajinné oblasti jsou znázorněny v kartogramu 16.1. a ve výkresu krajinných a přírodních hodnot území.

Na území kraje byly vymezeny následující hlavní oblasti typů krajín:

1. Specifické krajiny Hrubého Jeseníku a Zlatohorské hornatiny
2. Specifické krajiny Nízkého Jeseníku
3. Specifické krajiny Opavské pahorkatiny
4. Specifické krajiny Moravské brány
5. Specifické krajiny Ostravské pánve
6. Specifické krajiny Beskydského podhůří
7. Specifické krajiny Moravskoslezských a Slezských Beskyd

6. VODNÍ REŽIM A HORNINOVÉ PROSTŘEDÍ

Geomorfologie

Jak bylo již uvedeno výše, území Moravskoslezského kraje představuje prostor, ve kterém se setkávají tři orografické provincie: Česká vysočina, Západní Karpaty a Středoevropská nížina. V území jsou zastoupeny všechny typy reliéfu od hornatin přes vysočiny a pahorkatiny až po nížiny.

Geologické poměry

Na území Moravskoslezského kraje se stýkají dvě regionálně geologické jednotky prvního řádu – Český masiv a Karpatská soustava. Okraj karpatských příkrovů probíhá přibližně na linii Jeseník nad Odrou – Havířov. Území mezi čely karpatských příkrovů a výchozy Českého masivu kryjí sedimenty miocenní karpatské předhlubně.

Český masiv zasahuje na území kraje moravskoslezskou zónou, která se od západu k východu dále člení na krystalinikum, synklinorium metamorfovaných svrchnodevonských a spodnokarbonských sedimentů (oblast kulmu) a karbonské sedimenty ostravsko-karvinské části hornoslezské pánve.

V krystaliniku Hrubého Jeseníku tvoří jádro desenské klenby metamorfované krystalinické břidlice. Jejich obal i vrstvy vrbenského pásma tvoří fylity, kvarcity, různé druhy eruptiv. Okrajově zasahují do území výběžky jesenického amfibolitového masivu.

Oblast kulmu Nízkého Jeseníku tvoří několik pruhů stratigraficky i litologicky odlišných souvrství, které se vyznačují flyšoidním střídáním pelitů, drob, pískovců a slepenců. Podíl jílovitých a písčitých sedimentů v jednotlivých souvrstvích je proměnlivý. Výrazně petrograficky odlišné jsou moravické vrstvy, kde převažují černé jílovité břidlice.

V oblasti hornoslezské pánve pokračovala sedimentace až do svrchního uhlonosného karbonu. Pánev je vyplněna zvrásněnými sedimenty ostravského a karvinského souvrství převážně pískovci, prachovci a jílovci se slojemi uhlí. Celková mocnost sedimentů dosahuje až asi 3 800 m. Hlavními strukturními směry

jsou linie SSV – JJZ směru (michálkovická a orlovská porucha) a přibližně východo-západní hřbety (ostravsko-karvinský a příborsko-těšínský) a deprese – tzv. vymýtiny (dětmarovická, bludovická, oprechtická).

Karbon je překryt z větší části neogenními sedimenty, které vyplňují i Oderskou bránu a Poopavskou nížinu. Na bázi spodního badenu jsou v nejhlubších místech sedimentačního prostoru polohy bazálních klastik, většinou hrubozrnných písků a štěrků. V jejich nadloží převažují v neogenním souvrství jílovité horniny, nejčastěji vápnité jíly s polohami jemnozrnných až středně zrnitých písků. V osoblažském výběžku jsou písky a pískovce cenomanského stáří (křída).

Neogenní sedimenty vycházejí na povrch jen ojediněle, většinou jsou překryty sedimenty pleistocenního zalednění, které zasáhlo čelem ledovce až do Třínecké brázdy i do části horských údolí Moravskoslezských Beskyd a v okolí vodních toků jejich fluviálními nánosy.

Karpatská soustava se dělí na oblast příkrovů a karpatskou předhlubeň a dále na jednotku podslezsko-žďánickou, slezskou a magurskou. Ve flyšovém vývoji se střídají jílovce, prachovce a křemité, křemito-vápenité a jílovité pískovce. Ve slezské jednotce se kromě toho vyskytují vyvěřeliny těšinitové formace a v okolí Štramberka vápence.

Hydrogeologické poměry

Charakteristika hydrogeologických poměrů Moravskoslezského kraje vychází z Hydrogeologické rajonizace České republiky a dodržuje tedy toto členění.

Kvartér Opavy (rajon 1520)

Pro oběh a akumulaci mělké podzemní vody jsou rozhodující kvartérní fluviální uloženiny údolních vliv Opavy, Opavice a Moravice a nejnižších stupňů údolních teras. Ty tvoří hlavní kolektor s hladinou podzemní vody volnou nebo mírně napjatou, vždy průlinově propustnou. Podzemní voda hlavního kolektoru je zranitelná zvláště při spojitosti podzemních vod s vodami povrchových toků.

Kvartér opavské pahorkatiny (rajon 1550)

Kvartérní sedimenty, především glacigenní a glaci-fluviální, mají v rajonu rozhodující význam. Je pro ně charakteristické střídání průlinových kolektorů (písky, štěrky) s izolátory (slinité jíly, souvkové hlíny). V tomto území nevzniká jednotný zvodnělý systém. Propustnost je proměnlivá. Zranitelnost je způsobena většinou porušením nadložní vrstvy spraší a sprašových hlín.

Kvartér Odry (rajon 1510)

Pro oběh a akumulaci mělké podzemní vody jsou významné fluviální a glacigenní sedimenty. Kromě štěrkopísků a povodňových hlín údolní nivy Odry v Oderské bráně jsou součástí rajonu rozšířené kvartérní sedimenty při úpatí Nížkého Jeseníku. Hydrogeologický průlinový kolektor tvoří v rajonu převážně fluviální a glaci-fluviální písky a lokálně i písčité štěrky. Kolektor je lokálně zranitelný vzhledem k proměnlivému charakteru a mocnosti pokryvných útvarů a v důsledku spojitosti podzemních vod s vodou v otevřených tocích.

Kvartér Horní Bečvy (rajon 1631)

Kvartérní fluviální uloženiny řeky Bečvy tvoří štěrky vysokých terasových úrovní v denundačních zbytcích, štěrky a štěrkopísky hlavní (radslavické) terasy a plošně největší terasy údolního dna. Pro oběh a akumulaci podzemních vod jsou významné průlinově propustné nesoudržné uloženiny údolní terasy, které tvoří jednotný hydrogeologický celek, odvodňovaný tokem Bečvy.

[Oderská brána \(rajon 2212\)](#)

Tento vyčleněný podcelek Moravské brány přechází na SV plynule do Ostravské pánve. Tvoří ho neogenní sedimentární horniny. Nejvíce zvodněné jsou průlinově propustné bazální sedimenty, překryté pak převážně pelitickými izolátory. Směr proudění podzemní vody je od SZ k JV, tj. do Moravské brány. Infiltrace atmosférických srážek probíhá z oblasti sousedního rajonu kulmu Nízkého Jeseníku.

[Kulm Nízkého Jeseníku a povodí Odry \(rajon 6611\)](#)

Oběh podzemních vod je charakterizován pravou puklinovou propustností s hustotou sítí puklin v břidlicích s mělkým oběhem podzemních vod v zóně zvětrávání a pásmu podpovrchového rozpojení puklin. Výjimečně se zde vyskytují intenzivně zvodnělá směsná tektonická pásma zejména v karbonátových horninách a v zóně tektonického styku devonských hornin a hornin šternbersko-hornobenešovského pruhu, tj. břidlic a drob. Vydutnosti pramenů z devonských hornin jsou značné, zranitelnost je vysoká. Analogicky je hodnocen kulm v povodí Odry.

[Ostravská pánev – ostravská část \(rajon 2261\) a karvinská část \(rajon 2262\)](#)

Rozdělení rajónů tvoří tzv. orlovská porucha probíhající skoro severojižním směrem od Orlové přes Frýdek na Frýdlant n. Ostravici. V obou částech jsou uloženy uhlonosné karbonské horniny, které byly a v karvinské části dosud jsou předmětem dobývání. Nad karbonskými horninami jsou uloženy neogenní sedimenty. Jejich usazování začalo bazálními klastiky, pokračovalo dále vápničitými jíly (šlíry). Hloubkovou erozí vznikla koryta tzv. „vymýtiny“. Výplně vymýtin i bazální klastika jsou silně zvodněny a způsobily v minulosti značné těžební obtíže. Režim podzemních vod je výrazně ovlivněn důlní činností.

Na povrchu jsou neogenní sedimenty z větší části překryty glaciálními sedimenty ve facii z části hlinitých písků a štěrkovitých písků s průlinovou propustností, která je v přehloubených subglaciálních depresích obvykle velmi dobrá. Hladina podzemní vody je volná nebo mírně napjatá.

V soutokové oblasti Olše a Stonávky je údolní niva vyplněna štěrky a písky s překryvem fluvialních hlin s průlinovou propustností. Podzemní voda je v hydraulické spojitosti s povrchovým tokem. Zranitelnost neogenních výplní obou částí ostravské pánve je odvislá od lokálních poměrů.

V rajonu ostravské části se nacházejí přírodní léčivé zdroje jodobromových vod u Polanky nad Odrou se stanovenými ochrannými pásmi. V rajonu karvinské části se nacházejí přírodní léčivé zdroje jodobromových vod v Karviné a Darkově s ochranou stanovenou Režimem dočasné důlní ochrany.

[Flyš v povodí Olše \(rajon 3211\), Flyš v povodí Ostravice \(Rajon 3212\), Flyš v povodí mezipovodí Odry \(Rajon 3213\)](#)

Tyto rajóny se nacházejí v západním úseku vnějšího flyšového pásma. Jsou zde paleogenní a křídové sedimenty. Členitý terén podmiňuje vznik dílčích hydrogeologických struktur. Vzhledem k různé propustnosti i různé infiltraci se hydrogeologické struktury místy překrývají s hranicemi hydrologických povodí. Kritériem pro rozdělení rajónů je proto především hydrologie. V celku lze flyšové rajony označit jako málo propustné.

[Krystalinikum severní části Východních Sudet \(Rajon 6431\)](#)

Hydrogeologické poměry rajonu jsou charakterizovány příznivějšími podmínkami v zóně zvětrávání, v pásmu podpovrchového rozpojení hornin a v tektonicky porušených úsecích. Propustnost hornin krystalinika je relativně nízké. Podzemní odtok se projevuje převážně jen v místech tektonické predispozice a v případě výskytu krystalických vápenců v krystaliniku, zejména jsou-li zkrasovatělé. Zranitelnost podzemních vod je lokálně značná, nelze však předpokládat plošné kontaminace. V rajonu

se nacházejí přírodní léčivé zdroje uhličitých kyslesek v Karlově Studánce se stanovenými ochrannými pásmy.

Vodní režim

Stav vodních poměrů Moravskoslezského kraje je dán výrazně rozdílným přírodním charakterem a ekonomickou exploatací jednotlivých oblastí. Oblast Jeseníků na severozápadě kraje a Beskyd na jihovýchodě představují výrazné zdrojové oblasti, vymezené jako chráněné oblasti přirozené akumulace vod, s vybudovanou soustavou vodních nádrží, především vodárenských. Naopak ve střední a severovýchodní části kraje (Ostravsko, Karvinsko, Třínecko) se koncentrují problémy narušení vodního režimu průmyslovou činností. V důsledku velkoplošných důlních poklesů vznikají i bezodtoká území, devastována jsou koryta toků, zejména Olše. Povrchové i podzemní vody jsou znečišťovány vypouštěním odpadních vod včetně slaných důlních vod. Desítky malých vodních nádrží zde vznikly zatopením poddolovaných poklesových kotlin nebo prostorů po těžbě štěrkopísků.

Z území MSK spadá cca 97,4 % do povodí Odry, a tedy úmoří Baltského moře. Zbývající část pak náleží do úmoří Černého moře, především v povodí Moravy (cca 2,4 % rozlohy kraje) a nepatrná část v povodí Váhu (cca 0,2 % rozlohy).

Průměrná nadmořská výška povodí Odry je 443 m n. m., průměrný roční úhrn srážek 808 mm, specifický odtok zde činí 10,8 l/s/km². Úhrn srážek povodí Odry převyšuje obdobný ukazatel povodí Moravy cca o 40 %, specifický odtok je pak více než dvojnásobný.

Nejvýznamnější podíl na vodním bohatství kraje mají Beskydy a Jeseníky, kde v centrálních oblastech dosahují roční srážky až cca 1 400 – 1 800 mm. Zároveň však jsou územími s nejčastějším výskytem extrémních srážek (první a třetí místo v rámci ČR) a tedy i extrémních povodňových odtoků.

Vodní toky

Hlavním recipientem území MSK je Odra. Nejvýznamnější levostranné přítoky tvoří Opava s Moravicí, hlavními pravostrannými přítoky jsou Lubina, Ostravice s Morávkou a Olše. Do povodí Moravy jsou povrchové vody odváděny Oslavou a sítí jejích přítoků; část z nich je odváděna do Oskavy.

Na území MSK celkem 63 významných vodních toků v celkové délce 1 359 km. Z celkové délky významných a drobných vodních toků v povodí Odry je cca 20 % toků upravených. K nejvýznamnějším negativním antropogenním změnám patří zkrácení a zkapacitnění sítě významných vodních toků, odvodnění a meliorační úpravy drobných vodních toků. Nepříznivé změny vodního režimu v krajině se pak projevují zejména rozkolísáním velikosti povrchového odtoku se změnami splaveninového režimu, zrychlením odtoku velkých vod, zmenšením zásob podzemní vody, snížením samočisticí schopnosti toků a snížením migrace vodních živočichů.

Vodní nádrže

Vodní nádrže jsou základními kameny systémů zásobování vodou Moravskoslezského kraje. Enormní nároky na zásobování průmyslu a osídlení užitkovou a pitnou vodou bylo možno pokrýt pouze postupným budováním centrálních vodních zdrojů. Na území MSK je dnes vybudováno celkem 8 vodních nádrží s celkovým objemem 386 mil. m³, zásobním objemem 304 mil. m³ a ovladatelným ochranným objemem 38 mil. m³. Tyto nádrže tak mohou plně zajišťovat dodávky pitné vody pro obyvatelstvo, užitkové vody pro průmysl (v požadovaném množství i kvalitě i v suchých obdobích za nízkých vodních stavů). Zároveň zajišťují dostatečné průtoky v tocích pod nádržemi a tím i požadované množství vody v tocích pro vodní živočichy.

Jako vodárenské nádrže s odběrem pitné vody byly vybudovány nádrže Kružberk na Moravici (1958), Morávka na řece Morávce (1964), Šance na Ostravici (1970) a Slezská Harta na Moravici (1997). Pro odběry užitkové vody slouží nádrže Žermanice na Lučině (1962), Těrlicko na řece Stonávce (1963), Baška na řece Baštici (1963) a Olešná na řece Olešná (1964). Čtyři nevodárenské nádrže jsou využívány k intenzivní rekreaci u vody a k vodním sportům, na Slezské Hartě je rekreační využití omezeno zákazem plavidel se spalovacími motory a zejména klimatickými podmínkami.

Zásadní význam má protipovodňová ochrana vodních nádrží pro níže položená území, zejména pro města a obce. Snížení povodňových vln zabraňuje přelití ochranných hrází a tím podstatně sníží povodňové škody. Retenční účinek vodních nádrží má významně vyšší efekt, pokud se podaří včas ve vodní nádrži vytvořit větší ochranný prostor.

Vodohospodářská soustava povodí Odry

Vodohospodářskou soustavu tvoří celý komplex vodních nádrží, odběrů vody z toků, převodů vody a dopravy vody pitné a užitkové do spotřebišť. Priority a pravidla řízení této soustavy stanovuje manipulační řád, který člení nakládání s vodou do 5 tříd významnosti. Především jsou zajišťovány odběry pitné vody a minimální průtoky pod nádržemi, dále průmyslové odběry, rekreace na nevodárenských nádržích Žermanice, Těrlicko, Olešná a Slezská Harta a až v poslední řadě výroba elektrické energie ve vodních elektrárnách. Nároky na vodu jsou uspokojovány postupně podle zařazení do výše uvedených tříd. Součástí manipulačního řádu je také povodňové řízení, které zajišťují služby vodních děl a především vodohospodářský dispečink. Využitím srážkoodtokových modelů je dosahováno optimalizace povodňové manipulace tak, aby byly eliminovány největší škody. Nejvýznamnější převody vody v rámci vodohospodářské soustavy představují:

- gravitační převod z řeky Morávky do nádrže Žermanice na Lučině
- odběr z řeky Olše a přečerpávání z nádrže Těrlicko do Třince pro potřeby průmyslu
- převod z Ostravice do nádrže Olešná
- převod povodňových průtoků z Olešné do Ostravice (ochrana průmyslového areálu a obcí)
- čerpání z toku Lubina do nádrže Tatra Kopřivnice.

Komplikovanost hospodaření s vodou v povodí s omezenými vodními zdroji a vysokými nároky na odběry vody vyjadřuje míra užití vody v území. Je to jeden z indikátorů hodnocení životního prostředí zemí OECD, vyjádřený poměrem celkových odběrů vody a odtoku z území. Podle Plánu hlavních povodí ČR činí míra užití vody v ČR cca 10 %. V povodí Odry je tento ukazatel cca 13 %.

Vodní útvary

Pro ochranu vod platí sjednocující pravidla v rámci celého evropského procesu vycházející ze směrnice č. 2000/60/ES. Směrnice požaduje, aby členský stát EU zajistil souvislý a souhrnný přehled o stavu vod v každé oblasti povodí využitelný pro veřejnou správu.

Koordinovaný postup ochrany a využívání povrchových i podzemních vod je stanoven až do r. 2027. Zásadní je dosáhnout zlepšování stavu vod i vodních ekosystémů integrovanou ochranou množství a jakosti povrchových i podzemních vod. Ochranná opatření budou realizována v hydrologických povodích a hydrogeologických rajonech, přesněji specifikovaných vymezenými útvary povrchových a podzemních vod. Vodním útvarem se podle zákona vodního zákona míní vymezené významné soustředění povrchových nebo podzemních vod v určitém prostředí, charakterizované společnou formou výskytu,

vlastnostmi a znaky hydrologického režimu. K tomu bylo provedeno vymezení vodních útvarů a postupně bude vypracován systém hodnotící stav a ekologický potenciál vodních útvarů.

Jako souhrnný hodnotící ukazatel k vyhodnocení kvantitativního a kvalitativního stavu povrchových a podzemních vod byl zvolen ukazatel rizikovost vodních útvarů. Rizikovost útvarů z hlediska splnění stanovených environmentálních cílů vyjadřuje rizika spojená s využíváním vod (kvantitativní stav), resp. s jejich znečištěním (chemický stav).

Hodnocení rizikovosti je průběžně zpřesňováno a prohlubováno v Plánu oblasti povodí Odry. Specifikovány jsou mimo jiné významné problémy v nakládání s vodami a návrhy správných postupů v oblastech ochrany vod jako složky životního prostředí, ochrany před povodněmi a ve vodohospodářských službách.

Vodní útvary povrchových vod

Vodní útvary povrchových vod se dělí na tekoucí a stojaté. Základem systému jejich vymezení je model říční sítě a evidence stojatých vod. Nejmenší samostatnou jednotkou pro vodní útvar byl zvolen tok řádu 4 s odpovídajícím povodím minimálně 10 km². Toky vyšších řádů včetně jejich mezipovodí jsou samostatnými, průtočnými vodními útvary. Samostatný vodní útvar pro stojaté vody je dán minimální plochou nádrže 0,5 km² a dobou zdržení v nádrži minimálně 5 dnů. Podle výsledků analýz a monitoringu vod jsou vodní útvary dále zpřesňovány v rámci prací na Plánech oblastí povodí.

U povrchových vod byly pro specifikaci chemického stavu vybrány relevantní znečišťující látky, které jsou součástí standardního monitorování v ČR. Ukazatele a limity byly stanoveny jen pro koncentraci látek ve vodě. Pro vyhodnocení ekologického stavu je situace složitější, především pro nedostatek dat týkajících se jednotlivých biotických složek (fytoplankton, fytoENTOS, makrofyta, ENTOS a ryby). Proto bylo pro hodnocení rizikovosti ekologického stavu zvoleno použití vesměs abiotických ukazatelů.

Hodnocení rizikovosti vodních útvarů bylo provedeno jednak přímým hodnocením (data z monitoringu, reprezentativní pro jednotlivé útvary, zvláště pro chemický a ekologický stav), jednak nepřímým hodnocením (ve všech útvarech byl hodnocen významný zdroj bodového nebo plošného znečištění). Kombinace přímého a nepřímého hodnocení byla pro ekologický stav provedena pro BSK5 a celkový fosfor. Ve výsledku byly útvary povrchových vod zařazeny do tříd nerizikové, nejisté a rizikové.

V oblasti povodí Odry je vymezeno 110 vodních útvarů, z nichž 8 je označeno jako stojaté vody. Vedle 7 vodních nádrží je zde jako výjimka zahrnut i Heřmanický rybník na Stružce (dávkovací nádrž slaných důlních vod nemá vymezen odpovídající útvar tekoucí vody). Jako rizikové ve smyslu výše uvedených charakteristik je hodnoceno 77 útvarů.

V povodí Moravy na území MSK jsou vymezeny 4 vodní útvary (MO 46, 47, 48, 52), žádný z nich však není hodnocen jako silně ovlivněný nebo rizikový.

Kvantitativní ovlivnění povrchových vodních útvarů má většinou charakter morfologických změn (napřimování úseků toků, úprava břehů a koryt toků, zakrytí toku a vzdutí v jezových zdržích) nebo významných odběrů pro veřejné vodovody, průmysl, energetiku a zemědělství (odběr jednotlivý větší než 50 l/s nebo 10 % Q355 nebo celkové odběry větší než 50 % Q355.). Na území MSK je takových odběrů 68 s celkovým odebíraným množstvím cca 182 mil. m³/r.

Podle této klasifikace je silně ovlivněna většina vodních útvarů v povodí Opavy (zejména horní a dolní tok), Moravice, střední tok Odry včetně pravostranných přítoků a prakticky všechny vodní útvary stojatých vod na území kraje (vodní nádrže).

Vodní útvary podzemních vod

Vodní útvary podzemních vod jsou vymezeny podle současné hydrogeologické rajonizace ČR. V povodí Odry jsou tyto útvary většinou v kvartérních sedimentech o mocnosti 15-50 m s průlinovou propustností a volnou hladinou.

Při vyhodnocení rizikovosti podzemních vod z hlediska kvalitativního byly jako velmi významné stanoveny vlivy plošných zdrojů ze zemědělství (dusík, pesticidy, speciálně atrazin) a dále bodových zdrojů znečištění (staré zátěže). Hodnocení kvantitativního stavu bylo provedeno z hlediska odběrů vody pro pitné nebo průmyslové účely ve vztahu k základnímu odtoku z vodního útvaru). Výsledkem bylo zařazení útvarů podzemních vod do dvou tříd – rizikové a nerizikové. Uvedeným rizikům jsou vystaveny především útvary vázané na výše zmíněné kvartérní sedimenty hlavních vodních toků (Odra, Opava, Olše, Ostravice) a v ostravské pánvi.

Jakost povrchových a podzemních vod

Jakost povrchové vody v tocích MSK se v posledním období výrazně zlepšila, je zřejmý markantní posun celého jádra Ostravské aglomerace z velmi znečištěné vody v V. třídě (toky Odra, Opava, Olše, Ostravice) do tříd II. a III. K obdobnému posunu došlo i na horních úsecích toků.

Sledovány jsou toky Odra, Opava, Moravice, Ostravice, Olše, Lučina, Jičinka, Zlatá Opavice, Olešná, Stonávka, Hvězdnice, Podolský a Černý potok. Celkem byly sledovány 4 skupiny ukazatelů (nejčastěji obecné, fyzikální a chemické ukazatele) v 5 třídách jakosti (neznečištěná až velmi znečištěná voda). Aktuální poznatky z tohoto hodnocení je možné shrnout do následujících bodů:

- Nejméně zatíženými toky jsou horní úseky řek Ostravice, Morávka, Odra a Morava. Řádově více znečištěné jsou dolní toky řek protékající průmyslovou aglomerací Ostravska.
- Bakteriální znečištění se výrazně projevuje na Odře, Olši, Opavě i Ostravici (imisi standardy hodnoty koliformních bakterií jsou překračovány cca ve 2/3 sledovaných profilů).
- Obdobně byly ve většině profilů hodnoceny AOX a celkový fosfor III. a vyšší třídou. Suma PAU dosahuje III. třídy na Olši, na Ostravici v Ostravě a na dolním toku Odry.
- Dlouhodobě jsou nebezpečnými látkami nejvíce zatížené profily Odra v Bohumíně, Ostravice v Ostravě a Olše pod Třincem. Na Odře byly výrazně zvýšené koncentrace rtuti, hliníku a železa, mírněji pak kadmia a olova.
- Vypouštěním splašků a splachem z polí nadále dochází k eutrofizaci vody ve vodních nádržích vlivem nadbytku minerálních živin, především sloučenin fosforu a také amoniakálního dusíku a dusičnanového dusíku. Z nevodárenských nádrží je méně vhodná voda pro rekreaci zejména na nádržích Baška a Olešná, v plné sezóně i na nádržích Těrlicko a Žermanice.

Jakost podzemních vod je sledována u mělkých vrtů v aluviích řek Odry a Opavy. Jde o vody s vysokým koeficientem filtrace, a tedy snadno zranitelné a s rychlým rozšiřováním znečištění. Sledováno je 150 ukazatelů 2x za rok (jaro, podzim). Aluvia řek jsou antropogenní činností ovlivněna nejvíce. Nejvýraznějšími původci znečištění podzemních vod jsou dusíkaté látky, chloridy a kovy (zejména hliník). Výskyt PAU byl ve vyšší koncentraci zjištěn v lokalitě Krnov.

Chráněné oblasti přirozené akumulace vod

Jsou to oblasti s příznivými přírodními podmínkami pro přirozenou akumulaci podzemních i povrchových vod.

Na území MSK byly Nařízením vlády ČSR č. 40/1978 Sb. vyhlášeny CHOPAV Beskydy (celková plocha oblasti 1 162 km², na území kraje 576 km²) a CHOPAV Jeseníky (rozloha 740 km², na území kraje 277 km²). Dalším Nařízením vlády ČSR č. 10/1979 Sb. byla vyhlášena CHOPAV Jablunkovsko o rozloze 147 km², která leží celá v MS kraji. Úhrnná výměra CHOPAV představuje cca 18,4 % z plochy kraje. Vymezení jednotlivých CHOPAV je patrné z výkresové části ÚAP.

Mezi hlavní omezení, která vyplývají z uvedených nařízení vlády, patří zákazy významného zmenšování rozsahu lesních pozemků, rozsáhlého odvodňování pozemků a provádění zemních prací, těžby radioaktivních surovin a ukládání odpadů.

Ochranná pásma vodních zdrojů

Vodoprávní úřad stanovuje k ochraně vydatnosti a jakosti zdrojů podzemních nebo po-vrchových vod, využívaných pro zásobování pitnou vodou. Dělí se na ochranná pásma I. a II. stupně. Stanovení ochranných pásem vodního zdroje je veřejným zájmem. V současné době jsou ochranná pásma vodních zdrojů nově vymezována ve smyslu ustanovení zákona vodní-ho zákona.

Zranitelné oblasti

Zranitelné oblasti jsou oblasti povodí nebo jejich části, kde vlivem úniku dusíku ze zemědělské činnosti dochází ke zvyšování koncentrace dusičnanů v povrchových a podzemních vodách s následnými nepříznivými dopady na celý vodní ekosystém v důsledku eutrofizace.

Nařízení vlády o stanovení zranitelných oblastí vymezují seznam tzv. zranitelných oblastí, které jsou definovány výčtem katastrálních území v rámci České republiky. Na tyto zranitelné oblasti se vztahují určitá omezení ve způsobu hospodaření na zemědělské půdě - tzv. "akční program" zakazuje či omezuje aplikace určitých druhů hnojiv na zemědělské plochy, stanovuje aplikace hnojiv v závislosti na klimatických a půdních podmínkách, klade požadavky na skladovací kapacity statkových hnojiv, stanovuje možnosti využívání půdy a zemědělské způsoby obhospodařování apod. Cílem je postupné snižování znečištění vod, zapříčiněného splachy látek ze zemědělských zdrojů (dusičnanů apod.) a předcházení dalšímu takovému znečišťování.

Na území MSK je vymezena v povodí Odry zranitelná oblast o rozloze cca 1 296 km² zahrnující prakticky celý prostor tzv. oderského úvalu převážně na území okr. Nový Jičín a v menším rozsahu těž Opava, Ostrava-město a Frýdek-Místek.

Přírodní léčivé zdroje a zdroje přírodních minerálních vod

Součástí přírodního potenciálu kraje jsou též přírodní léčivé zdroje a zdroje přírodních minerálních vod. Ve smyslu zákona mají všechny níže uvedené zdroje stanovená ochranná pásma.

Okres	Lázeňské místo (Zřídelná oblast)	Zdroj	Charakteristika
Bruntál	Karlova Studánka	<ul style="list-style-type: none"> • prameny Vladimír a Petr • peloidy Karlova Studánka, Malá Morávka a Hubertov 	zemitoželeznaté kyselky, prosté kyselky, slatiny
Karviná	Darkov	<ul style="list-style-type: none"> • vrt NP 680 	slané jodobromové prameny
Karviná	Karviná 8	<ul style="list-style-type: none"> • prameny František a Miroslav • prameny Eduard a Vlasta • pramen Jordán • pramen Jaromír 	slané jodobromové prameny

Okres	Lázeňské místo (Zřídelní oblast)	Zdroj	Charakteristika
Nový Jičín	Nový Darkov - Klimkovice	• jímací vrty NP 791 až NP 798	slané jodobromové prameny
Nový Jičín	(Jeseník nad Odrou)	• pramen Zita • pramen Franc	přírodní minerální vody

Souhrnné zhodnocení vodního bohatství MSK

Zjednodušeně je vodohospodářský význam území MSK zobrazen v kartogramech, které zachycují podíl vodních ploch resp. vodohospodářsky významných území na rozloze jednotlivých obcí kraje. Zvýšený vodohospodářský význam v rámci kraje má především území podél hlavních vodních toků (Odra, Opava, Olše, Moravice), v okolí vodních nádrží (Slezská Harta, Kružberk, Šance, Morávka atd.) a dále území horských masivů Hrubého Jeseníku a Moravskoslezských, resp. Slezských Beskyd se statutem CHOPAV.

Ochrana před povodněmi a dalšími škodlivými účinky vod

Vznik povodní na území MSK je vyvoláván meteorologickými jevy, především kritickými srážkami (letní povodně způsobené regionálními srážkami o velké intenzitě) v oblastech Beskyd a Jeseníků. V zimním a jarním období jsou obdobné povodně způsobené táním sněhu zejména v kombinaci s deštěm.

Extrémní povodňové situace z let 1997 a 1998 vyvolaly vypracování dokumentu Strategie ochrany před povodněmi pro území ČR, který byl průběžně aktualizován. Tato opatření jsou podrobně rozpracována v Plánu hlavních povodí ČR a pro MSK v plánech oblasti povodí Odry a Moravy.

Stanovená záplavová území

V územním plánování představují stanovená záplavová území podél významných vodních toků zásadní územní limit, který je nutno při umísťování aktivit v území respektovat. Rozsah záplavového území je dán rozlivem Q100, stoleté velké vody s pravděpodobností výskytu jednou za 100 let. Dle § 66 vodního zákona stanovuje záplavové území vodoprávní úřad na návrh správce vodního toku. Uvnitř záplavového území je vymežována jeho aktivní zóna, místo soustředění průtoku s velkou rychlostí a unášecí silou. Omezení staveb a činností v záplavových územích stanovuje vodní zákon a také Politika územního rozvoje ČR.

Záplavová území stanovená předpisů včetně aktivní zóny jsou vymezena ve výkresové části ÚAP.

Zvláštní povodně

Kromě povodní přirozených, způsobených přírodními jevy, může vzniknout povodeň i jinými vlivy, zejména poruchou vodního díla (v krajním případě až jeho protržením) nebo nouzovým řešením kritické situace na vodním díle. Takto vzniklá zvláštní povodeň má v řadě míst podstatně větší rozsah potenciální záplavy pod vodním dílem než stanovená záplavová území.

Opatření v ochraně před povodněmi, vyplývající z Plánů povodí, jsou uvedena výše. Trvale je však budou muset doplňovat další činnosti, zejména v oblasti prevence před povodněmi. V Moravskoslezském kraji k nim patří:

- v záplavových územích omezovat veškeré aktivity, zhoršující odtokové poměry
- realizovat efektivní návrhy preventivních protipovodňových opatření při kombinaci technických zásahů ovlivňujících velikost povodňového průtoku a opatření v krajině, zvyšujících přirozenou akumulaci vody v území

- upřesňovat podklady o rozsahu povodněmi ohrožených území a intenzivnější komunikací s veřejností dosáhnout širšího povědomí o povodňovém nebezpečí
- koordinovat plány ochrany před povodněmi s orgány Polské republiky

Opatření k ochraně před povodněmi – současný stav

Retenční prostory stávajících vodních nádrží ve správě Povodí Odry mají klíčovou pozici v rámci opatření k ochraně před povodněmi.

Soustava nádrží Slezská Harta a Kružberk na řece Moravici sníží svým retenčním prostorem (v úhrnu 36 mil. m³) kulminaci povodňové vlny z cca 250 m³/s na 50 m³/s, tj. na 20 % původního průtoku. Vodní nádrž Šance na řece Ostravici sníží svým retenčním prostorem 16,21 mil. m³ kulminaci povodňové vlny z 313 m³/s na 70 m³/s, tj. na 22 % původního průtoku. Podobně i další vodní nádrže kritické povodňové průtoky zásadně snižují: vodní nádrž Morávka na řece Morávce na 27 %, vodní nádrž Žermanice na řece Lučině na 25 %, vodní nádrž Těrlicko na řece Stonávce na 43 % původního průtoku.

Realizace technických protipovodňových opatření na vodních tocích je zajišťována prostřednictvím Programu prevence před povodněmi v gesci Ministerstva zemědělství. Další formou ochrany před povodněmi jsou preventivní opatření v krajině, která zvyšují přirozenou akumulaci vody v území a zpomalují povodňové odtoky. Pro zajištění obnovy a stabilizace vodního režimu krajiny je realizován v gesci Ministerstva životního prostředí Program revitalizace říčních systémů.

Opatření k ochraně před povodněmi – známé záměry

Pro území MSK byla dne 21. dubna 2008 Usnesením vlády České republiky č. 444 schválena konečná varianta opatření na snížení povodňových rizik v povodí horního toku řeky Opavy s využitím přírodně blízkých povodňových opatření. V povodí řeky Opavy představuje ochrana před povodněmi nejzávažnější problém v rámci MSK. Při stoleté velké vodě je zde přímo ohroženo cca 6 000 obyvatel.

Zásady územního rozvoje MSK vymezují v lokalitě Nové Heřminovy na řece Opavě plochu nadmístního významu pro umístění vodní nádrže – menší nádrž Nové Heřminovy na území obcí Nové Heřminovy, Zátor a Čáková včetně navazující soustavy protipovodňových a revitalizačních opatření v korytě a v údolní nivě řeky Opavy v délce 24 km na území obcí Zátor, Čáková, Brantice a města Krnov a lokálních opatření (ohrázování) níže po toku částečně i na území Polska až po město Opavu.

Další záměry na úseku protipovodňové ochrany byly do ZÚR převzaty z Plánu oblasti povodí Odry.

Ochrana území výhledových vodních nádrží

V ZÚR MSK jsou vymezeny rezervy pro územní ochranu výhledových vodních nádrží. Z původního počtu 21 lokalit Směrného vodohospodářského plánu z r. 1988 je v ZÚR MSK nadále sledováno pět „lokalit hydrologicky, geologicky a morfologicky vhodných pro akumulaci povrchových vod“ (LAPV) – Spálené na Opavici, Horní Lomná na Lomné, Spálov na Odře a Dlouhá Loučka na Oslavě.

Potřeba územní ochrany lokalit, jejichž vlastnosti umožňují významně akumulovat vodu v povodí, vyplývá z dlouhodobé strategie hospodaření s vodou a zohlednění potenciálních rizik souvisejících s možností klimatických změn, které mohou zásadně ovlivnit hydrologickou bilanci území (pokles průměrných průtoků ve vodních tocích, snížení úrovně hladiny podzemních vod, zvýšení výparu a častější výskyt suchých období atp.).

7. KVALITA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Ovzduší

Vyhodnocení emisní a imisní situace ovzduší na území MSK vychází z podkladů ČHMÚ.

Zdroje znečišťování

Registr emisí a stacionárních zdrojů je v návaznosti na změny zavedené zákonem č. 201/2012 Sb. členěn na vyjmenované stacionární zdroje (REZZO 1 a REZZO 2), nevyjmenované stacionární zdroje (REZZO 3) a mobilní zdroje (REZZO 4).

Hlavními znečišťujícími látkami jsou:

- PM_x (Particulate Matter)
- oxid siřičitý (SO_2)
- oxidy dusíku (NO_x)
- oxid uhelnatý (CO)
- benzen (BZN)
- benzo(a)pyren (BaP)
- přízemní ozon (O_3)
- těkavé organické látky (VOC)
- amoniak (NH_3)
- polycyklické uhlovodíky (PAU, PCB, PCDD/PCDF)
- těžké kovy

PM_x

Jedná se o tuhé, kapalné nebo směsné částice o velikosti menší než $x \mu m$ (=mikrometr, tj. 1 milióntina metru). Částice dělíme na jemné ($PM_{2,5}$; PM_1) a hrubé (PM_{10}). Hlavním zdrojem emisí je provoz motorových vozidel, těžký průmysl, výroba energií a vytápění domácností. Podíl zdrojů REZZO 1 a REZZO 2 na celkových emisích v České republice je velmi významný – zdroje v Moravskoslezském kraji z nich tvoří přibližně 22 %. Mírný pokles emisí byl zaznamenán u zdrojů REZZO 3 (lokální vytápění). Složení PM_x může být různorodé, není možné uvést žádný konkrétní příklad reprezentativní látky. Potenciálně se jedná o látky klasifikované jako karcinogenní, mutagenní a toxické pro reprodukci.

SO_2

Hlavními zdroji SO_2 jsou teplárny, elektrárny a výroba surového železa. Tyto zdroje emitují více než 90 % všech emisí.

NO_x

Obecně jsou primárním zdrojem (vytvářejícím až 55 % antropogenních NO_x) motorová vozidla. Při spalování ušlechtilých paliv v motorových vozidlech je dosahováno vysoké teploty hoření, a proto zde dochází k oxidaci vzdušného dusíku (N_2) na takzvané vysokoteplotní NO_x . Mezi další možné antropogenní zdroje úniku oxidu dusíku je nutné zařadit veškeré chemické procesy, kde jsou tyto oxidy přítomny a kde může k jejich úniku dojít.

NH_3

Hlavní podíl na celkových emisích amoniaku do atmosféry představuje rozklad lidských i zvířecích biologických odpadů, protože suchozemští živočichové se zbavují dusíku vylučováním močoviny, ze které je následně činností mikroorganismů amoniak uvolňován. Ostatní antropogenní zdroje se podílejí na

celkových emisích jen menším dílem. Z tohoto důvodu jsou nejvýznamnějším zdrojem emisí zdroje kategorie REZZO 3 se započtenými zemědělskými zdroji.

CO

Emise CO v Moravskoslezském kraji vznikají zejména při výrobě surového železa, tato má na emisích CO podíl téměř 80 %.

PAU, PCB, PCDD/PCDF a těžké kovy

Dominantním zdrojem emisí perzistentních organických polutantů jsou provozy pro výrobu železa a spalovací zdroje. Emise perzistentních organických polutantů a sledovaných těžkých kovů ze stacionárních zdrojů emisí jsou u zdrojů REZZO 1 stanoveny z dat ČHMÚ, u zdrojů REZZO 2 a REZZO 3 jsou pak stanoveny pomocí emisních faktorů ze spotřeby paliv.

Nejvýznamnější zdroje emisí

- průmyslová výroba: zdrojem tohoto znečištění jsou především výrobní a spalovací procesy ve velkých průmyslových podnicích, zejména hutích a elektrárnách.
- doprava: znečištění je způsobeno zplodinami z motorového pohonu vozidel a vlastním provozem na pozemních komunikacích.
- lokální topeniště: zdrojem tohoto typu znečištění je pálení nevhodných materiálů v domácích kotlích na tuhá paliva, zejména odpadů a uhelných kalů.
- znečištění z Polska¹

V posledních letech se kvalita ovzduší v Moravskoslezském kraji zlepšuje. 24hodinový imisní limit pro PM10 byl v roce 2019 překročen na 6 stanicích, zatímco v roce 2018 byl překročen na 45 stanicích, v roce 2017 na 50 stanicích, v roce 2016 na 23 stanicích, v roce 2015 na 29 stanicích a v roce 2014 na 57 stanicích.

V roce 2019 byla v Ostravě vyhlášena jedna smogová situace, která trvala 94 hodin, v roce 2018 to bylo pět smogových situací trvajících 332 hodin a v roce 2017 také pět smogových situací, nicméně ty trvaly celkem 760 hodin.

Koncentrace polutantů PM10, PM2.5 i benzo(a)pyrenu vykazují klesající trend. Hodnoty benzo(a)pyrenu však i nadále zůstávají vysoko nad imisním limitem, hodnoty prachových částic kolísají kolem imisního limitu (koncentrace PM2.5 jsou většinou nad úroveň imisního limitu). Ačkoliv se situace za poslední roky zlepšuje, je to z velké části vlivem dobrých meteorologických a rozptylových podmínek. Situace v kraji, zvláště na území aglomerace, však i nadále zůstává nejhorší v republice.

Aktuální stav znečištění ovzduší a rozptylové podmínky jsou ke stažení na webu kraje.

8. ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND A POZEMKY URČENÉ K PLNĚNÍ FUNKCÍ LESA

Zemědělský půdní fond

Pojem zemědělský půdní fond zahrnuje ornou půdu, zahrady, ovocné sady, chmelnice, vinice a trvalé travní porosty.

Pedologická charakteristika

Území Moravskoslezského kraje se vyznačuje rozmanitým povrchem od rovin a nížinných pahorkatin až po hornatiny Hrubého Jeseníku a Moravskoslezských Beskyd. Západní a východní část území se od sebe podstatně liší geologicky (odlišným horninovým podložím), georeliéfem a geomorfologickým vývojem. Tyto rozdíly měly a mají vliv na ráz půdního pokryvu. Území kraje je tedy pedologicky velmi různorodé.

Kromě činitelů přírodních (matečná hornina, povrch, podnebí, vodní režim, vegetace aj.) je půda v tomto průmyslem a těžbou silně ovlivněném regionu utvářena a modifikována působením přímých lidských zásahů (zejména Ostravská pánev) a imisní zátěží. V důsledku těžební činnosti a aktivit s ní souvisejících vznikly na významné části území kraje půdy antropogenního původu, s přemíslenými půdními horizonty (kultizemě). Acidifikace kyselými dešti změnila chemismus půd, půdy jsou na mnoha místech kontaminovány těžkými kovy (kadmium, zinek, olovo aj.) z průmyslových provozů na Ostravsku (hutě, elektrárny, koksovny, velké chemické závody) a v polském Horním Slezsku.

Půdní typy

Půdní typ je souhrn půd stejného vývojového stupně, jejichž půdotvorné procesy byly vyvolány a řízeny obdobnými půdotvornými faktory a které tudíž mají souhlasné znaky a tím i půdní horizonty. K hlavním typům půd ve vrcholových oblastech Hrubého Jeseníku a Moravskoslezských i Slezských Beskyd náležejí horské podzoly. V nižších polohách na ně navazují přechodné typy – kryptopodzoly (rezivé půdy). V územích silně ovlivněných podzemní vodou – podél vodních toků, u řek Odry a Opavy se soustavami rybníků a v okolí pramenišť se nacházejí glejové půdy a fluvizemě. Ve středohorských oblastech a vyšších polohách vrchovin (celá východní část Bruntálska, jih Opavska a Novojičínska) jsou vytvořeny především kyselé až silně kyselé kambizemě (hnědé půdy). Nejúrodnější půdy, zařaditelné do přechodného půdního typu mezi černozeměmi a luvizeměmi, se vyskytují na severu Opavska a v severním cípu kraje (Osoblažský výběžek). Na Novojičínsku (Moravská brána) a též Ostravsku a Karvinsku (Ostravská pánev) se nacházejí především úrodné luvizemě.

Dle genetické klasifikace se na území ČR vyskytuje 12 hlavních půdních typů. V Moravskoslezském kraji z nich mají největší zastoupení:

kambizemě – KM (hnědá půda) – patří do skupiny půd hnědých, nejrozšířenější půdní typ v ČR, kvalita půd a základní fyzikální, chemické a biologické vlastnosti jsou velmi rozdílné, v závislosti na substrátu

pseudogleje – PG – patří do skupiny půd hydromorfních, vyskytují se na rovinách, plošinách, mírně skloněných úpatích svahů, převažují sušší půdní stavy, proschnutí půdy bývá spojeno s jejím zatvrdnutím

luvizemě – LM – patří do skupiny půd illimerických, jsou to půdy kyselé až mírně kyselé, dobře zásobené živinami, hůře vodou, mají méně příznivé fyzikální vlastnosti (jsou uléhavé)

fluvizemě – FM (nivní půda) – patří do skupiny půd nivních, jsou v blízkosti vodních toků, mají velmi příznivý vodní režim, obecně jsou dobře obdělavitelné, ale v případě glejových procesů je obdělavitelnost podstatně zhoršená

hnědozemě – HM – patří do skupiny půd illimerických, obvykle jde o hluboké půdy, mírně až středně humózní, jde o nejlepší obilnářskou půdu s vysokou agronomickou hodnotou

podzoly – PZ – patří do skupiny půd podzolových, vyvinuly se v nejvyšších horských polohách ve vlhkém a chladném klimatu.

Půdní druhy

Charakter podložních hornin a jejich zvětralin (především zrnitost) vedly ke vzniku různých půdních druhů. Ve vrcholových horských oblastech západní části území na metamorfovaných horninách (Hrubý Jeseník) a ve východní části na flyši (Moravskoslezské a Slezské Beskydy) převládají hlinitopísčité a písčitohlinité půdy s obsahem skeletu v rozmezí 10-50 %. Ve vrchovinách (Nízký Jeseník a území severně od něj až po hranici s Polskem – Zlatohorská vrchovina) mají půdy zrnitost převážně jílovitohlinitou. V níže položených územích (Moravská brána, Ostravská pánev, vnitrohorské kotliny a široká údolí) převládají půdy hlinité.

Rozsah ZPF na území kraje

Moravskoslezský kraj má cca 270 tis. ha zemědělské půdy, což představuje cca 50 % z celkové rozlohy a při **poklesu o cca 500 ha za dva roky** tato výměra stále klesá. Jedná se o mírně podprůměrný podíl zemědělské půdy v ČR, který řadí Moravskoslezský kraj na 8. místo mezi kraji v ČR. Hlavním důvodem jsou přírodní podmínky na území kraje – velké zastoupení podhorských a horských území s nepříznivým klimatem a méně úrodnými, k zemědělství špatně využitelnými půdami (hnědé půdy, podzoly), často ve svazích s vysokou sklonitostí. V určitém rozsahu se projevuje též nemožnost zemědělsky využívat půdy, které by k tomu byly z hlediska svých vlastností velmi vhodné, z důvodů jiného funkčního využití předmětných ploch (okresy Karviná, Ostrava–město, částečně Frýdek-Místek).

Rozložení zemědělské půdy v rámci kraje je celkově velmi nerovnoměrné (viz kartogram 18). Nejvyšší zastoupení ZPF je logicky vázáno na území podél velkých řek Odry a Opavy. Z tohoto důvodů vykazují největší podíl na rozloze správního obvodu (přes 65%) především obce v ORP Opava, Kravaře, Bílovec a Nový Jičín. Naopak nejmenší rozsah ZPF mají jednak hustě zalesněné oblasti horských masivů Beskyd a Hrubého Jeseníku (ORP Frýdlant n. O., Jablunkov), ale také území v průmyslové oblasti Ostravska (ORP Ostrava, Karviná).

Méně než 10 % ZPF na celkové výměře mají obce Staré Hamry, Malá Morávka, Bílá, Ludvíkov, Karlova Studánka (absolutní minimum), naopak největší podíl, přes 90 %, představuje ZPF v obcích Rohov, Oldřišov, Sudice, Třebom (absolutní maximum).

Struktura zemědělského půdního fondu

Údaje o struktuře ZPF vyjadřují míru zemědělského využití. Jedná se o relativní údaje v územním členění dle jednotlivých obcí kraje a jsou vyjádřeny ve dvou formách:

- podílem na celkové rozloze obce
- podílem na celkové rozloze ZPF v obci

V Moravskoslezském kraji se nevyskytují druhy pozemků vinice, chmelnice.

Orná půda

Ornou půdu tvoří pozemky, na nichž se pravidelně pěstují obiloviny, okopaniny, píce, technické plodiny, zelenina a jiné zahradní plodiny, nebo které jsou dočasně zatravňovány (víceleté plodiny na orné půdě, event. dočasné louky).

Kraj má cca 170 tis. ha orné půdy, což představuje přes 30 % z celkové výměry. Procento zornění ZPF je vzhledem k průměru za Česko mírně podprůměrné. Hlavním důvodem nižšího než průměrného (vzhledem k ČR) zastoupení orné půdy na území Moravskoslezského kraje jsou přírodní podmínky na území kraje – velký rozsah podhorských a horských území s nepříznivým klimatem a méně úrodnými, k zemědělství špatně využitelnými půdami (hnědé půdy, podzoly), často ve svazích s vysokou sklonitostí. Tradičně podstatnou část ze zemědělské půdy v těchto polohách představují louky a pastviny (trvalé travní porosty), zatravňování zemědělské půdy je dotováno ze strany státu a EU.

Procento zornění ZPF do značné míry charakterizuje intenzitu zemědělského hospodaření. V okresech Opava a Nový Jičín přesahuje procento zornění celostátní průměr, naopak výrazně nižší je v okresech Bruntál a Frýdek–Místek. Mezi ORP mají největší % zornění (přes 80 %) území ve správních obvodech obcí Kravaře, Opava a Hlučín. Jedná se zároveň o území, v nichž je i celkové zastoupení zemědělské půdy vysoké. Nejnižší podíl orné půdy na celkové půdě zemědělské mají území ve správních obvodech ORP v horách a vrchovinách. Je možno je rozlišit na území, která mají celkově nízké zastoupení zemědělské půdy (ORP Frýdlant n. O., Jablunkov) a na území, v nichž je zemědělská půda zastoupena poměrně významně, ale je z velké části trvale zatravněna (ORP Rýmařov, Bruntál).

Ukazatel podílu orné půdy na celkové výměře obce, který je sledován v rámci ÚAP MSK, vyjadřuje zastoupení intenzivně zemědělsky využívaných ploch v celkové struktuře druhů pozemků na území obce. Rozptyl tohoto sledovaného jevu se v Moravskoslezském kraji pohybuje mezi hodnotami 0 % - 89 %. Znamená to, že na území kraje existují obce, ve kterých se orná půda vůbec nevyskytuje – jsou jimi Karlova Studánka a Malá Štáhle, v dalších 13 obcích nepřesahuje podíl 1 %. Naopak více než 85 % podíl orné půdy na celkové výměře je v obcích Rohov, Třebom a Sudice, v dalších 10 obcích kraje přesahuje 80 %.

Trvalé travní porosty

Ukazatel se skládá z dřívějšího ukazatele „louky“ a „pastviny“.

Kraj má velkou výměru trvalých travních porostů (TTP) – cca 86 tis. ha, a tato výměra roste na úkor orné půdy. Procento zatravnění ZPF (přes 30 %) je vzhledem k průměru za Česko (23 %) vysoké. Hlavním důvodem jsou přírodní podmínky na území kraje, kde v horských a podhorských polohách tradičně podstatnou část ze zemědělské půdy představují louky a pastviny. Zejména v posledních letech dochází k podstatnému nárůstu zastoupení TTP, důvodem je zvláště výrazná státní podpora a orientace některých zemědělců na extenzivnější, ekologicky příznivější formy hospodaření.

Největší výměry TTP má okres Bruntál, zejména obce v Nížkém Jeseníku (ORP Rýmařov, jihozápad ORP Bruntál), vysoké procento zatravnění mají i některá další území, v nichž je výměra zemědělské půdy celkově nižší (z okresu Bruntál ještě západ ORP Krnov, z okresu Frýdek–Místek ORP Jablunkov, jih ORP Frýdek–Místek, ORP Frýdlant n. O.).

Nižší podíl TTP než 5 % z celkové výměry území má celkem 57 obcí kraje, nejnižší je tento ukazatel u obcí Oldřišov (absolutní minimum), Otice, Jezdkovice, Šenov u Nového Jičína, vyšší než 40 % je u celkem 20 obcí, z toho u obcí Velká Štáhle (absolutní maximum), Malá Štáhle, Dolní Moravice, Ryžoviště, Písečná, Oborná, Rudná pod Pradědem, Čaková, Břidličná, Moravskoslezský Kočov a Horní Město, přesahuje 50 %. Město Rýmařov, jako správní centrum obvodu ORP, má na svém území podíl TTP na celkové výměře 49,9 %, město Bruntál 36,8 %.

Speciální zemědělské kultury (kartogramy 22.1. a 22.2.)

Tzv. speciální zemědělské kultury zahrnují ovocné sady, zahrady, vinice, chmelnice. Ovocné sady jsou souvislé pozemky o výměře nad 0,25 ha osázené ovocnými stromy a pozemky, kde se pěstuje výhradně rybíz nebo angrešt. Zahrady jsou pozemky, na kterých se trvale a převážně pěstuje zelenina, květiny a jiné zahradní plodiny, zpravidla pro vlastní spotřebu, souvislé pozemky osázené ovocnými stromy nebo keři až do výměry 0,25 ha, které zpravidla tvoří souvislý celek s obytnými a hospodářskými budovami, školky ovocných nebo okrasných stromů, viničné školky a školky pro chmelovou sáď, pařeniště, skleníky a jpany, pokud nejsou na orné půdě.

Kraj má celkovou rozlohu ovocných sadů a zahrad cca 18 000 ha, což představuje 3,4 % z celkové výměry a tento stav je stabilní. Podíl na výměře zemědělské půdy (6,6 %) je vzhledem k průměru za Česko (5,0 %) relativně vysoký. Je dán celkově nadprůměrným stupněm urbanizace území kraje,

zejména v prostoru Ostravské pánve, kde převládá tzv. rozptýlená slezská zástavba. Zahrady zde tvoří značnou část zastavěného území. Na celkové výměře položky „ovocné sady a zahrady“ se zahrady podílejí z 96 %, ovocné sady pouze ze 4 %.

Největší absolutní výměry zahrad a ovocných sadů má okres Frýdek-Místek, zastoupení z hlediska podílu na celkové ploše či ploše ZPF je však výrazně vyšší u okresů Ostrava-město a Karviná. Nejnížší je absolutní i relativní zastoupení ovocných sadů a zahrad v okrese Bruntál.

BPEJ

Zemědělská půda je klasifikována prostřednictvím bonitovaných půdně-ekologických jednotek (BPEJ). Podrobnosti stanovuje vyhláška MZe, kterou se stanoví charakteristika BPEJ a postup pro jejich vedení a aktualizaci.

Příslušnost zemědělské půdy ke konkrétní BPEJ znamená příslušnost k jedné z pěti tříd ochrany ZPF. Třída ochrany I. zahrnuje bonitně nejcenější půdy v jednotlivých klimatických regionech, třída ochrany V. půdy s velmi nízkou produkční schopností, většinou pro zemědělské účely postradatelné. Pro půdy zařazené do I. a II. třídy ochrany je metodickým pokynem požadován vysoký stupeň ochrany.

Data dle podkladu VÚMOP jsou využitelná v omezené míře. Třídy ochrany jsou stanoveny i v územích, která zjevně nepřísluší k zemědělskému půdnímu fondu. Hodnoty ukazatele zejména za území měst Opava, Petřvald, Studénka, Klimkovice, Kravaře, Havířov, Ostrava, Karviná, ale i mnohých jiných tak neodpovídají zcela skutečnosti. V těchto případech stav vyjadřuje ukazatel více než současný jakousi „pedologickou rekonstrukcí“.

Nejkvalitnější zemědělské půdy se na území Moravskoslezského kraje vyskytují v nížinných a pahorkatinných polohách v širším okolí řek Odry (Oderská brána, Ostravská pánev), Olše (Ostravská pánev) a Opavy (Středopolské nížiny). Z hlediska okresního členění se jedná o významné části okresů Opava, Nový Jičín, Ostrava-město, Karviná, z hlediska členění na správní obvody ORP o Krnov, Opavu, Kravaře, Hlučín, Bílovec, Nový Jičín, Kopřivnici, Ostravu, Bohumín, Orlovou, Karvinou a Havířov. Pro území okresů Ostrava-město a Karviná (a příslušná území správních obvodů ORP) platí, že kvalitní zemědělské půdy se zde vyskytovaly především v minulosti, v současnosti tvoří skutečný zemědělský půdní fond (převážně řazený do tříd ochrany I. a II.) méně než 50 % z celkové výměry území.

U obcí vesnického charakteru lze hodnoty ukazatele považovat za blízké skutečnosti. Na území kraje obce, v nichž je celý zemědělský půdní fond tvořen půdami I. a II. třídy ochrany (podíl na celkové výměře obce přesahuje 90) se jedná o obce Velké Hoštice (absolutní maximum dle výpočtu – 97,0 %), Otice, Holasovice, Chlebičov na Opavsku, na Osoblažsku Slezské Pavlovice, Rusín, Bohušov a v oblasti oderského úvalu Bravantice, Mankovice, Velké Albrechtice.

V kraji se nachází celkem 17 obcí, které na svém území nemají zemědělskou půdu třídy ochrany I. a II., dalších 30 obcí má zemědělskou půdu této kvality pouze v rozsahu do 5 % území.

Změny v rozsahu ZPF

V Moravskoslezském kraji, obdobně jako na území celé ČR, dochází ke stálému poklesu rozlohy zemědělské půdy.

Ve většině obcí MSK dochází trvale k úbytku zemědělské půdy, lokální mírné zvýšení výměry ZPF lze připsat spíše drobným úpravám v evidenci než reálným změnám ve výměře ZPF.

Hlavní příčinou úbytku ZPF je pokračující urbanizace území – výstavba průmyslových zón, skladových areálů a obchodně-komerčních center, výstavba dopravní infrastruktury, důsledky těžební činnosti zejména na Karvinsku a zvláště rezidenční suburbanizace – vznik nových lokalit rodinných domů v okolí Ostravy, Opavy, Frýdku-Místku, Třince, Českého Těšína, Havířova a Karviné a podhůří Beskyd.

Příčinou úbytku zemědělské půdy je v rovněž její zalesňování, které je ze strany státu dotováno (Nařízení vlády č. 239/2007 Sb., o stanovení podmínek pro poskytování dotací na zalesňování zemědělské půdy). Tento trend je významný především v podhorských a horských polohách (Beskydy, Bruntálsko, Krnovsko, Jablunkovsko – jihovýchodní část). V tomto případě nedochází k definitivní ztrátě půdy, ovšem zalesňování v širším měřítku přináší postupnou změnu rázu kulturní krajiny, ztrátu dokladů historického hospodaření (hranice plužin, pastviny v horských polohách, tzv. kulturní bezlesí) a v neposlední řadě omezení možnosti zaměstnání ve venkovských oblastech.

Pozemky určené k plnění funkcí lesa

Kategorizace lesů

Lesy jsou dle lesního zákona zařazovány podle převažujících funkcí do tří kategorií, kterými jsou:

- lesy ochranné
- lesy zvláštního určení
- lesy hospodářské

Kategorie lesů ochranných a lesů zvláštního určení jsou dále členěny do subkategorií. Táž jednotka prostorového rozdělení lesa může být zařazena k více kategoriím (les ochranný, les zvláštního určení) či subkategoriím – dochází k překryvu kategorií či subkategorií. V evidencích bývá tato skutečnost uvedena či je příslušný les zařazen pouze do nadřazené (sub)kategorie.

Na území MSK, obdobně jako na území celé České republiky, výrazně převažují lesy hospodářské – tvoří cca. 85 % výměry lesů v kraji. Mezi lesy zvláštního určení je zařazeno 14 %, mezi lesy ochranné pouze 1 % výměry lesů (PUPFL).

Lesnatost území

Z celkové výměry Moravskoslezského kraje přísluší dle evidence Katastru nemovitostí ČR k pozemkům lesa cca 194 000 ha.

Průměrná lesnatost správního obvodu obce je 29,9 %. Lesy jsou však na území kraje velmi nerovnoměrně rozloženy. Nejvyšší lesnatost je v horských oblastech Hrubého Jeseníku, Moravskoslezských Beskyd, Slezských Beskyd a v některých obcích především ve východní části Nízkého Jeseníku. V 26 katastrech s nejvyšší lesnatostí (> 75 %, průměrná lesnatost 85,7 %), které zaujímají přibližně 13 % rozlohy Moravskoslezského kraje, je soustředěna téměř 1/3 lesů a v 74 katastrech s vysokou lesnatostí (50–75 %, průměrná lesnatost 61,8 %), které zaujímají 14 % rozlohy Moravskoslezského kraje, další 1/4 lesů.

Hranice Přírodních lesních oblastí

Na území Moravskoslezského kraje zasahuje 7 přírodních lesních oblastí (PLO), vymezených zejména na základě geomorfologických charakteristik území (kartogram 24.3.). Jedná se o PLO nížinné – PLO 32 Slezská nížina, pahorkatinné až vrchovinné – PLO 28 Předhoří Hrubého Jeseníku, PLO 29 Nízký Jeseník, PLO 39 Podbeskydská pahorkatina, PLO 41 Hostýnské a Vsetínské vrchy a Javorníky a hornatiny – PLO 27 Hrubý Jeseník, PLO 40 Moravskoslezské Beskydy. Odlišnosti mezi těmito přírodními lesními oblastmi jsou v některých případech velmi výrazné a ovlivňují řadu krajinných a lesnických charakteristik. Mezi ně patří zejména lesnatost území, která se pohybuje od velmi nízké v rámci PLO 32 a 39 až po vysokou v hornatinách PLO 27 a 40. Jednotlivé PLO se dále liší např. ve vegetační stupňovitosti, a tedy v přirozené druhové skladbě lesních porostů (nížiny – dub → střední a vyšší polohy – buk → horské polohy – smrk.

Věková struktura lesů

Vysoká rozloha 5. věkového stupně je způsobena zalesňováním zemědělských půd v padesátých letech 20. století. Výrazně nadnormální rozloha 1. věkového stupně (tedy porostů, které k datu počátku platnosti lesního hospodářského plánu dosahovaly věku 1–10 let) je způsobena kalamitami, které od první poloviny 90. let opakovaně postihují některé oblasti Moravskoslezského kraje, a v posledních letech zejména kůrovcová kalamita, která zdecimovala velkou část lesních porostů zejména v Jeseníkách.

Druhá skladba lesů – porovnání s přirozenou dřevinnou skladbou

Současná dřevinná skladba lesů v Moravskoslezském kraji je výsledkem dlouhodobého ovlivňování lesů člověkem. Původní přírodní lesy byly již před několika tisíci lety káceny, klučeny, žďářeny a vypásány, což vedlo kromě výrazného snížení rozlohy lesů také k významným změnám v jejich dřevinné skladbě. Od novověku byly při obnově lesů užívány hospodářské dřeviny – především smrk, jehož osivo a sadební materiál byl dostupný a který dával výborné hospodářské výsledky. Užitím smrku byly obnovovány lesy na našem území a lesnatost i v současnosti mírně narůstá, ale v důsledku lidské činnosti tak došlo k mnohonásobnému nárůstu zastoupení smrku na současných více než 67 %. Významně rovněž vzrostlo zastoupení borovice (asi 32x oproti přirozenému stavu), modřínu (7x), olší (2x), topolů a vrb (10x), v souvislosti s převládajícím pasečným hospodařením také břízy (25x). Naopak výrazně pokleslo zastoupení buku (více než 5x), dubů (1,6x) a v důsledku epidemie grafiózy také jilmů (20x), které se tak staly ohroženým druhem. Celkově nejvýraznější je ústup jedle (více než 21x), která by byla v přirozených lesích nejběžnější jehličnatou dřevinou a druhou nejběžnější dřevinou (po buku) vůbec.

Změny v lesnatosti území

Zhruba od poloviny 90. let dochází na území Moravskoslezského kraje k celkovému přírůstku ploch lesa v důsledku zalesňování (zejména zemědělské půdy). Důvodem je zejména dotační politika státu. Tento trend je významný především v podhorských a horských polohách, kde nárůst výměry lesní půdy vyplývá především z postupného zalesňování ZPF v podhorských a horských oblastech s méně příznivými podmínkami pro zemědělství (Jeseníky, Beskydy, Krnovsko, Bruntálsko, Odersko, Jablunkovsko – jihovýchodní část). Z hlediska zvýšení koeficientu ekologické stability krajiny je možné zalesňování hodnotit pozitivně, na druhé straně však znamená často ztrátu znaků kulturní krajiny jako historického dědictví. Dalším faktorem vedoucím ke zvyšování lesnatosti je zalesňování v rámci rekultivací ploch dotčených těžbou uhlí (Ostravsko, Karvinsko).

9. OBČANSKÁ VYBAVENOST VČETNĚ JEJÍ DOSTUPNOSTI A VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Přes celkově vyšší standard (v porovnání s průměrem ČR) lze konstatovat řidší výskyt sledovaných zařízení v západní a zčásti i ve východní části kraje a vysoký výskyt zařízení vybavenosti v širokém pásmu území kolem Ostravy.

Hustota osídlení a poměrně velká průměrná velikost sídel způsobuje, že obce v Moravskoslezském kraji mají velmi dobrou základní občanskou vybavenost, tj. poštu, školu a zdravotnické zařízení. Na rozdíl od České republiky jako celku je ve většině obcí kraje nejen pošta, škola či zdravotnické zařízení, ale dokonce všechna tři zařízení současně. Pouze v 16 % obcí není ani jedno z uvedených zařízení občanské vybavenosti. Téměř tři čtvrtiny obcí mají na svém území poštu a školu, většinou devítiletou, ve třetině případů pak malotřídní (1. až 5. ročník). Za základním lékařským vyšetřením nemusí jezdit mimo svoji obec obyvatelé v téměř dvou třetinách obcí kraje. Tato příznivá situace je dána tím, že v jádrové a východní části jsou většinou populačně velké obce a jejich vybavenost tomu musí odpovídat.

Plná základní občanská vybavenost je v naprosté většině obcí v oblasti Ostravské aglomerace. I na ostatním území kraje je většinou vcelku dobrá vybavenost zařízeními základní občanské vybavenosti. Z

krajského hlediska výrazně podprůměrná, nicméně z hlediska ČR průměrná, je pouze vybavenost školou a zdravotnickým zařízením v obcích ORP Bruntál. Tato situace může mít nepříznivé důsledky i v sídelní atraktivitě těchto obcí. Dojíždění dětí do škol je vždy považováno za nevýhodné a zájem o bydlení v takových obcích je zpravidla nižší. Poněkud horší situace je také v obcích ORP Vítkov.

Rušení škol v některých menších obcích vyvolává nutnost řešit cestování žáků do školy, na druhé straně však umožňuje využít objekty k jiným účelům.

Největší vybavenost kulturními zařízeními je v krajském městě, na druhém místě je v kulturní vybavenosti Opava, za ní následují Frýdek-Místek, Nový Jičín a Český Těšín. Knihovna se nachází téměř ve všech obcích kraje.

Pokud jde o zdravotnická zařízení a zařízení sociální péče, i jejich zastoupení je nejvyšší v Ostravě, dále pak ve všech okresních městech kraje a rovněž i dalších městech s více než 20 tis. obyvateli. Nemocnice (včetně detašovaných pracovišť) se nachází v 17 ORP a rovněž v 9 dalších obcích.

Domovy pro seniory, případně domy s pečovatelskou službou (DPS), se nacházejí ve všech 22 ORP a také v dalších obcích. Vzhledem ke stárnutí obyvatelstva kraje je však jejich kapacita již nyní nedostatečná.

Vzdálenostní dostupnost zdravotnických zařízení pro akutní stavy je na většině území kraje dobrá, horší dostupnost mají zejména odlehlejší lokality západní části kraje. Ostatní zařízení základní občanské vybavenosti jsou relativně dobře dostupná, jak je uvedeno výše.

Veřejná prostranství

Veřejné prostranství je obytným prostorem sídla. Slouží k užívání veřejností a plní většinou více vzájemně souvisejících funkcí. Kromě obsluhy území, nakupování a vyřizování nezbytných záležitostí, docházku domů a do zaměstnání, jde o samotný pobyt na veřejných prostranstvích, o rekreaci a v neposlední řadě též o společenská setkávání.

Centrální veřejná prostranství

Centrální veřejná prostranství ve větších historických městech kraje jsou většinou úspěšně zrekonstruována a plní svou úlohu ústředního prostoru – „obývacího pokoje“ sídla (Nový Jičín, Frýdek, Místek, Opava). V menších městech je situace namnoze horší, náměstí plní hlavně funkci parkoviště (Vítkov, Klimkovice), případně bylo odsunuto na okraj sídla i zájmu (Vrbno pod Pradědem). Ale najdou se i pozitivní příklady (Příbor, Starý Bohumín, Dolní Benešov).

Ve venkovských obcích veřejná prostranství často zcela chybí, případně se omezují na dětská hřiště a parkové úpravy „zbytkových“ ploch, které jsou náročné na údržbu, a proto často v zanedbaném stavu. To se týká i obcí, která byla v minulosti městy a jejichž někdejší náměstí se změnilo v pouhou křižovatku průjezdných komunikací (Dvorce, Horní Město, Andělská Hora). Stále více obcí si však uvědomuje deficit důstojného centrálního veřejného prostranství, což vyplývá i z dotazníků vyplňovaných v rámci aktualizací ÚAP ORP. Zdařilé příklady obnovy nebo nově vybudovaných veřejných prostranství najdeme např. ve Velké Polomi, Skotnici, Čeladné nebo v Malenovicích.

Specifická je situace v sídlech, která se stala městy relativně nedávno díky nárůstu počtu obyvatel (Kopřivnice, Rychvald, Petřvald, Třinec aj.). Zde historické centrální náměstí logicky chybí a je více nebo méně zdařile nahrazováno veřejným prostranstvím nově budovaným. Mezi ty funkční patří veřejná prostranství v urbanisticky hodnotné zástavbě z období 50. let 20. století – tzv. Sorely (Ostrava-Poruba, Havířov, Karviná, Třinec).

Města v pánevní oblasti (Karviná, Orlová) utrpěla ztrátou velkých ploch svého urbanizovaného území v důsledku poddolování. Centrum Karviné se úspěšně přesunulo na náměstí někdejšího historického města Fryštát. Horší je situace v sousední Orlové, kde se historické náměstí, silně poškozené důlními vlivy, ocitlo v izolované poloze vzhledem k poválečné zástavbě. Většina této zástavby (až na plochy rodinných domků) působí dojmem sídliště, včetně pro sídliště typických nedefinovaných veřejných prostranství.

Lineární veřejná prostranství

Typickým lineárním veřejným prostranstvím je ulice. Speciálním příkladem je bulvár, široká městská ulice s významnou zelení a dostatečně dimenzovaným prostorem pro chodce. V MSK se tento typ vyskytuje v urbanistických celcích tzv. Sorely (Ostrava-Poruba, Havířov – viz výše).

Dalším typem je nábřeží s promenádou. Živé nábřeží má Místek (Frýdek-Místek) podél řeky Ostravice, částečně Ostrava podél Ostravice v úseku od Komenského sadů po Ostravský hrad.

Novým typem lineárních veřejných prostranství jsou cyklostezky. V MSK byly vybudovány kolem řek Opavy z Krnova do Ostravy (s vynechanými úseky), kolem Ostravice z Ostravy do obce Ostravice (s vynechanými úseky), kolem Odry z Ostravy do Bohumína.

Parky

Parky nebo místa s parkovou úpravou najdeme snad v každé obci. Ve městech plní parky důležitou funkci každodenní rekreace a v neposlední řadě mají význam pro hygienu prostředí. Ve venkovských obcích s hodnotnou volnou krajinou na dosah, zvláště v podhorských oblastech, však parkové úpravy postrádají smysl a zbytečně zatěžují obecní rozpočet náklady na údržbu (Třemešná aj.).

Ostatní veřejná prostranství

V sídlištní zástavbě druhé poloviny 20. století se na rozdíl od blokové zástavby Sorely nevyskytují jasně definovaná veřejná prostranství, „území nikoho“ trpí zanedbanou údržbou. Některá města však tyto prostory úspěšně zkultivovala a dala jim nový obsah – cyklostezky, pěší trasy, hřiště pro různé věkové kategorie aj. (Kopřivnice).

Veřejná prostranství v plošné zástavbě rodinnými domy vzniklé po roce 1990 se zpočátku s výjimkou silnic téměř vůbec nevyskytovala. Poté, co vstoupilo v platnost ustanovení vyhlášky, ukládající vymezit na každé 2 ha zastavitelné plochy bydlení, rekreace, občanského vybavení anebo smíšené obytné s touto zastavitelnou plochou související plochu veřejného prostranství o výměře nejméně 1000 m², do níž se nezapočítávají pozemní komunikace, začala se i v těchto lokalitách vymezovat veřejná prostranství, ale často pouze formálně. Kromě dětských hřišť pro nejmenší děti tu zpravidla najdeme jen víceméně zbytkové zatravněné plochy.

10. DOPRAVNÍ A TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA VČETNĚ JEJICH DOSTUPNOSTI

Širší přepravní vztahy a souvislosti

Moravskoslezský kraj a jeho jádrová oblast představují silně urbanizovaný prostor s významnými mezinárodními i vnitrostátními přepravními vztahy tranzitního i zdrojového a cílového charakteru.

Významným potenciálem pro rozvoj a socioekonomickou stabilitu kraje je zařazení nadřazené dopravní infrastruktury do evropských přepravních sítí a struktur. Větev VIb. severojižního transevropského multimodálního koridoru (dále TEMMK) transevropské dopravní sítě (Trans European Network Transport; dále TEN-T), propojuje přes území ČR a prostor Moravské brány MSK významné sídelní a

ekonomické struktury střední a východní Evropy v relaci Katowice – Ostrava – Wien s návaznostmi na II., III. a IV. TEMMK.

Multimodalita koridoru je na území Moravskoslezského kraje zajištěna dálnicí D1, modernizovanými koridorovými tratěmi č. 270 a 320 (II. a III. tranzitní železniční koridor ČR, dále TŽK), veřejným mezinárodním letišťem Leoše Janáčka Ostrava s připravovaným veřejným logistickým centrem a pro nemotorovou dopravu dálkovou cyklistickou stezkou Odra – Morava – Dunaj, tzv. Jantarovou stezkou (ve výstavbě). Výhledově je sledováno další posílení tohoto transevropského koridoru novou vysokorychlostní tratí (VRT). Jako územní rezerva je dlouhodobě hájeno průplavní spojení Dunaj–Odra–Labe. Pro tyto výhledové záměry je v dosud platné ÚPD respektována územní ochrana.

Součástí sítě TEN-T je ve směru východ – jihozápad postupně realizovaná rychlostní silnice R48, navazující v prostoru Bělotína na dálnici D1 a pokračující ve směru na Frýdek-Místek a Český Těšín s rozvětvením na Polsko (prostor Bielsko-Biala) a prostřednictvím silnice I/11 na Slovensko (prostor Žiliny a Pováží; návaznost na hlavní tah VI. TEMMK). Nevětším problémem na trase je dosud nedokončený úsek obchvatu Frýdku-Místku.

Největší koncentrace přepravních vztahů a z toho vyplývajících nároků na kapacitu a kvalitu dopravní infrastruktury je soustředěna do ostravsko-karvinské oblasti s přeshraničním přesahem do vojvodství Opolského a hornoslezské průmyslové oblasti Slezského vojvodství. Střední a západní část MSK je svými přepravními vztahy výrazně umírněnější. Patrná je zde každodenní doprava mezi významnějšími sídelními centry západní části kraje, tj. (Ostrava) - Opava – Krnov – Bruntál – Rýmařov (Rýmařov s převažujícími vazbami k Olomouckému kraji). Nezanedbatelný podíl v přepravních vztazích zde tvoří i doprava rekreační, vázaná na prostory Jeseníků.

Ze statistických údajů o přepravních objemech osob i nákladu jednoznačně vyplývá převažující vnitrostátní vztah mezi Moravskoslezským krajem a sousedním Olomouckým krajem. V dělbě přepravní práce mezi železniční a silniční dopravou je ve vnitrostátní dopravě takřka dvojnásobný objem nákladu přepraveného po silnici.

Silniční doprava

V souladu se zákonem č. 183/2006 Sb. a vyhláškou č. 500/2006 je v ÚAP kraje sledována dopravní infrastruktura republikového a nadmístního významu. V silniční infrastruktuře Moravskoslezského kraje jsou do této úrovně zařazeny dálnice, silnice I. třídy a II. třídy.

Dálnice D1

Dálnice je součástí dlouhodobé koncepce a postupně realizované sítě dálnic a rychlostních silnic ČR s návaznostmi na evropskou dálniční síť. Je součástí větve VIb. TEMMK, v Polsku navazuje na zdejší dálniční síť.

Silnice R48

Silnice I/48 je částí někdejší císařské silnice z Olomouce do Lvova a jedna z páteřních silnic Moravskoslezského kraje. Je dlouhá 70,983 km a její zvláštností je trasování nezávisle na Ostravě (z historických důvodů). V celé délce je po ní vedena evropská silnice E462 (dříve E7). Byť je silnice I/48 z velké většiny čtyřproudová, jen krátký úsek kolem Bělotína a úsek od Frýdku-Místku k Českému Těšínu má parametry dálnice (D48).

V republikových a nadmístních relacích, v návaznosti na dálnici D1, tvoří páteřní osu silně urbanizované jihovýchodní části MSK s navazujícími nadřazenými tahy směřujícími do jádrové části kraje, do východní části Zlínského kraje, v přeshraničních souvislostech ve směru na Žilinu.

Silnice R56

Silnice je součástí sítě dálnic a rychlostních silnic ČR. Zajišťuje propojení Ostravy s D48.

Silnice I/11

Z hlediska širších vazeb představuje hlavní silniční koridor pro spojení východ – západ s návaznostmi na Olomoucký kraj, v opačném směru na Slovensko (dálnice D1 a D3). V úseku od hranice Olomouckého kraje po Rýmařov je stávající dvoupruhová trasa stabilizována. V úseku Rýmařov – Opava je sledována přestavba směrového vedení dílčích úseků trasy včetně nejvýznamnějších obchvatů Bruntálu, Velkých a Malých Heraltic a celková homogenizace v kategorii směrově nedělené dvoupruhové silnice. V úseku Opava – Ostrava je dokončena čtyřpruhová směrově dělená silnice, která zajišťuje hlavní přepravní vztahy k jádrovému území kraje a k dálnici D1.

Realizován je jižní obchvat Opavy (úsek I/11–I/57), problémový zůstává kolizní průchod silnice obytným územím Opavy – Komárova. Tento úsek je v ÚPD vymezen jako jižní obchvat Komárova přes Nové Sedlice.

V průchodu Ostravou silnice přebírá funkci městské rychlostní silnice s návazností na prostor Havířova a dále jako dvoupruhová silnice na prostor Českého Těšína. Stávající úsek Český Těšín – Bystřice je částečně již ve funkci dálkového tahu nahrazen koridorem čtyřpruhové směrově dělené silnice I. třídy navazující na R48 v trase Horní Tošanovice – Třinec-Nebory (hotový je úsek Třinec-Nebory – Bystřice). Od Bystřice je koridor silnice I/11 Bystřice – Jablunkov – státní hranice ve svém průběhu realizovaný jako dvoupruh, výhledově s možností rozšíření na souvislý směrově dělený čtyřpruh.

Silnice I/35

Silnice je součástí mezinárodního tahu E442. Stávající trasa prochází pouze v krátkém úseku jihovýchodním okrajem MS kraje s přímou vazbou na silniční síť Slovenska ve směru na Žilinu. V koncepci přestavby a v koordinaci s navrhovanou rychlostní silnicí R48 je sledována přeložka silnice I/35 s peáží v úseku Hranice – Polom a dále v nové trase směrově děleného čtyřpruhu Dub - (Lešná – Valašské Meziříčí).

Silnice I/45

Silnice je jedním z hlavních nadřazených koridorů západní části kraje. V návaznosti na silnici I/46 spojuje Olomoucký kraj a město Olomouc s prostorem Bruntálu a Krnova s vazbou na Polsko. Kromě každodenních přepravních vztahů k Olomouci a Brnu a každodenní obsluhy území silnice zajišťuje hlavní přístup do rekreační oblasti východní části Jeseníků.

Přepravní význam silnice bude posílen navrhovanou přestavbou v úseku Dětrichov nad Bystřicí – Bruntál včetně východního obchvatu Bruntálu a přímou návazností na silnici I/57 ve směru na Bartultovice – Trzebinu a Prudník zajištěnou sledovaným západním obchvatem Krnova. Navrhované záměry jsou stabilizované v rámci ZÚR MSK.

V úseku Nové Heřminovy – Loučky je navrhována přeložka silnice I/45, navazující na již upravený úsek Zátor – Krnov a obchvat Oborné v homogenizovaných parametrech dvoupruhové směrově nedělené silnice I. třídy. Návrh přeložky je zásadním způsobem ovlivněn důsledky sledované vodní nádrže Nové Heřminovy. V souvislosti s vývojem situace kolem vodní nádrže a v koordinaci s přípravou varianty „menší nádrže“ byly aktualizovány původně zpracované studie přeložky silnice I/45 v dotčeném úseku Nové Heřminovy – Zátor.

Silnice I/46

Silnice je vedena ve směru od Vyškova a Olomouce s orientací jihozápad – severovýchod do Opavy a dále ve směru na Kobeřice přes státní hranici do prostoru Racibórze. Silnice zajišťuje hlavní přepravní vztahy Opavska a návazně Bruntálska k Olomouckému kraji. Pro průchod silnice prostorem Opavy bude využít již částečně dokončený jihovýchodní obchvat města.

Silnice I/47

Přepravní význam silnice je v souvislosti s realizovanou dálnicí D1 omezen na funkci doprovodné a obslužné silnice s předpokladem přeřazení do sítě silnic II. třídy.

Silnice I/56

Silnice je páteřní osou severního urbanizovaného pásu Opava – Ostrava s návazností na dálnici D1 a rychlostní silnici R56 Ostrava, Hrabová – Frýdek-Místek. Jižně od Frýdku-Místku silnice umožňuje zpřístupnění a obsluhu rozvojových prostorů Frýdlantska (čtyřpruh) a dále rekreační oblasti Beskyd (dvoupruh). V širších souvislostech napojuje jádrové území kraje na „rožnovský koridor“ - silnici I/35 s návazností na Zlínský kraj (Valašské Meziříčí), v opačném směru na Slovensko (Žilina). Průchod intenzivně zastavěným územím Hlučínska je kolizní, proto je v zásadách územního rozvoje navržen obchvat sídel.

Silnice I/57

Silnice I/57 hranice ČR/Polsko – Bartultovice – Krnov – Opava – Nový Jičín (– Vsetín – Valašské Meziříčí – hranice ČR/SR) s návazností na dálnici D1, silnici I/48 a na území Zlínského kraje pak na I/49, má s ohledem na svůj průběh nadřazený přepravní význam, avšak s proměnlivými charakteristikami. Přenáší přepravní vztahy mezi Osoblažskem, Krnovskem, Opavskem, částečně Novojičínskem. V širších souvislostech zajišťuje vazby jižní části kraje k oblasti Valašského Meziříčí, Vsetínska a dále Slovenska. Nejzatíženějším úsekem na území Moravskoslezského kraje je úsek Opava – Hradec nad Moravicí, kde se projevuje výrazná spádovost a atraktivita blízkosti významného sídelního centra Opavy. Navazující úsek Hradec nad Moravicí až po křižovatku se silnicí II/463 ve směru na Bílovec a Studénku vykazuje nižší přepravní význam s poklesem intenzity dopravy. Další skokový pokles je patrný v úseku od křižovatky se silnicí II/463 ve směru na Březovou a Fulnek. V návaznosti na silnici I/56 je silnice I/57 součástí příhraničního koridoru Ostrava – Opava – Krnov – Bartultovice – Prudnik (Polsko) s okrajovou návazností na prostor Osoblažského výběžku. Tento dopravní koridor je potenciálem pro rozvoj dosud oslabeného česko-polského příhraničí.

Předpokladem pro zkvalitnění dopravního koridoru a vyšší přepravní využití je přestavba kolizních a směrově nevyhovujících úseků včetně obchvatů sídel Města Albrechtice, Skrochovice. Problémem jsou stávající průtahy obytnou částí Hradce nad Moravicí a Kunína. V Hradci nad Moravicí jsou navrženy na průtahu stavební úpravy s uplatněním prvků dopravního zklidnění silnice I. třídy na průtazích obcí. Pro Kunín je v ZÚR navržen obchvat.

Silnice I/58

Silnice zajišťuje přepravní vztahy ve směru od Rožnova pod Radhoštěm (Zlínský kraj) v relaci Frenštát pod Radhoštěm – Příbor – Mošnov – Ostrava – Bohumín – státní hranice. Zásadní přepravní význam má v návaznosti na silnici I/48 čtyřpruhový směrově nedělený úsek Příbor – Ostrava se souběžnou funkcí oboustranného přivaděče k mezinárodnímu letišti Leoše Janáčka Ostrava, navrhované rozvojové zóně a veřejnému logistickému centru. Vzrůstající přepravní význam v koordinaci s připravovanou D48 vyžaduje přestavbu silnice na bezpečnou a kapacitní směrově dělenou čtyřpruhovou silnici s obchvaty Mošnova a Krmelína s návazností na kapacitní komunikační síť Ostravy.

Silnice I/59

Silnice propojuje silně urbanizované území v koridoru Ostrava (I/11) – Karviná (I/67), Stávající úsek Ostrava – Orlová je v uspořádání směrově dělené čtyřpruhové silnice navazující úsek po Karvinou je v rámci dlouhodobě sledované koncepce přestavby navržen k rozšíření na směrově dělený čtyřpruh.

Silnice I/67

Silnice I/67 v návaznosti na dálnici D1 (MÚK Bohumín) přebírá funkci silničního přivaděče z prostoru Karvinska s posílenou funkcí nadřazené obvodové obsluhy příhraničního území Bohumín – Dětmarovice – Karviná. Vedení stávající silnice obytným územím dotčených sídel i její technické parametry jsou pro tuto přepravní funkci nevyhovující a vyžadují přestavbu. Výhledově by měla být silnice I/67 Bohumín – Karviná součástí nadřazené propojovací obvodové komunikace v relaci Bohumín (D1) – Karviná – Český Těšín (D48) s přímou návazností na páteřní koridor silnice I/11 ve směru na Slovensko (Žilina). Ta by svojí kvalitou a přímým zapojením do nadřazené dopravní sítě kraje, ČR, sousedního Polska a Slovenska vytvořila předpoklady pro možnou restrukturalizaci a nový ekonomický rozvoj Karvinska, které je v PÚR ČR vymezeno jako specifická oblast republikového významu (SOB 4 Karvinsko). Realizovaný je prozatím jihovýchodní obchvat Bohumína.

Byla provedena analýza současného stavu, kritických míst v trase a zhodnocena časová naléhavost přestavby silnice. Potvrdilo se, že stávající trasa vykazuje pouze lokální závady, které jsou ve vztahu ke stávajícímu dopravnímu zatížení a přepravním nárokům sice nepříznivé (především průtah Karvinou, lokální závada na průjezdu Loukami, nevyhovující napojení Chotěbuze), avšak nevyvolávají potřebu okamžité zásadní přestavby.

Silnice I/68

Stávající silnice propojuje D48 a silnici I/11 (v návrhu čtyřpruhová směrově dělená) v úseku Horní Tošanovice – Třinec-Nebory.

Silnice II/370, II/440, II/449

Dvoupruhové silnice umožňují radiální vazby rozptýleného osídlení ve směru k Bruntálu. Prostorové vedení silnic je stabilizované.

Silnice II/441

Dvoupruhová silnice propojuje prostor Odry přes oblast Oderských vrchů a vojenského prostoru Libavá s rychlostní silnicí R35. V souvislosti se zprovozněním dálnice D1 dochází k postupnému poklesu přepravního významu. Silnice je výhledově stabilizovaná bez nároků na zásadnější přestavbu.

Silnice II/442

Dvoupruhová silnice je vedená v poloze „tangenty“ jihozápadní částí okresu Opava ve spojení Horní Benešov – Vítkov – Jakubčovice. Silnice je výhledově stabilizovaná bez nároků na zásadnější přestavbu.

Silnice II/443

Dvoupruhová radiálně vedená silnice zajišťuje spojení v ose Opava – Melč – Budišov nad Budišovkou s ukončením na okraji vojenského újezdu Libavá. Přepravní význam silnice zůstane výhledově spíše obslužný.

Silnice II/445, II/450, II/451, II/452

Dvoupruhové silnice ve směru od Rýmařova, Bruntálu a Nových Heřminov (I/45) zpřístupňují a obsluhující rekreační oblasti Jeseníků.

Silnice II/457

Dvoupruhová silnice v návaznostech na silnice I/44 (Olomoucký kraj) a I/57 napojuje okrajovou oblast Osoblažska. V přeshraničních souvislostech zajišťuje vazby ve směru na Glogowek (Polsko).

Silnice II/459, II/460

Dvoupruhové silnice, v prostoru mezi Bruntálem a Opavou propojují silnice I/57, I/11 a I/46. Převážný význam obou silnic zůstane i výhledově spíše omezený.

Silnice II/461

Dvoupruhová dopravně významná silnice je základem pro jižní obchvat Opavy (dvoupruhová směrově nedělená silnice II. třídy). Zatímco východní část jižního obchvatu je stabilizovaná, západní část byla na požadavek města Opavy přehodnocena v rámci Vyhledávací dopravní studie. Záměr dostavby západní části jižního obchvatu Opavy, v návaznosti na stabilizované koridory navrhovaného severního obchvatu a jihovýchodní části jižního obchvatu, představuje součást celkové přestavby nadřazeného komunikačního systému města Opavy.

Navrhovaný západní segment obchvatu města je v souladu s požadavky města Opavy a aktuálními koncepčními záměry ŘSD ČR sledován v parametrech dvoupruhové, směrově nedělené silnice I. třídy.

Silnice II/462, II/463, II/465

Dvoupruhové silnice střední části kraje mají obslužný přepravní význam, výhledově bez nároků na zásadnější přestavbu.

Silnice II/464

Dvoupruhová silnice obsluhuje území ve spojení Opava – Studénka – Příbor. Nadmístní přepravní význam silnice je patrný v relaci Bílovec – Příbor s návaznostmi na dálnici D1 a silnici I/58 jižně od mezinárodního letiště Leoše Janáčka Ostrava. Silnice zde kromě základní obsluhy přejímá funkci silničního přivaděče k dálnici D1 – MÚK Butovice. Silnice je v současné době již po přestavbě a stabilizovaná.

Silnice II/466

Dvoupruhová silnice Rohov – Chuchelná – Píšť – hranice ČR/Polsko zajišťuje komunikační obsluhu příhraničního území.

Silnice II/467

Dvoupruhová obslužná komunikace je propojovací silnicí mezi I/11 – I/56 s pokračováním severně do prostoru Koberic a Třebomi s návazností na silniční síť sousedního Polska. V rámci návrhu zkapacitnění silnice I/56 a navrhované přeložky silnice I/11 Nové Sedlice – Suché Lazce budou s oběma silnicemi I. třídy řešeny mimoúrovňové křižovatky (Kravaře a Nové Sedlice).

Silnice II/468

Prostorově stabilizovaná silnice zajišťuje zpřístupnění a obsluhu území ve spojení Český Těšín – Třinec. Silnice je výhledově stabilizovaná bez nároků na zásadnější přestavbu.

Silnice II/469

Silnice je významnou příměstskou přepravní osou v relaci Ostrava, Poruba – Hlučín – Darkovice – hranice ČR/Polsko. Přepravní význam stoupá s blízkostí města Ostravy.

Silnice II/470, II/472, II/475

Silnice zajišťují přepravní funkci v jádrovém prostoru Ostrava – Bohumín – Karviná – Havířov. Ve stávajícím uspořádání a prostorovém vedení jsou i výhledově stabilizované.

Silnice II/471

Silnice II. třídy zajišťuje každodenní mikroregionální přepravní vztahy Bohumín – Rychvald s návazností na silnici II/470. Koridor přeložky silnice II/471 je v ZÚR MSK sledován jako územní rezerva s předpokladem dalšího prověřování všech souvislostí, případně zpřesnění koridoru podrobnější dokumentací.

Silnice II/473

Dvoupruhová silnice s obslužnou funkcí ve spojení Frýdek-Místek – Šenov – Petřvald. Kolizní úsek v prostoru Kaňovic je navržen k přestavbě.

Silnice II/474

Dvoupruhová silnice zajišťuje obsluhu území a sídelní struktury v ose Hnojník – Třanovice – Těrlícko – Horní Suchá – Doubrava – Dětmárovice s návazností na křižující silnice I/68, R48. Přepravní význam silnice výhledově poklesne po realizaci připravované čtyřpruhové směrově dělené silnice I. třídy Ostrava, Hrušov – Havířov – Třanovice a čtyřpruhové směrově dělené silnice I/68 Horní Tošanovice – Třinec, Nebory. Silnice je ve stávajícím koridoru výhledově stabilizovaná.

Silnice II/476

Dvoupruhová silnice zajišťující přeshraniční propojení Třinec – Horní Líštná/Leszna Gorna – Skoczów.

Silnice II/477

Silnice je významnou doprovodnou silnicí (dvoupruh) k R56 ve spojení Ostrava, Hrušov – Frýdek-Místek – Staré Město – Kunčice u Bašky.

Silnice II/478

Je jednou z významných silnic, umožňujících tangenciální spojení ve směru od Klimkovic a dálnice D1 přes jižní část Ostravy do Vratimova. Silnice je navržena k zásadní přestavbě jako součást jižní tangenty.

Silnice II/479

Je silně zatíženou silnicí II. třídy, která prochází ve směru západ–východ hustě obydlenými částmi Ostravy (Poruba, Mariánské Hory a Moravská Ostrava). Výstavbou komunikační sítě města Ostravy, především pak tzv. severního spoje dojde k výraznému odlehčení této silnice.

Silnice II/480

Silnice je obslužnou komunikací v relaci Lubina – Kopřivnice – Veřovice. Její trasa je stabilizovaná bez nároků na zásadnější přestavbu.

Silnice II/482

Silnice Kopřivnice – Rybí, v současné době s přímou návazností na silnici I/48, je důležitou přepravní osou pro spojení Kopřivnicka s nadřazeným sídelním centrem Novým Jičínem. Dosavadní přepravní funkce se výrazně změnila realizací a zprovozněním přeložky silnice I/48 v úseku Kopřivnice – Příbor včetně nových mimoúrovňových křižovatek. Původní záměr na umístění MÚK Rybí (napojení II/482) byl v průběhu projektové přípravy jednotlivých staveb rychlostní silnice z dopravně inženýrských důvodů vyřazen. Tím je vyloučeno přímé napojení silnice II/482 na rychlostní silnici a silnice II. třídy bude pouze

propojovací obslužnou komunikací bez výraznější dopravní zátěže. Lze předpokládat, že převažující objem přepravních vztahů Kopřivnicka k Novému Jičínu a naopak, bude probíhat v nadřazené síti silnic I/58 a návazně I/48.

Silnice II/483

Silnice je vedena po úpatí hřebene Beskyd ve spojení Frýdlant nad Ostravicí – Hodslavice. Její přepravní význam je především obslužný a rekreační s příčnými návaznostmi na lokální komunikační síť směřující do vnitřní části Beskyd. S ohledem na atraktivitu a dopravní zatížení silnice je v trase sledována významná přestavba s řadou přeložek (Veřovice – Frenštát p. R. přeložka, Frenštát p. R. – obchvat, Frenštát p. R – Kunčice p. O. přeložka, Kunčice p. O. přeložka).

Silnice II/484

Silnice ve spojení Staré Hamry – hranice ČR zajišťuje obsluhu území a přeshraniční návaznosti na silniční síť přílehlého území Slovenska. Silnice je stabilizovaná bez nároků na zásadnější přestavbu.

Silnice II/486

Silnice je v dílčím úseku Krmelín – Kopřivnice vedena po původní silnici I/56. Silnice má lokální obslužný význam bez nároků na významnější přestavbu.

Dostupnost silniční infrastruktury

Nejlepší dostupnost mají obce v koridoru dálnice D1 a v koridoru dálnice R48/silnice I/48. S rostoucí vzdáleností od těchto komunikací se logicky dostupnost zhoršuje, nejhorší je v celé západní části kraje a v příhraničních obcích na jihovýchodě. Pokrytí kraje těmito komunikacemi je v zásadě rovnoměrné až na vrcholové partie Jeseníků a Beskyd. Kromě toho zůstávají relativně nepokryty 2 oblasti – Bílovecko a Vítkovsko.

Železniční doprava

Páteří spojení MS kraje s nadřazenou celostátní i mezinárodní železniční sítí zajišťují dva železniční koridory:

- II. koridor: (Rakousko) – Břeclav – Přerov – Ostrava – Petrovice u Karviné – (Polsko), provozovaný modernizovanou tratí č. 270 Praha – Olomouc – Přerov – Ostrava – Bohumín
- III. koridor: (Německo) – Cheb – Plzeň – Praha – Olomouc – Ostrava – Petrovice u Karviné – Mosty u Jablunkova – (Polsko/Slovensko), provozovaný modernizovanou tratí č. 320 Bohumín – Dětmárovice – Mosty u Jablunkova – státní hranice se Slovenskem, s větví na Petrovice u Karviné na státní hranice s Polskem

Obě tratě jsou součástí mezinárodních železničních tahů AGC-E65 (Gdyně – Warszawa – Katowice – Petrovice u Karviné – Ostrava – Vídeň – Ržeka) a E40 (Le Havre – Nürnberg – Cheb – Praha – Ostrava – Košice – Lvov).

Kromě koridorových tratí je stávající železniční síť dále doplněna ostatními celostátními tratěmi a regionálními tratěmi s návaznostmi na sousední kraje. Regionální tratě mají z hlediska obsluhy území železniční dopravou v regionu nezastupitelnou funkci. Jejich význam je především v dojížděcí obyvatelstva do zaměstnání, v dílčích oblastech jsou zapojovány do systému rekreační dopravy. Na celostátní železniční síť jsou těmito tratěmi napojena významná sídla se silným průmyslovým potenciálem jako jsou Odry, Fulnek, Bílovec, Nový Jičín nebo koncové železniční stanice, které jsou východisky do rekreačních oblastí. Úplný přehled tratí na území MS kraje udává následující tabulka.

Souhrnný přehled stávající železniční sítě na území kraje

Označení tratě	Vedení tahu
Koridorové celostátní tratě	
270	(Praha – Česká Třebová – Přerov – Ostrava – Bohumín – hranice ČR
320	Bohumín – Dětmorovice – Mosty u Jablunkova – státní hranice se Slovenskem, Dětmorovice – Petrovice u Karviné
Ostatní celostátní tratě	
292	(Šumperk – Glucholazy) – Krnov
310	Opava, východ – Olomouc
321	Opava, východ – Ostrava – Havířov – Český Těšín
323	Ostrava – Frýdlant nad Ostravicí (– Valašské Meziříčí)
Regionální tratě	
278	Suchdol nad Odrou – Nový Jičín, město
279	Bílovec – Studénka
298	Osoblaha – Třemešná ve Slezsku (úzkorozchodná)
311	Valšov – Rýmařov
312	Bruntál – Malá Morávka (mimo provoz)
313	Milovice nad Opavou – Vrbno pod Pradědem
314	Opava, východ – Svobodné Heřmanice (provoz omezen na víkendy)
315	Opava, východ – Hradec nad Moravicí
317	Opava, východ – Hlučín
318	Kravaře ve Slezsku – Chuchelná
322	Frýdek-Místek – Český Těšín
324	Frýdlant nad Ostravicí – Ostravice
325	Studénka – Veřovice

Koridorové celostátní tratě

Trať č. 270

Dvojkolejná elektrizovaná trať Bohumín – Přerov, součást II. tranzitního železničního koridoru ČR. Podle dohody AGC² je součástí dvou evropských mezinárodních železničních magistrál, tj. E65 Gdynia - Warszawa - Ostrava - Wien - Klagenfurt - Rijeka a E40 Le Havre - Paris - Nürnberg - Praha - Ostrava - Košice - Lvov. Prochází v dopravním koridoru společně s dálnicí D1 jádrovým územím kraje. Modernizace II. tranzitního koridoru na rychlost do 160 km/hod. je dokončena.

Trať č. 320

Dvojkolejná elektrizovaná trať, v úseku Bohumín – Dětmorovice – Petrovice u Karviné – státní hranice je součástí II. tranzitního koridoru a mezinárodního tahu E65 (návaznost na trať č. 270), od Dětmorovic a Petrovic u Karviné na Český Těšín ve směru na hraniční přechod se Slovenskem v Mostech u Jablunkova je součástí III. tranzitního železničního koridoru a mezinárodního železničního tahu E40. Trať prochází východní částí okresu Karviná. Z důvodu permanentní sanace, odstraňující vlivy důlní činnosti na povrch území, je úsek trati mezi stanicemi Karviná – Louky tříkolejný.

Ostatní celostátní tratě

Trať č. 292

Dvojkolejná trať v současnosti vedená v peážní trase Jindřichov ve Slezsku – Mikulovice s úvatí v Glucholazech. Trať v osobní dopravě umožňuje spojení města Nysa a Glucholazy na polské straně s Krnovem, Bruntálem a Opavou. V nákladní dopravě tvoří nejkratší trasu z Opavska, Bruntálska a

² Dohoda EHK o hlavních železničních tratích.

Krnovska na Poznaň a Berlín. Podmínkou pro vyšší využití je úprava hraničního úseku. Trať vyžaduje zásadní rekonstrukci a modernizaci pro zvýšení průjezdní rychlosti.

Trať č. 310

Trať zajišťuje hlavní kolejové spojení v relaci Opava – Olomouc s návazností na koridorovou železniční uzel Olomouc (II. a III.) Trať je stabilizovaná s předpokladem pouze optimalizačních úprav.

Trať č. 321

Dvojkolejná elektrizovaná trať je v úseku Ostrava-Svinov – Český Těšín doplňkovou tratí II. tranzitního železničního koridoru. V tomto úseku tvoří diagonální spojení mezi tratěmi č. 270 a č. 320 Je současně odlehčovací tratí pro mezinárodní tah E40. Zapojení do stanice Ostrava-Svinov je sledované ke zdvojkolejnění. Traťový úsek Opava-východ – Ostrava-Svinov je jednokolejný s motorovou trakcí navazující na II. tranzitní železniční koridor ve stanici Ostrava-Svinov. Zajišťuje spojení Opavska s Ostravskem. Její současný význam spočívá především v každodenní osobní dopravě s předpokladem začlenění do integrovaného přepravního systému. Sledovaná je modernizace traťového úseku Opava-východ – Ostrava-Svinov.

Z hlediska rozvoje příhraničního území a přeshraničních vztahů s Polskem se nabízí možnost prověřit podmínky pro prodloužení tratě ve spojení Opava, východ – Pilszcz s návazností na koncovou trať přilehlé části Polska, tj. Pilszcz – Nowa Cerekwia – Baborów. Tento námět vyžaduje podrobnější prověření v koordinaci s polskou stranou.

Trať č. 323

Trať je zčásti dvojkolejná s motorovou trakcí s napojením na II. TŽK (trať č. 270) ve stanici Ostrava, hlavní nádraží. Zajišťuje významné kolejové spojení Frýdecko-Místeka a Novojičinska, v krajském přesahu napojuje dotčenou část MS kraje se Zlínským krajem a prostorem Valašského Meziříčí. Pro zkvalitnění a vyšší přepravní využitelnost tratě je úsek Ostrava-hlavní nádraží – Frýdek-Místek sledován k modernizaci včetně elektrizace. Pro odstranění úvratňových jízd přes žst. Ostrava-Kunčice je navržena ze žst. Vratimov jednokolejná spojka Vratimov – Bartovice. Jako územní rezerva je sledována přeložka železnice v úseku Frýdlant – Kunčice p. O.

Regionální tratě

Regionální tratě jsou ve svých trasách stabilizované. Převážná část z nich je využívána pro každodenní i rekreační osobní dopravu se značným potenciálem pro začlenění do integrovaného přepravního systému kraje. Vybrané regionální tratě mají zásadní význam pro nákladní dopravu s návaznostmi na koridorové nebo ostatní celostátní tratě. Podmínkou pro vyšší využitelnost regionálních tratí je jejich postupná optimalizace a zavádění nových produktů komplexní nabídky služeb jak v osobní, tak v nákladní dopravě (např. trať č. 322 Frýdek-Místek – Český Těšín).

Jednou z nabídky nových služeb, které by mohly mít rozhodující vliv na stabilizaci území i rozvoj každodenních i rekreačních aktivit především v okrajových oblastech je prodloužení vybraných koncových tratí ve směru ke státní hranici s Polskem s návaznostmi na související kolejovou síť přilehlé části polského území. V tomto smyslu by bylo žádoucí v koordinaci s polskou stranou prověřit podmínky možného prodloužení regionálních tratí č. 298 Osoblaha – Třemešná ve Slezsku (úzkokolejná) a trati č. 318 Kravaře ve Slezsku – Chuchelná.

Trať č. 325

Trať navazuje na II. tranzitní železniční koridor, v opačném směru pak na celostátní trať č. 323 Ostrava, hlavní nádraží – Valašské Meziříčí. Trať získala na významu v souvislosti s novým kolejovým napojením pro osobní i nákladní dopravu letiště a průmyslové zóny Ostrava-Mošnov. Pro zvýšení přepravní kapacity

i rychlosti se navrhuje bezúvrat'ové napojení na II. tranzitní železniční koridor ve směru na Přerov, které dosud chybí a vlaky musí v žst. Studénka vykonávat úvrat'.

Vysokorychlostní tratě

V rámci koncepce vysokorychlostních tratí (dále VRT) na území ČR je posílena větev VIb. TEMMK jednou z větví vysokorychlostní tratě. Na území MS kraje je VRT vedena prostorem Moravské brány v souběhu s dálnicí D1 a územně chráněným koridorem průplavního spojení Dunaj–Odra–Labe. Pro koridor VRT je dlouhodobě sledována územní rezerva v ZÚR MSK. V rámci aktualizace č. 3 ZÚR MSK je úsek od hranice kraje po žst. Ostrava-Svinov převeden do kategorie „návrh“. Souběžně se připravuje úsek Brno – Přerov – hranice MSK. Trasa je ve směru od Ostravy po státní hranici s Polskem je navržena v několika větvích a dosud není rozhodnuto o výběru varianty a výsledného řešení.

Dostupnost železniční sítě

Pokrytí kraje touto infrastrukturou je s výjimkou vrcholových partií Beskyd uspokojivé, dokonce i obce v oblasti Hrubého Jeseníku jsou obslouženy železniční tratí. Pro komfort tohoto druhu dopravy je však důležitá přepravní rychlost, a hlavně četnost spojů.

Letecká doprava

Na území Moravskoslezského kraje v současné době slouží k letecké dopravě a sportovní činnosti jedno mezinárodní veřejné letiště a tři veřejná vnitrostátní letiště.

Mezinárodní veřejné letiště

Letiště Leoše Janáčka Ostrava je součástí větve VIb. TEMMK s významným potenciálem pro rozvoj MSK a jeho podnikatelských aktivit. Je významným podpůrným faktorem pro zahraniční investory směřující do regionu. Svými parametry vzletové a přistávací dráhy s délkou 3 500 m a šířkou 63 m dává předpoklady pro vyšší využitelnost v osobní i nákladní přepravě. Podmínkou rozvoje je rozsáhlá přestavba včetně zázemí služeb, CARGO–terminálu s navazující průmyslovou zónou s plánovaným logistickým centrem.

Vnitrostátní veřejná letiště

Letiště Zábřeh u Dolního Benešova – umístěné cca 12,5 km východně od Opavy, má travnatou vzletovou a přistávací dráhu o rozměrech 900 x 90 m a vyhlášení výšková ochranná pásma. Je využíváno především pro sportovní aktivity aeroklubu.

Letiště Krnov – umístěné cca 3 km jižně od Krnova, je vybavené travnatou vzletovou a přistávací dráhou o rozměrech 750 x 125 m. Je využíváno především pro sportovní aktivity aeroklubu. Pro vyšší využitelnost je sledováno prodloužení vzletové a přistávací dráhy v ZÚR MSK.

Letiště Frýdlant nad Ostravicí-Lubno, umístěné cca 1,5 km od Frýdlantu nad Ostravicí, je vybaveno travnatou vzletovou a přistávací dráhou o rozměrech 800 x 85 m. V současné době je letiště dočasně uzavřeno.

Vodní doprava

Průplavní spojení D-O-L

Na území MS kraje je v souladu s koncepcí MD ČR dlouhodobě sledován koridor oderské větve průplavního spojení Dunaj–Odra–Labe. Vodní cesta je součástí větve VIb TEMMK a součástí evropské

dohody AGN o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu, ke které ČR přistoupila v roce 1999.

Vodní cesta na řece Ostravici po Ústí Lučiny

Pro rozvoj vodní dopravy na území MS kraje je tato cesta dlouhodobě sledována. Výhledový záměr v návaznosti na průplavní spojení D-O-L sleduje alternativní zpřístupnění opuštěného území prostoru Vítkovic pro posílení výhledového rozvoje ekologicky čistých podnikatelských aktivit.

Kombinovaná doprava – logistika

Pro rozvoj kombinované dopravy a logistiky jsou na území MS kraje vhodné předpoklady. Tento systém, který není dosud na území ČR ani kraje založen, sleduje soustředování výkonů a služeb do logistických center a terminálů kombinované dopravy, situovaných v místech multimodálních uzlů a návazností na nadřazené sítě. Na území MSK jsou pro situování a založení logistických center sledovány tyto lokality:

Terminál s logistickým centrem Mošnov

Plánované Multimodální logistické centrum Mošnov (MLC Mošnov) je napojeno současně na leteckou, železniční a silniční infrastrukturu. Pro zvýšení rychlosti i přepravní kapacity po železnici je navrženo bezúvratňové napojení na II. tranzitní železniční koridor ve směru na Přerov, které dosud chybí, a vlaky musí v žst. Studénka vykonávat úvratě. Také vazbu na silniční síť je nutné posílit dobudováním obchvatu Mošnova a jeho napojením na dálniční síť.

Terminál s logistickým centrem Bohumín-Vrbice

Navrhovaná lokalita je napojena na dálnici D1 (MÚK Bohumín), na II. a III. tranzitní železniční koridor (trať č. 270), výhledově na vodní cestu D–O–L.

Terminál Český Těšín

Navrhovaný terminál je situovaný v bezprostřední blízkosti a návaznosti na rychlostní silnici D48 a koridorovou trať ve směru na Slovensko.

Lanové dráhy

Beskydy

Pro rekreační využití jsou v současné době na území Beskyd využívány staré jednosedačkové lanovky Trojanovice-Ráztoka – Pustevny, Oldřichovice – Javorový vrch, dvousedačková lanovka Staré Hamry – Grůň a moderní čtyřsedačková lanovka Bílá – Zbojník.

Jeseníky

Pro rekreační využití jsou v současné době na území Jeseníků vybudovány čtyřsedačkové lanovky Václavov u Bruntálu – Čerták, Malá Morávka – Kopřivná a Malá Morávka – Karlov a dvousedačková lanovka také v Karlově. Plánovanými záměry jsou sedačkové lanovky v Andělské Hoře a ve vrcholových partiích Pradědu (Ovčárna).

Zásobování elektrickou energií

Hlavní zdroje elektrické energie

Výrobu elektrické v Moravskoslezském kraji a její dodávku do rozvodných energetických sítí zajišťují následující zdroje:

Tepelná elektrárna ČEZ a.s., Elektrárna Dětmorovice (EDĚ) je svým výkonem 800 MW je největší klasickou elektrárnou na Moravě a ve Slezsku. Elektrárna ročně vyrobí cca 205 TWh elektrické energie a více než 800 TJ tepla, které dodává především do soustavy CZT Orlová. V EDĚ jsou instalovány 4 výrobní bloky, každý o elektrickém výkonu 200 MW. V blokových transformátorech s výkonem 225 MVA se elektrická energie transformuje na napětí 110 kV a pomocí vedení 110 kV je výkon distribuován do rozvodu v Bohumíně, Vratimově, Albrechticích a Doubravě.

Veřejné tepelné energetické zdroje:

Elektrárna Třebovice (ETB), Teplárna Přívoz (TPV), Výtopna Mariánské Hory (VMH), Teplárna ČSA (TČA), Teplárna Karviná (TKV), Teplárna Frýdek–Místek (TFM) Teplárna Krnov (TKR).

Závodní elektrárny:

Energetika Vítkovice a.s. Ostrava, Liberty a.s. Ostrava, Energetika Třinec a.s., Biocel Paskov a.s., Energetika Kopřivnice a.s. a další závodní elektrárny v Bohumíně, Frýdku-Místku, Opavě, Ostravě a Odrách.

Vodní elektrárny:

MVE Kružberk, MVE Slezská Harta a MVE Šance.

Větrné elektrárny:

VE Odry Veselí, VE Dvorce – Moravský Beroun, VE Oldřišov, VE Hať, VE Moravice – Melč.

Kogenerační jednotky:

Jedná se o zdroje s výkonem 0,58 – 1,95 MW provozované a.s. Green Gas DPB Paskov v lokalitách činných i uzavřených dolů (Vrbice, Chlebovice, Sviadnov, Staříč, Paskov, Odra-Přívoz, Muglinov, Dukla, František-Orlová, Rychvald, Darkov), které jako paliva využívají důlní (degazační) plyn. Celkový výkon těchto zdrojů dosahuje cca 11 MW. Vyrobenou el. energii dodává a.s. Green Gas DPB Paskov do lokální distribuční soustavy. Další kogenerační jednotku s výkonem 1,98 MW provozuje Moravia Energo a.s. v Třinci.

Celkově je v území provozováno 25 zdrojů elektrické energie s výkonem nad 1 MW a celkovým instalovaným výkonem cca 1 600 MW. Výkon ostatních zdrojů v území se odhaduje na 70 MW.

Nadřazená přenosová soustava VVN

Nadřazená přenosová soustava zajišťuje přenos el. výkonu s vazbou na Polskou republiku. V území regionu je zastoupena vedeními VVN 400 a 220 kV:

VVN 460	400 kV Nošovice – Albrechtice
VVN 443	400 kV Albrechtice – Wielopole
VVN 444	400 kV Nošovice – Wielopole
VVN 459	400 kV Nošovice – Horní Životice
VVN 245-246	220 kV Lískovec – Kopanina, Bujakow
VVN 458	400 kV (Krasíkov) – Tvrdkov – Horní Životice

Uzlovými body nadřazené přenosové soustavy na zemi Moravskoslezského kraje jsou transformační stanice:

400/110 kV	Albrechtice 2x250 MVA
400/110 kV	Nošovice 2x250 MVA

400/110 kV	Horní Životice 2x250 MVA
220/110 kV	Lískovec 2x250 MVA
400/110 kV	Kletné 2 x 250 MVA (ve skutečnosti Hladké Životice)

Správce nadřazené přenosové soustavy je ČEPS, a.s. Praha (Česká přenosová soustava, a.s.).

Distribuční soustava VVN

Distribuční soustava VVN - 110 kV zajišťuje přenos el. výkonu z uzlových bodů nadřazené přenosové soustavy a elektráren pro napájecí uzly – transformační stanice VVN/VN.

Distribuční síť 110 kV je na území Moravskoslezského kraje značně zahuštěna. Provozovatelem sítě 110 kV je převážně ČEZ – Distribuce a.s. a OKD a.s. (vedení 110 kV dům Darkov – dům ČSM – Polská republika).

Ochranná pásma

Ochranné pásmo nadzemních vedení je vymezeno svislými rovinami vedenými po obou stranách vedení ve vodorovné vzdálenosti měřené kolmo na vedení na obě jeho strany:

- u napětí nad 220 kV do 400 kV včetně 20 m (25 m)
- u napětí nad 110 kV do 220 kV včetně 15 m (20 m)
- u napětí nad 35 kV do 110 kV včetně 12 m (15 m)
- u elektrických stanic venkovních nebo v budovách 20 m od oplocení nebo s napětím větším než 52 kV od vnějšího líce zdiva

Pozn. Údaj v závorce platí pro zařízení postavená před platností 1. energetického zákona, tj. před rokem 1995.

Zásobování plynem

Na území Moravskoslezského kraje jsou provozovány 2 kvalitativně rozdílné systémy zásobování plynem – systém zemního plynu naftového a systém zemního plynu karbonského z důlní včetně povrchové degazace.

Systém zemního plynu naftového

Tento systém je nejvýznamnějším distribučním systémem plynu na území Moravskoslezského kraje. Tvoří jej tranzitní VTL plynovody s předávacími stanicemi, podzemními zásobníky plynu (PZP) a distribuční soustava VTL plynovodů a regulačních stanic, jejichž prostřednictvím je plyn rozváděn do rozsáhlé sítě místních plynovodů (středotlaké a nízkotlaké), pokrývající významné a odběratelsky vstřícné lokality v území.

Tranzitní plynárenská soustava

Součástí tranzitní plynárenské soustavy jsou tranzitní VTL plynovody, předávací stanice plynu a podzemní zásobníky.

VTL plynovody

Páteřním tranzitním plynovodem dopravující rozhodující podíl zemního plynu do území Moravskoslezského kraje je VTL plynovod DN 700, PN 63 Hrušky - Příbor, resp. Libhošť (631 106), kde se plyn ve vstupním objektu (předávací stanici) rozděluje do 3 VTL plynovodů:

DN 500, PN 63 Libhošť – Rybí (631 107 - pro podzemní zásobník plynu Štramberk)

DN 700/500, PN 63 Příbor – Klimkovice (611 001 – pro PS VTL/VTL Děhylov)

DN 500, PN 63 Příbor – Třanovice (631 6106 pro podzemní zásobník plynu Třanovice).

Předávací stanice a podzemní zásobníky plynu

Jedinou předávací stanicí napojenou přímo z VTL plynovodu je předávací stanice Děhylov s výkonem 280 000 m³ h⁻¹. Zemní plyn je v této stanici přepouštěn do distribučních VTL plynovodů směrem na Bohumín, Ostravu a Opavu.

Podzemní zásobníky plynu

Pro zabezpečení sezónních odběrových výkyvů v dodávce zemního plynu jsou na území Moravskoslezského kraje provozovány 2 podzemní zásobníky plynu:

PZP Štramberk

Zásobník byl vybudován v letech 1981–2000 na částečně vytěženém plynovém ložisku Příbor-jih, pod katastrálním územím obcí Štramberk, Kopřivnice, Ženkla, Závisice, Rybí a Žilina na ploše cca 30 km², plynový obzor určený ke skladování zemního plynu je uložen v hloubce 450–690 m pod povrchem. Plyn z VTL plynovodu, po zbavení mechanických a kapalných nečistot je následně dopravován z areálu PZP k jednotlivým těžebně – vtláčecím sondám. Skladovací kapacita zásobníku je 435 mil.m³ plynu při max. ložiskovém tlaku 4,3 MPa. Při těžbě se plyn v předávací stanici s výkonem 250 000 m³ h⁻¹ přepouští do distribučních VTL plynovodů směrem na Ostravu, Nový Jičín a Valašské Meziříčí.

PZP Třanovice

Zásobník byl vybudován v letech 1994–99 na vytěženém plynovém ložisku Žukov v oblasti mezi obcemi Horní Žukov, Třanovice, Hradiště a Koňakov, plynový obzor pro uskladňování plynu se nachází ve střední hloubce 445 m pod povrchem. Skladovací kapacita zásobníku je 240 mil.m³ plynu při max. ložiskovém tlaku 3,9 MPa. Při těžbě se plyn v předávací stanici s výkonem 250 000 m³ h⁻¹ přepouští do distribučních VTL plynovodů směrem na Ostravu, Karvinou a Jablunkov.

Distribuční plynárenská soustava (VTL)

Součástí distribuční plynárenské soustavy jsou distribuční VTL plynovody a regulační stanice plynu.

Páteřním VTL plynovodem, kterým je zemní plyn dopravován do území Moravskoslezského kraje je plynovod DN 500, PN 40 Hranice – Nový Jičín – Příbor – Haviřov, který pokračuje ve stejné dimenzi do Albrechtic – Českého Těšína – Třince a jako DN 300 do Jablunkova. Tento plynovod je propojen s předávacími stanicemi Děhylov, PZP Štramberk a PZP Třanovice. Významná je rovněž severní větev VTL plynovodů napojená z předávací stanice Děhylov směrem na Bohumín – Dětmárovice – Albrechtice (DN 500/300), kde se napojuje na páteřní plynovod a směrem na Opavu – Brumovice – Krnov – Město Albrechtice – Jindřichov – Zlaté Hory (DN 500/300), kde v Brumovicích dochází k propojení s plynovodem Křelov (OLK) – Břidličná – Brumovice (DN 300/250). Bezpečnost provozu dále zvyšují příčná propojení mezi páteřním plynovodem a severní větví v trasách Děhylov – Rychaltice a Děhylov – Klimkovice – Studénka – Libhošť.

Z PZP Štramberk je do Zlínského kraje vyveden VTL plynovod DN 500, PN 40 Štramberk – Valašské Meziříčí.

Na uvedené VTL plynovody navazuje řada dalších propojovacích plynovodů, odboček a přípojek s nižší dimenzí, kterými je plyn přiváděn k jednotlivým plynofikovaným sídlům, příp. velkoodběratelům plynu s vlastní regulační stanicí.

Z uvedených plynovodů je na území Moravskoslezského kraje napojeno množství regulačních stanic plynu, jejichž výkon se odhaduje na 1,3 mil. m³/h.

V současné době je na území Moravskoslezského kraje plynofikována většina měst a obcí včetně většiny jejich místních částí. K obcím s více než 1 000 obyvateli, které nejsou plynofikovány, patří Dvorce, Karlovice a Osoblaha. Významnou městskou částí, která není dosud plynofikována, je místní část Skalice patřící k Frýdku-Místku.

Systém zemního plynu karbonského

Tento systém odvádí plyn z důlní a povrchové degazace. V bývalém ostravsko-karvinském uhelném revíru, ze kterého zůstala v provozu jen karvinská část, je rozšířen středotlaký systém důlního degazačního plynu, který propojuje aktivní i uzavřené doly. Důlní plyn se jako ekologické palivo využívá v provozu kogeneračních jednotek v lokalitách Vrbice, Chlebovice, Sviadnov, Staříč, Paskov, Odra Přívoz, Muglinov, Dukla, Rychvald, Darkov. Vyrobenou el. energii dodává a.s. Green Gas – DPB do lokální distribuční soustavy. Dále se důlní plyn využívá u vybraných odběratelů.

Green Gas – DPB Paskov také povrchově těží zemní plyn karbonský na ložiscích Příbor, Bruzovice, Krmelín a Tichá. Vytěžený plyn je dodáván do sběrných VTL plynovodů, které zásobují vybrané odběratele, příp. jsou propojeny do distribuční soustavy VTL plynovodů zemního plynu naftového.

Zemní plyn karbonský se těží také na ložiscích Janovice, Morávka, Komorní Lhotka a Krásná. Vytěžený plyn je dodáván výhradně do distribuční sítě VTL plynovodů zemního plynu naftového.

Bioplyn a skládkový plyn

Bioplyn produkují ČOV Ostrava, Přívoz, Karviná, Orlová-Poruba, Český Těšín, Bohumín, skládkový plyn pak skládky tuhého komunálního odpadu v Ostravě, Frýdku-Místku, Horní Suché, Ludgeřovicích, Holasovicích, Klokočově a Životicích u Nového Jičína. Využití těchto plynů má pouze lokální charakter a ve většině případů se využívá jako palivo v kogeneračních jednotkách.

Koksárenský, vysokopecní, příp. směsný plyn jsou hutní plyny, které jsou vedlejším produktem hutní výroby. Tvoří významnou palivovou základnu vlastních hutních závodů, příp. jsou dodávány pouze pro velkoodběratele s výrobní spotřebou.

Ochranná pásma

Plynárenská zařízení jsou uložena v zemi a svým provozem životní prostředí zásadně neovlivní. K zajištění spolehlivého provozu, k zamezení nebo zmírnění účinků havárií plynových zařízení a k ochraně života, zdraví a majetku osob je nutno respektovat ochranná pásma (OP) a bezpečnostní pásma (BP) VTL plynovodů, VTL plynovodů a RS a ochranné pásmo STL a NTL plynovodů. Ochranným a bezpečnostním pásmem se rozumí prostor vymezený svislými rovinami vedenými ve vodorovné vzdálenosti od jeho půdorysu:

	Bezpečnostní pásmo	Ochranné pásmo
VTL do DN 500	150 m	4 m
VTL do DN 300	100 m	4 m
VTL nad DN 250	40 m	4 m
VTL do DN 250	20 m	4 m
VTL do DN 100	15 m	4 m
pro regulační stanice VTL (od půdorysu na všechny strany)	20 m	4 m
pro regulační stanice VTL (od půdorysu na všechny strany)	10 m	4 m

Produktovody

Na území Moravskoslezského kraje v současné době nejsou produktovody provozovány. Před dokončením je výstavba produktovodu DN 200 Loukov – Sedlnice a dále do Mošnova. Hlavním účelem výstavby nového produktovodu, který spojí středisko ČEPRO a.s. v Loukově s novým skladem pohonných hmot v Sedlnicích, je doprava pohonných hmot, automobilového benzínu a motorové nafty, pro potřeby distribuce a potřeby Státní správy hmotných rezerv v Moravskoslezském kraji. Nový produktovod DN 200 zajistí plynulý a bezpečný způsob přepravy pohonných hmot s malými nároky na skladovací prostory a současně odpadne pracná a riziková manipulace při přepravě pohonných hmot železničními cisternami.

Zásobování teplem

Kombinovaná výroba elektřiny a tepla a jeho rozvod v horké vodě do soustavy centralizovaného zásobování teplem (CZT) by mohla patřit k nejúčelnějším z ekologického i ekonomického hlediska (úspora paliva vyplývající z kombinované výroby elektřiny a tepla + snížení emisní zátěže). Ve skutečnosti však velké monopolní dodavatele tepla nic nenutí k údržbě infrastruktury vedení tepla a koncový uživatel zaplatí všechny ztráty vzniklé špatným stavem distribuční sítě, hlavně nedostatečnou izolací potrubí (v zimním období jsou trasy viditelné na povrchu jako pruhy roztátého sněhu). V mnohých městech proto sílí tlak obyvatel na odpojení od monopolního dodavatele a přechod na menší lokální plynové kotelny, resp. vlastní kotle.

Podíl bytů v bytových domech (BD) zásobovaných teplem z teplárenských zdrojů soustav CZT (cca 180 000 bytů) dosahuje až 60 % z celkového počtu bytů v bytových domech na území Moravskoslezského kraje a charakterizuje vysoký stupeň centralizace dodávek tepla, zejména ve východní části území.

Podle způsobu vytápění je možno území Moravskoslezského kraje rozdělit na oblasti:

- s centralizovaným zásobováním teplem (CZT) z ústředních zdrojů tepla s výkonem nad 5 MW
- s decentralizovaným zásobováním teplem z průmyslových, blokových, domovních kotelen a lokálních zdrojů.

Centralizované zásobování teplem

Centralizované zásobování teplem v území je zastoupeno rozsáhlými soustavami CZT v Ostravě, Karvině, Havířově, Orlové, Frýdku–Místku, Třinci, Kopřivnici a Krnově, dále několika menšími soustavami v Novém Jičíně, Bohumíně, Českém Těšíně a Stonavě.

CZT Ostrava

Základními teplárenskými zdroji na území města Ostravy jsou zdroje spol. Veolia: Elektrárna Třebovice (ETB), Teplárna Přívoz (TPV), Výtopna Mariánské Hory (VMH) a špičkové zdroje Mobilní kotelna Jižní Město (MKJM) a Mobilní kotelna Teplárny Přívoz (MK TPV). Dalšími dodavateli tepla do soustav CZT na území města jsou dále Energetika Vítkovice (45 MW) a Arcelor Mittal Ostrava (140 MW). Teplárenské zdroje ETB, TPV, Energetika Vítkovice a Arcelor Mittal a VMH jsou provozovány s kombinovanou výrobou tepla a elektrické energie.

Ve městě jsou provozovány 2 horkovodní soustavy *Poruba – Jižní Město* se společným zdrojem ETP a dodávkou tepla teplárny *Liberty a Salamouna* se zdroji ETB a VHM (dodávka horké vody přes redukční a výměňkovou stanici RVS Fifejdy) a dodávkou tepla z Energetiky Vítkovice. K parním soustavám provozovaným na území města patří rozsáhlá soustava Ostrava-střed se zdroji TPV a VMH s dodávkou páry přes RVS Fifejdy a menší parní soustavy Martinov a Svinov s dodávkou páry z ETB. Malé teplovodní soustavy jsou provozovány v lokalitách Přívoz – Slovenská (TPV) a Svinov – Elektrárenská (ETB).

Na území města je provozováno přes 600 předávacích stanic (PS), celkový špičkový odběr ze soustav CZT na území Ostravy (mimo odběr vlastních zdrojů a průmyslových závodů ve kterých jsou umístěny) dosahuje cca 825 MW.

CZT Havířov – Karviná

Primárním výrobcem a distributorem tepla pro horkovodní soustavu CZT Havířov a Karviná je Veolia se svými zdroji Teplárna Karviná (TKV) a Teplárna Čs. Armády (TČA). K propojení dříve samostatných soustav došlo v r. 1998 horkovodem 2x DN 600. Mimo topnou sezónu jsou obě soustavy hydraulicky propojeny a teplo je dodáváno pouze z jednoho zdroje do Havířova i Karviné (zpravidla z TKV). Ze společné horkovodní soustavy je napojeno cca 250 PS, špičková dodávka tepla do soustavy dosahuje cca 350 MW.

Soustava CZT Orlová

Jediným zdrojem horkovodní soustavy CZT Orlová je elektrárna Dětmárovice (provozovatel ČEZ a.s.), s instalovaným tepelným výkonem 1 932 MW_t. Jedná se o kondenzační elektrárnu s neregulovanými odběry tepla. Z horkovodní soustavy města Orlové, která je napojena tepelným napaječem 2x DN 400, je napojeno 49 PS, špičková dodávka tepla do soustavy dosahuje cca 70 MW.

Soustava CZT – Frýdek–Místek

Jediným zdrojem horkovodní soustavy je Teplárna Frýdek–Místek (TFM – provozovatel Veolia) s tepelným výkonem 151 MW_t a kombinovanou výrobou el. energie. Z teplárny Frýdek–Místek je prostřednictvím horkovodní sítě napojeno 110 PS, špičkový odběr dosahuje cca 128 MW_t.

Soustava CZT – Kopřivnice

Jediným zdrojem horkovodní soustavy je teplárenský zdroj Energetiky Kopřivnice a.s. s tepelným výkonem 353 MW a kombinovanou výrobou el. energie. Prostřednictvím horkovodní sítě je napojeno 35 PS, špičková dodávka tepla do soustavy dosahuje cca 50 MW.

Soustava CZT – Krnov

Jediným zdrojem horkovodní soustavy je Teplárna Krnov (TKR – provozovatel Veolia) s tepelným výkonem 102 MW_t a kombinovanou výrobou el. energie. Prostřednictvím parní sítě je napojeno cca 26 PS, špičková dodávka tepla do soustavy dosahuje cca 45 MW.

Ochranná Pásma

Ochranné pásmo rozvodu tepelné energie je vymezeno svislými rovinami vedenými po obou stranách zařízení ve vodorovné vzdálenosti 2,5 m měřené kolmo k tomuto zařízení.

Spoje (elektronické komunikace)

Oblast telekomunikací a radiokomunikací vykázala v posledních desetiletích výrazně dynamický kvantitativní i kvalitativní růst, nesrovnatelný s rozvojem ostatních odvětví technické infrastruktury. Zásadními projevy změn v oblasti telekomunikací a radiokomunikací posledních let je rozvoj internetu a mobilních telefonních systémů. Nové digitální technologie umožňují koncentrovat do společných elektronických komunikačních sítí (optických i bezdrátových) vyšší kapacitu tradičních a nových služeb, které poskytuje řada organizací, což vytváří nezbytnou konkurenci.

Telekomunikace

Telekomunikační provoz na pevné síti v Moravskoslezském kraji je členěn do atrakčních obvodů jednotlivých digitálních ústředí (RSU – Remote Subscriber Unit), které jsou základním územním prvkem

telefonní síť. Několik vhodně seskupených digitálních ústředen je sdruženo do uzlového bodu, kterým je hostitelská digitální ústředna (HOST), která tvoří základní prvek meziměstské telefonní sítě a zajišťuje vnitřní telefonní styk uvnitř uzlu a meziměstský styk mezi HOST. V uplynulých letech byla v kraji vybudována rozsáhlá síť dálkové optické přenosové sítě. V území je dále rozšířena pevná komunikační síť mnoha lokálních společností. Ochranné pásmo u podzemních komunikačních vedení je vymezeno na 1,5 m od krajního vedení.

Radiokomunikace

Tyto služby zahrnují šíření televizních a rozhlasových programů, internetu, přenos meziměstských telefonních hovorů, včetně služeb operátorů mobilní sítě.

Území Moravskoslezského kraje je pokryto televizním signálem státní televize i komerčních stanic z televizních vysílačů, jejichž provozovatelem jsou Radiokomunikace a.s.

Přehled televizních vysílačů na území MSK

Název vysílače	Umístění vysílače	Výkon kW
Ostrava	Hošťálkovice (287 m.n.m)	600
		100
		100
		2
		150
Jeseník	Praděd (1492 m.n.m.)	320
		190
		320
Frýdek - Místek	Lysá Hora (1313 m.n.m)	300
		0,25
Třinec	Javorový vrch (945 m.n.m.)	0,30
		0,10
Nový Jičín	Veselský kopec (555 m.n.m.)	100
Valašské Meziříčí	Radhošť (1129 m.n.m.)	0,10
		0,20
		0,20

Rozhlasovým signálem je území Moravskoslezského kraje pokryto z rozhlasových vysílačů, které jsou vesměs totožné s televizními vysílači, kromě televizního vysílače Veselský kopec. V pásmu VKV je dále v území provozováno několik soukromých, příp. licencovaných vysílačů.

Radioreléové spoje

Tyto spoje jsou určeny pro přenos televizní a rozhlasové modulace a přenos telefonních hovorů a přenosu dat. K dálkovému přenosu je určeno spojení mezi základními objekty v majetku Radiokomunikací a.s. (RS). K realizaci datových radioreléových zákaznických spojů v území se využívá základnových stanic na vytipovaných výškových objektech s umístěním technologického radiového uzlu. Mezi základními objekty v majetku Českých radiokomunikací a.s. a základními stanicemi (ZS) je

realizován radioreléový spoj značné přenosové kapacity a samotný spoj pro zákazníka je pak dále realizován mezi základní stanicí a zákazníkem. Provoz všech těchto spojů vyžaduje přímou viditelnost sousedních stanic.

Významné páteřní velkokapacitní radioreléové trasy vedené nad řešeným územím, zobrazené v grafické dokumentaci jsou uvedeny v následujícím přehledu:

- RS Praděd – RS Hošťálkovice, Opava, Radíkov, Veselský kopec, Litický Chlum
- RS Hošťálkovice – Veselský Kopec, Radhošť, Lysá Hora, Javorový vrch, Karviná
- RS Veselský kopec – RS Holý kopec, Radhošť, Dušná
- RS Radhošť – RS Lysá Hora
- RS Javorový vrch – RS Frýdek–Místek, Třinec.

Kruhové ochranné pásmo kolem objektů o poloměru 500 m je nutno respektovat kolem RS Hošťálkovice (limit nadmístního významu).

Ministerstvo vnitra ČR pro svá spojení, přenosy datových souborů a informací používá také technologii radioreléových spojů Radiokomunikací a.s. Jedná se o trasu Radíkov – Holý kopec – Veselský kopec – Hošťálkovice.

Pro přenos datových souborů na jednotlivá ředitelství policie ČR používá MV ČR vlastní radioreléové spoje.

V řešeném území se jedná o následující trasy radioreléových spojů:

- KS PČR Ostrava 30. dubna – Gymnázium Hladnovská – Michálkovická, 160 – Javorový vrch
- Ostrava, Ostrčilova (výškový dům) – Lysá Hora, DI PČR Vítkovice
- Lysá Hora – OŘ PČR Karviná, OO PČR Havířov Šumbark
- dále jsou využívány sdružené trasy s Radiokomunikacemi a.s.:
- RS Hošťálkovice – Ostrava Ostrčilova (výškový dům)
- Ostrava, Ostrčilova (výškový dům) – Kamenná – Maleník – Holý kopec.

Nad řešeným územím provozují České radiokomunikace a.s. a operátoři mobilních sítí dalších několik stovek skoků radioreléových tras zákaznického charakteru, které nejsou graficky dokumentovány.

Mobilní telefonní síť

Území MS kraje je prakticky celé pokryto signálem mobilních operátorů. Problémy jsou v příhraničním území, kde je silnější signál polských, resp. slovenských operátorů. Na části území (Hrčava) není signál tuzemských operátorů dosažitelný vůbec.

Ochranná Pásma

Ochranné pásmo radiového vysílacího zařízení a radiového směrového spoje vzniká dnem nabytí právní moci rozhodnutí vydaného podle zvláštního právního předpisu. Parametry těchto ochranných pásem, rozsah omezení a podmínky ochrany stanoví na návrh vlastníka těchto zařízení a spojů příslušný stavební úřad v tomto rozhodnutí.

11. EKONOMICKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PODMÍNKY

Úvod

Důležitým nepřímým dokladem a zrcadlem politických, společenských, hospodářských a sociálních změn je retrospektivní vývoj počtu obyvatel. Ze sčítání lidu ho můžeme sledovat od roku 1869, nejvýraznější

změny však proběhly v období 1930-1950 (vysídlení německy mluvícího obyvatelstva) a v následujícím socialistickém období (podle sčítání lidu od roku 1950, zejména v padesátých až sedmdesátých letech). Transformaci po roce 1989 a následující období sice charakterizuje z hlediska počtu obyvatel počáteční stagnaci a následující pokles, ve struktuře a rozmístění však proběhly pronikavé kvalitativní změny, jejichž společným znakem je přechod od předchozí nivelizace k často až extrémní sociální, hospodářské a regionální diferenciaci.

Nesporné je, že v nových podmínkách po roce 1989 přispěla k socioekonomickým problémům MS kraje celá řada faktorů. Byl to jednak předchozí historický a hospodářský vývoj a z hlediska celého státu poněkud okrajová geografická poloha, ale zejména pronikavý pokles významu těžkého průmyslu a jeho celková restrukturalizace a modernizace. Přechod k tržní konvergenci byl doprovázen realizací dvou opožděných základních procesů, deindustrializace a terciarizace. Z rozboru ekonomické aktivity obyvatelstva v MS kraji vyplývá, že tento zlom je dobře patrný a zasahuje celý region.

Ekonomická aktivita

Celkový vývoj ekonomické aktivity

Ekonomická základna Moravskoslezského kraje byla dlouhodobě spojena hlavně s průmyslem, kterému dominovala těžba černého (koksovatelného) uhlí, hutnictví železa a oceli, chemie a těžké strojírenství.

Moravskoslezský kraj zaznamenal v období od roku 1991 největší pokles počtu ekonomicky aktivních obyvatel v průmyslu ze všech krajů ČR (o 40 %) a tento vývoj se promítl do nárůstu míry nezaměstnanosti; obdobný průběh vykázal ještě kraj Ústecký (pokles o 37,5 %), tedy v obou případech kraje s těžebním uhelným průmyslem. Právě markantní pokles průmyslové zaměstnanosti stojí v pozadí vývojového zlomu, ke kterému v kraji došlo v transformačním období.

Ještě v současnosti tvoří podnikatelské subjekty hutního, strojírenského a kovodělného průmyslu cca 50 % všech subjektů s více než 100 zaměstnanci na území kraje a tento stav je poměrně stabilní.

Základní znaky vývoje ekonomiky Moravskoslezského kraje v transformačním období po roce 1989:

- Při stagnaci či poklesu počtu obyvatel o cca 1% se o 4,3 % snížil počet ekonomicky aktivních obyvatel a tento trend nadále pokračuje. Obdobné bylo snížení ekonomické aktivity v ČR, i když v celorepublikovém úhrnu se míra ekonomické aktivity snížila poněkud méně.
- Stejně jako v celé ČR došlo v období 1991-2011 k výrazné redukci zaměstnanosti v zemědělství a lesnictví, reálně se však jednalo o organizační a majetkové přesuny po rozpadu velkých zemědělských podniků doprovázené intenzifikací výroby.
- Nejvýznamnější trendem byl čtvrtinový pokles ekonomické aktivity průmyslu. Tento pokles byl výraznější než v ČR, což bylo dáno orientací ekonomiky kraje na těžký průmysl, kterého se deindustrializace dotkla mnohem výrazněji.
- Poslední výraznou změnou byl více než čtvrtinový vzestup ve službách a ostatních nevýrobních odvětvích. V porovnání s ČR byla ale tato orientace ekonomiky výrazně silnější a podstatě odstranila zaostávání kraje v rozvoji odvětví nevýrobní sféry za ostatním územím ČR.
- Výrazně vyšší ekonomická aktivita obyvatelstva je ve východní části kraje a ve městech a jejich bezprostředním zázemí.
- Ve velkých městech došlo k největšímu poklesu ekonomické aktivity v Ostravě, Karviné, Třinci, Kopřivnici a ve Frýdku-Místku, z venkovských oblastí pak v prostoru Bílovecka, v jižní části Rýmařovska, Bruntálska a Vítkovska, a dále v horských oblastech Jeseníků a Beskyd.

- Přírůstek počtu EAO zaznamenaly převážně obce v zázemí měst – v pozadí se skrývá proces suburbanizace doprovázený kvalitativně novými formami pohybu za prací, do škol a za službami (individuální automobilová doprava).

Ekonomická aktivita v sektorové struktuře

Pro kraj je stále charakteristická nadprůměrně vysoká zaměstnanost v průmyslu a výrobě vůbec, spíše průměrný podíl zaměstnaných ve službách a ostatních nevýrobních odvětvích a rovněž velmi nízká zaměstnanost v zemědělství, která je oproti průměru ČR o více než třetinu nižší.

Vývoj zaměstnaností v zemědělství zaznamenal výrazný pokles na téměř celém území kraje. Hluboký pokles se odehrál zejména v centrální ostravské části v širokém pásu od Opavska přes Hlučínsko až po Třinec a Jablunkovsko a dále v oblastech „vnitřní“ i „vnější“ periferie (Osoblažsko, Bruntálsko, Krnovsko, jihozápadní část ORP Opava, severní část Těšínských Beskyd). Je to projevem toho, že v širším zázemí Ostravy nejsou pro zemědělskou výrobu vhodné podmínky a je zde spíše zájem o rozvíjení nezemědělských odvětví. V dříve tradičních zemědělských územích v západní části kraje se zásadně omezila dřívější „přezaměstnanost“ v zemědělství, zejména ve zdejších státních statcích, po jejichž privatizaci počet zaměstnaných výrazně poklesl.

Ve výrobním sektoru je vysoký podíl zaměstnaných v zázemí větších měst. Pro vývoj tohoto sektoru je v případě MSK určující vývoj v průmyslu. K poklesu ekonomicky aktivních v průmyslu došlo prakticky v celé centrální a východní části kraje, kde se nejvíce projevuje deindustrializace, při které jsou zanikající pracovní příležitosti v odvětví těžkého průmyslu jen zčásti nahrazovány pracovními příležitostmi v jiných průmyslových odvětvích. Nejvýraznější pokles vykázala velká města Ostrava, Bohumín, Karviná, Třinec, Frýdek-Místek. V dalších letech se tento proces úbytků pracovníků v průmyslu může zmírnit v důsledku rozvoje průmyslových zón a využívání opuštěných výrobních i nevýrobních objektů (brownfields). Západní část kraje zaznamenala stagnaci nebo dokonce nárůst ekonomicky aktivních v sekundéru. Tento nárůst je však dán především nízkou základní úrovní r. 1991, kdy řada aktivit ještě neexistovala nebo byla „skryta“ v podobě „přidružené výroby“ zemědělských družstev.

Jak už bylo konstatováno výše, nárůst zaměstnanosti v terciéru v převážné většině obcí MSK částečně eliminoval pokles zaměstnanosti v průmyslu, zemědělství a lesnictví. „Terciarizace“ tak převzala určitou stabilizační úlohu v podobě přesunu EOA z primární a sekundární sféry do flexibilních terciárních činností s dopadem na změny v pohybu za prací. V terciárním sektoru je zaměstnáno jednoznačně nejvíce obyvatel (v relativním vyjádření) v horských rekreačních střediscích a největších městech regionu. V řadě měst MS kraje však vývoj terciéru probíhá ve znamení úbytků ekonomicky aktivních.

Rozložení pracovních míst, dojíždka a vyjíždka do zaměstnání

Rozložení pracovních míst v MS kraji ukazuje rozložení převážné části sídel s největší nabídkou pracovních příležitostí do dvou „pásů“:

- „slezského“, zahrnujícího sídla podél státní hranice s Polskem (Opava, Hlučín, Ostrava, Bohumín, Orlová, Karviná, Havířov, Český Těšín, Třinec)
- „podbeskydského“, zahrnujícího Nový Jičín, Kopřivnici, Frýdek-Místek, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdlant nad Ostravicí a sídla podél dálnice D1.

V západní části kraje je sídel s dostupnou a dostatečnou nabídkou pracovních míst podstatně méně, relativně lépe jsou na tom pouze Vítkov, Odry, Krnov a obce podél významných komunikací. Nejhorší je situace v odlehlejších oblastech Hrubého a Nízkého Jeseníku a zejména na Osoblažsku, v jeho nejsevernějším výběžku. Ve východní části kraje je kritický nedostatek pracovních míst pouze v nejdlejších beskydských obcích.

Kromě Ostravy a Opavy mají významnou dojížděku do zaměstnání Frýdek-Místek, Bohumín, Nový Jičín, Mošnov, Frenštát pod Radhoštěm, Nošovice, Staříč, Stonava, Třinec, dále Karviná, Kopřivnice, Bruntál a Krnov.

V období mezi r. 1991 a 2011 se snížil počet pracovních míst ve všech spádových územích ORP s výjimkou Frenštátska a Hlučínska. K zásadním změnám v počtu pracovních míst došlo v úrovni obcí, v některých se snížil jejich počet i na pouhou desetinu. Nejvyšší relativní úbytky počtu pracovních míst byly v obcích Orlovska, Oderska, Bílovecka a Karvinska. V kraji se projevuje menší ochota dojíždět proti průměru ČR na vzdálenost vyjádřenou dobou dojížděky více než 40 minut.

Stejně jako v České republice celkem, tak i v Moravskoslezském kraji vyjíždí za prací mimo obec svého trvalého bydliště přibližně 40 % ekonomicky aktivních obyvatel. Nejméně obyvatel samozřejmě vyjíždí za prací z velkých měst a většiny administrativně správních center na úrovni ORP.

Podnikatelské aktivity

V ekonomické základně kraje se přes veškeré velké strukturální změny stále prosazují velké průmyslové i jiné podniky v centrech. Dokládá to i velmi rozdílná struktura organizačních forem s vysokým podílem firem nad 100 pracovníků, obchodních společností na 1 000 obyvatel a velmi slabé zastoupení soukromých podnikatelů. Spolu s krajem Vysočina vykazuje MS kraj nejmenší soukromou podnikatelskou aktivitu.

Evidence počtu podnikatelských subjektů má závažná metodická úskalí a může sloužit jen k hrubé orientaci. Vysoký počet subjektů na 1000 obyvatel v Beskydech (území ORP Frenštát pod Radhoštěm a Frýdlant nad Ostravicí) svědčí o významu podnikání fyzických osob ve stavebnictví, ale i lesnictví, v odvětvích cestovního ruchu a v celé terciární sféře, čímž je kompenzován úbytek počtu pracovníků v zemědělství a těžkém průmyslu. Vysoká podnikatelská aktivita je také na území ORP Ostrava a ORP Opava. V porovnání jednotlivých spádových území ORP je nejnižší podíl podnikatelských subjektů na území ORP Orlová a Karviná, relativně nízký také na území ORP Havířov a ORP Bohumín (tradičně zaměstnanecké oblasti v těžkém průmyslu).

Nezaměstnanost

Závažným fenoménem ekonomického vývoje MS kraje v období po r. 1990 je nezaměstnanost, která trvale překračuje celorepublikový průměr – podíl nezaměstnaných dosažitelných v ČR 5,2 % k datu 30. 9. 2016. V MS kraji tento průměr ke stejnému datu činí 7,6 %, (viz kartogram č. 45.1.)

Z hlediska úrovně nezaměstnanosti je situace výrazně nejhorší v západní části kraje (Bruntálsko, Rýmařovsko, Osoblažsko a dále na Budišovsku, Vítkovsku, na Karvinsku a v nejsevernějším výběžku Hlučínska). Problém uvedených regionů v tomto ohledu komplikuje také absence vnějších rozvojových impulsů, způsobená jak jejich nevýhodnou geografickou polohou (horský masiv Hrubého Jeseníku, Vojenský újezd Libavá), tak sousedstvím s podobně stagnujícími regiony na polské straně hranice.

Počet uchazečů na jedno pracovní místo kopíruje pořadí podle nezaměstnanosti s výjimkou Ostravy-města, kde je sice vysoká míra nezaměstnanosti, ale relativně nízký počet uchazečů o jedno pracovní místo. V Ostravě je také třetí nejvyšší počet volných pracovních míst v dosahu 40 minut dojížděky. Ještě větší nepoměr mezi počtem nezaměstnaných a počtem dosažitelných pracovních míst je na Karvinsku.

Průmyslové zóny

Jedním z možných řešení na snížení míry nezaměstnanosti je výstavba průmyslových zón. Základními požadavky na tyto lokality je především dobrá dopravní dostupnost s možností využití více druhů přepravy, lokalita o stanoveném rozsahu a příznivých územně technických podmínkách, umožňujících co nejjednodušší napojení na inženýrské sítě a v neposlední řadě dostatečné množství kvalifikované pracovní síly. Jejich využití je vedle čistě výrobních aktivit velmi často zaměřeno na logistiku, skladování a poskytování širokého spektra komerčních služeb.

Na území MS kraje vzniklo v posledních letech několik významných průmyslových zón (Kopřivnice-Vlčovice, Ostrava-Hrabová, Karviná-Nové Pole, Ostrava-Mošnov, Havířov-Dukla). Jednou z nejvýznamnějších zahraničních investic v rámci celé ČR je výrobní areál firmy HMMC v Nošovicích. Pro další investiční záměry je vymezeno rozšíření rozvojové plochy nadmístního významu v prostoru letiště Ostrava-Mošnov ve schválených Zásadách územního rozvoje Moravskoslezského kraje. Ve stádiu příprav je také průmyslová zóna Barbora na Karvinsku v místě brownfieldu.

Z lokalizace průmyslových zón je patrné, že všechny jsou umístěny ve východní části kraje s těsnou vazbou na hlavní sídelní centra a v blízkost hlavních dopravních tahů.

Kromě těchto nejvýznamnějších průmyslových zón, které mají charakter nadmístního významu jsou již většinou využívány, nebo zcela zaplněny, jsou v kraji i další, méně významné průmyslové zóny. Některé z nich se nacházejí i v západní části kraje. Jedná se o průmyslové zóny v Krnově a Rýmařově a průmyslovou zónu v Bolaticích ve správním území ORP Kravaře.

Je logické, že do těchto prostor se bude zájem investorů koncentrovat i v budoucnu především ve spojitosti s postupným dokončováním hlavních silničních tahů.

Pro účely oživení sociálně ekonomického rozvoje je nutné připravovat i tzv. „brownfields“ (opuštěné výrobní areály nebo jinak devastované plochy), byť tato příprava je technicky, ekonomicky i časově mnohem náročnější a nemůže být jediným řešením poptávky po nových rozvojových plochách

12. REKREACE A CESTOVNÍ RUCH

Z hlediska rekreace a cestovního ruchu má území Moravskoslezského kraje značně rozdílný charakter. Nejvýznamnějšími oblastmi jsou Beskydy a Jeseníky, které představují území s jedinečnou přírodní a rekreační hodnotou. Časové využití obou oblastí je celoroční, s významnou zimní sezónou. Současná intenzita jejich rekreačního využití a požadavky na jeho další rozvoj dosahuje zejména v Moravskoslezských Beskydech mezních hodnot a dostává se do vážných střetů se zájmy ochrany přírody.

V oblasti Hrubého Jeseníku a jeho podhůří se významně rozvíjí zvláště zimní rekreační aktivity, byly vybudovány nové sedačkové lanovky (Malá Morávka, Karlov, Václavov), stabilizovaná zimní střediska (Praděd, Andělská Hora) plánují prodloužení sjezdovek a vleků.

V okrajové části Nízkého Jeseníku leží poměrně intenzivně rekreačně využívaná oblast Vítkovské a Domašovské vrchoviny a oblast Oderských vrchů. Oblast Polomské plošiny (Kyjovicko, Bílovecko) má s charakteru příměstského rekreačního zázemí pro obyvatele Ostravy a Opavy. Jihozápadní část Krnovska a Osoblažsko jsou využívány zejména k individuální rekreaci (chalupaření). Příhraniční části Hlučínska a Kravařska jsou navštěvovány zejména cykloturisty, okolí hlučínských jezer je významnou rekreační zónou i pro obyvatele Ostravy. Na Rýmařovsku a v severozápadní části Bruntálska jsou rozsáhlé lokality individuální rekreace. Specifický charakter má oblast Ostravská aglomerace, jejíž rekreační využití je orientováno na příměstskou každodenní rekreaci obyvatel.

Z hlediska rekreace a cestovního ruchu je území Moravskoslezského kraje rozčleněno do následujících oblastí:

- **Beskydy – Valašsko**
- **Těšínské Slezsko**
- **Jeseníky – východ (Euroregion Praděd)**
- **Opavské Slezsko**
- **Poodří – Moravské Kravařsko**
- **Ostravsko**

Oblasti neodpovídají důsledně geologickému členění území a vznikly na základě spolupráce obcí v cestovním ruchu. Území některých z nich nekončí na hranicích MSK.

BESKYDY – VALAŠSKO

Územní vymezení

Oblast Beskydy – Valašsko zahrnuje širší území Moravskoslezských Beskyd a jejich okolí. Její součástí je celé správní území ORP Frýdlant nad Ostravicí a Frenštát pod Radhoštěm, téměř celé správní území ORP Frýdek-Místek s výjimkou tří nejvýchodnějších obcí, jižní část správního území ORP Nový Jičín a jižní část správního území ORP Kopřivnice. Kromě toho jsou do ní zařazeny také čtyři obce na jihovýchodě správního území ORP Ostravy.

Oblast nemá z hlediska rekreace a cestovního ruchu jednotný charakter. Zahrnuje jak oblasti horské – vrcholové partie Beskyd pokryté souvislými lesními porosty, tak oblasti podhorské – podhůří Moravskoslezských Beskyd s hustým osídlením a se značnou koncentrací rekreačních zařízení a konečně oblasti údolní s intenzivní zástavbou a průmyslem. Kromě přírodních krás zaujme v této oblasti místní folklór, lidová architektura a historie.

Z kulturních atraktivit je možné jmenovat např. městskou památkovou rezervaci Nový Jičín, město klobouků, Hukvaldy proslavené místním rodákem Leošem Janáčkem, Frýdek-Místek a jeho baziliku minor, město automobilů Kopřivnici, městskou památkovou rezervaci Štramberk s pověstnou Trúbou a jeskyní Šipkou, rodiště Sigmunda Freuda a městskou památkovou rezervaci Příbor, Frenštát pod Radhoštěm s lanovým parkem, vstupní bránu do Beskyd Frýdlant nad Ostravicí. Turisticky zajímavými horskými resorty jsou obec Bílá s nejznámějším lyžařským centrem a rájem pro děti, Pustevny, Ostravice, Malenovice, Morávka, Krásná, Staré Hamry s širokou nabídkou pro pěší a cykloturistiku. V Beskydech je také možno věnovat se golfu, paraglidingu, jezdeckví a dalším aktivitám. Relaxaci slouží rehabilitační a wellness centra, přehradní nádrže a aquaparky. V poslední době nabývá na významu také gastroturistika díky nabídce krajových specialit.

Časové využití (z hlediska rekreace a cestovního ruchu) je celoroční, s významnou zimní sezónou. V zimním období se s podporou Moravskoslezského kraje udržují běžecké lyžařské stopy – tzv. Beskydská magistrála.

Významná místa

ŠTRAMBERK, KOPŘIVNICE, PŘÍBOR

Štramberk a Příbor jsou městské památkové rezervace, kulturně a historicky atraktivní sídla. Štramberk je proslulý dřevěnou lidovou architekturou, dochovaným historickým jádrem města s hradem a unikátní věží Trúba. Je zde též jeskyně Šipka s archeologickými nálezy, muzeum Zdeňka Buriana aj. Kopřivnice zaujme Technickým muzeem Tatra, muzeem automobilových veteránů a Lašským muzeem. U vrcholku stejnojmenného kopce mezi městy Štramberk a Kopřivnice se tyčí rozhledna Bílá hora. K zajímavostem

Příbora patří kromě dochovaného středověkého náměstí a Piaristické koleje rodný dům Sigmunda Freuda. Všechna tři města jsou propojena cyklostezkami.

FRENŠTÁT POD RADHOŠTĚM, TROJANOVICE, PUSTEVNY

Podoblast má horský charakter a zahrnuje část Radhošťské hornatiny s hřebenem Radhošť – Pustevny – Tanečnice – Čertův Mlýn, kde je situováno nejznámější horské středisko v Beskydech – Pustevny a navštěvované výletní a poutní místo Radhošť (oblast Pusteven a Radhoště leží zčásti mimo území Moravskoslezského kraje) a také nejvyšší vrchol Veřovických vrchů – Velký Javorník s turistickou chatou a rozhlednou. Novou atrakcí je stezka Život v korunách stromů ve Frenštátě a rozhledna na Velkém Javorníku.

FRÝDEK-MÍSTEK

Město se dvěma památkovými zónami v historických jádrech původních sídel, zámek Frýdek s muzeem, bazilika minor ve Frýdku aj. V místní části Chlebovice, na úpatí Palkovických hůrek, je vybudována rozhledna. Pro letní rekreaci slouží okolí přehrady Olešná s cyklostezkami a akvaparkem.

HUKVALDY, PALKOVICE, KOZLOVICE

Turisticky velmi atraktivní je obec Hukvaldy, rodiště Leoše Janáčka, dějiště mezinárodního hudebního festivalu Janáčkovy Hukvaldy, zřícenina hradu a rozlehlou oborou. Palkovické hůrky jsou navštěvovány turisty a cykloturisty, nachází se zde lyžařský areál Za domem. V Kozlovicích je atraktivním cílem výletů areál Na mlýně.

FRÝDLANTSKO

Podoblast zahrnuje obce Čeladnou, Kunčice p.O., Malenovice a Ostravici. Leží zde jak vysokohorské partie Moravskoslezských Beskyd včetně části vrcholu Lysé hory (který leží na rozhraní tří katastrů – Krásná – Staré Hamry – Ostravice), vrcholy Kněhyně a Smrku. Podhorské oblasti se vyznačují hustou zástavbou a značnou koncentrací rekreačních objektů a zařízení.

STARÉ HAMRY, BÍLÁ, MEZIVODÍ, GRUŇ

Celé území leží v CHKO Beskydy a je z převážné části pokryto lesními masivy, významným prvkem je vodní nádrž Šance. Po hraničním hřebeni jsou vedeny turistické, cykloturistické a běžecké trasy. Jsou zde situovány významné rekreační lokality – Bílá s několika sjezdovkami a se sedačkovou lanovkou, Mezivodí, Bumbálka, Bílý Kříž, Gruň a také část vrcholu Lysé hory.

MORÁVKA

Podoblast zahrnuje obce v povodí řek Morávky a Mohelnice, s velkou koncentrací rekreačních objektů zejména individuální rekreace (hlavně v obcích Morávka a Krásná), s atraktivními lokalitami Zlatník, Visalaje, Morávka–Sviňorky, Prašivá a Slavič. Po hranici ČR a Slovenské republiky je vedena frekventovaná hřebenová turistická, cykloturistická a běžecká trasa. Hojně navštěvovaný pro svou snadnou dostupnost a výborné podmínky je také strojově upravovaný lyžařský běžecký okruh kolem vrchu Travného.

STARÝ JIČÍN, NOVÝ JIČÍN, HODSLAVICE

Dominantou krajiny je zřícenina hradu Starý Jičín. Nový Jičín je městskou památkovou rezervací se zámeckým muzeem, významné je zde také muzeum klobouků firmy TONAK. V nedalekých Hodslavicích je rodný dům Františka Palackého, národní kulturní památka, sídlo Památníku Františka Palackého. Zdejší kostel je jedním z nejstarších dřevěných kostelů v Beskydech. V místě zrušené železniční trati Nový Jičín – Hostašovice je zprovozněna nová cyklostezka.

Hlavní rekreační funkce

K hlavním rekreačním funkcím území patří především turistika, a to jak letní – pěší turistika, cykloturistika, tak zimní – pěší turistika, běžecké lyžování. Další významnou funkcí jsou zimní sporty – sjezdové lyžování a snowboarding. Na Pustevnách, Grúni a na Bílé jsou sedačkové lanovky. Na vzestupu je také skialpinismus (zejména Lysá hora). Z letních sportů se rozvíjí golf a jízda na koni, pro kterou jsou zde velmi dobré podmínky. Dlouhodobou tradicí má také paragliding, závěsné a bezmotorové létání. Oblastí Beskydy – Valašsko prochází významná regionální cyklostezka, která vede z Ostravy až do obce Ostravice.

Pěší turistika

Beskydy jsou protkány velmi hustou sítí značných turistických tras, která je vyhovující, a až na malé výjimky nevyžaduje rozšíření a doplnění. Je zde také vyznačena celá řada naučných stezek.

Cykloturistika

Také síť značených cykloturistických tras v řešeném území je velmi hustá. Bezpečná cyklostezka spojuje Frýdek-Místek s Ostravou, téměř kompletní je prodloužení do Beskyd. Cyklotrasy jsou zčásti vedeny po velmi frekventovaných silnicích, což vzhledem k narůstající automobilové dopravě není vhodné ani pro cyklisty, ani pro automobilisty.

Lyžařská turistika (běžecké trasy)

Běžecké lyžování je jednou z významných rekreačních funkcí Beskyd. V Beskydech jsou upravovány a hojně využívány stovky kilometrů běžeckých tras a okruhů, funguje systém středisek údržby tras.

Sjezdové lyžování a snowboarding

Sjezdové lyžování (včetně snowboardingu) je v Beskydech na vzestupu. Nejvýznamnějšími lyžařskými středisky jsou Bílá, Mezivodí, Pustevny, Palkovice, Grúň, Malenovice, Zlatník a Visalaje. Na Pustevnách, Grúni a na Bílé jsou sedačkové lanovky.

Golf

V současné době jsou v Moravskoslezské části Beskyd tři golfové hřiště, a to v Čeladné, v Ropici (oblast Těšínské Slezsko) a v Ostravici.

Rekreace u vody, vodní sporty

V Beskydech nejsou pro rekreaci u vody a vodní sporty příliš příhodné podmínky. Většími vodními plochami využívanými ke koupání jsou vodní nádrž v Kunčicích pod Ondřejníkem a vodní nádrž Štramberk. Po vyčištění bude atraktivní i vodní nádrž Olešná. V oblasti je řada koupališť, nejatraktivnější je akvapark ve Frýdku-Místku u přehrady Olešná. Ke koupání jsou dále využívány řeky, zejména jejich splavy – Ostravice, Čeladenka, Morávka.

Ostatní atraktivity

Pustevny mají samy o sobě vysokou kulturně-historickou i symbolickou hodnotu s významnými památkami (Maměnka, Libušín). Novou atrakcí je na Pustevnách tzv. Stezka Valaška – stezka mezi korunami stromů.

TĚŠÍNSKÉ SLEZSKO (EUROREGION TĚŠÍNSKÉ SLEZSKO)

Územní vymezení

Těšínské Slezsko zahrnuje na území ČR (MSK) správní území ORP Bohumín, Orlová, Karviná, Havířov, Český Těšín, Třinec a Jablunkov a z ORP Frýdek-Místek obce Horní a Dolní Tošanovice a Třanovice.

Těšínské Slezsko leží v pohraniční oblasti severovýchodní části kraje. Územím protéká řeka Olše. Centrem oblasti jsou města Český Těšín a polský Cieszyn. Nejméně atraktivní část regionu tvoří Těšínské Beskydy, které jsou oblíbeným výletním místem. Dalším magnetem Těšínského Slezska je lidová architektura a folklór – kolorit dřevěných staveb, zejména kostelíků, tradiční řemeslná výroba, lidové slavnosti a obyčeje. Pro odpočinek, ale zejména pro léčebné účely, jsou využívány prameny jodobromové minerální vody ve známých lázních Karviná – Darkov.

Významná místa

KARVINÁ

Historické jádro města (Fryštát) zaujme zejména zámekem a krajinářským parkem. Součástí správního území Karviné jsou Lázně Darkov, které slouží nejen k léčebným účelům, ale také jako centrum relaxace a wellness. Další atraktivitou je golfové hřiště v Karviné určené pro širokou veřejnost. Zajímavostí Karviné je šikmý kostel sv. Petra z Alkantary v místě, kde došlo během 40 let minulého století k poklesu půdy o 36 m. Poblíž Karviné je Golf Resort Lipiny přístupný široké veřejnosti.

ČESKÝ TĚŠÍN, CHOTĚBUZ

Město Český Těšín tvoří spolu s polským Cieszynem dvojměstí, propojené mj. cyklostezkami, pěšími trasami a parky. Původní historické jádro města je na polské straně Olše, centrum Českého Těšína je městskou památkovou zónou. Archeopark v Chotěbuzi pod oborou spolu s tzv. Rybím domem jsou vyhledávanými turistickými cíli.

TŘINECKO

Podoblast je tvořena městem Třinec a obcemi Komorní Lhotka, Smilovice, Řeka, Vendryně. Větší část území má horský charakter – zahrnuje hřebenové partie východní části Moravskoslezských Beskyd a severní části Slezských Beskyd, menší část zahrnuje intenzivně osídlenou severní oblast Jablunkovské brázdy. K nejvýznamnějším lokalitám z hlediska cestovního ruchu patří oblast Malého Javorového s lyžařským areálem a sedačkovou lanovkou a lyžařský areál v Řece. Na hranicích s Polskem je na nejvyšší hoře Slezských Beskyd, na vrcholu Velká Čantoryje, turistická rozhledna. Z polské strany sem vede sedačková lanovka. V Bystřici je velký sportovní areál s krytým bazénem.

JABLUNKOVSKO

Zahrnuje kromě vlastního města Jablunkova ještě 14 dalších obcí. Hraničí na východě s Polskou republikou, na jihu se Slovenskou republikou. Území zahrnuje podstatnou část Slezských Beskyd a má z hlediska možností rozvoje cestovního ruchu ještě značný potenciál. K nejvýznamnějším rekreačním lokalitám patří Mosty u Jablunkova (lyžařský areál Fojtský Grůň, bobová dráha a lanové centrum), Horní a Dolní Lomná (lyžařské areály Přelač, Jestřábí, Severka), Bukovec (Ski areál Kempalands). Na Girové, nejvyšší hoře české části Jablunkovského mezihoří, je turistická chata. V nejvýchodnější obci ČR, v Hřčavě, je místo, kde se potkávají hranice tří států, tzv. Trojmezí. Místo je výjimečné tím, že z vrcholu asi 606 m n. m. je vidět panorama krajiny České, Slovenské a Polské republiky. Jedinečnou přírodní památkou je prales Mionší, který je největším komplexem přirozeného jedlobukového lesa karpatského typu na území ČR.

HAVÍŘOV, TĚRLICKÁ PŘEHRADA, ŽERMANICKÁ PŘEHRADA

Těrlická a Žermanická přehrada leží v odtržené poloze severně vlastních Beskyd a jsou zejména příměstskou rekreační oblastí pro Havířov a okolí. Rekreační využití oblasti obou přehrad se v létě pohybuje na hranici únosnosti. K pamětihodnostem Havířova patří kromě centra města vystavěného ve stylu tzv. Sorely památkově chráněný zámek a zejména klenot lidové architektury – Kotulova dřevěnka.

BOHUMÍN

Okolí města je příznivé pro každodenní a krátkodobou rekreaci, zejména v letním období v prostředí rybníků (Kališovo jezero, Vrbice). Mezi Ostravou, Bohumínem a Rychvaldem leží evropsky významná lokalita Heřmanický rybník, hranici s Polskem tvoří přírodní památka Hraniční meandry Odry. Město a okolí má příznivé podmínky pro cykloturistiku a používání kola jako dopravního prostředku, vznikla zde poměrně hustá síť cyklostezek. Významná je regionální cyklostezka Bohumín – Ostrava – Frýdek-Místek s pokračováním do Beskyd. V Bohumíně je také významné sportovní centrum a akvapark.

KOMORNÍ LHOTKA, HNOJNÍK, ROPICE

Komorní Lhotka je proslulá bylinnými lázněmi, které slouží hlavně pro relaxaci a wellness. Jezdecký klub v obci Hnojník nabízí výuku jízdy na koni, výcvik i ustájení koní. V Ropici je jedno z beskydských golfových hřišť.

Hlavní rekreační funkce

K hlavním rekreačním funkcím Těšínského Slezska patří v horských oblastech především zimní sporty – sjezdové lyžování, snowboarding a běžecké lyžování, mimo zimní sezónu pak turistika – pěší turistika, cykloturistika, jezdeckví na koních, paragliding. Pro rekreaci u vody jsou dobré podmínky u vodních nádrží Těrlicko a Žermanice. Významným segmentem cestovního ruchu je národopisná turistika spojená s gastroturistikou – Gorolski świato v Jablunkově a Slezské dny v Dolní Lomné. Lázně Karviná – Darkov lákají mj. mezinárodní klientelu. Oblastí Těšínského Slezska prochází páteřní cyklotrasa kolem řeky Olše z Bukovce až do Bohumína, z velké části po samostatné cyklostezce.

Pěší turistika

Slezské Beskydy jsou protkány velmi hustou sítí značných turistických tras. Je zde také vyznačena celá řada naučných stezek. Mnohé trasy mají pokračování do sousedního Polska nebo na Slovensko. Jako záchytné body slouží horské chaty (Slavič, Girová, Čantoryje, Tetřev, Severka aj.).

Cykloturistika

Také síť značených cykloturistických tras v řešeném území je relativně hustá. Cyklotrasy jsou zčásti vedeny po velmi frekventovaných silnicích, což vzhledem k narůstající automobilové dopravě není vhodné ani pro cyklisty, ani pro automobilisty. Relativně bezpečná cyklotrasa vede kolem řeky Olše z Českého Těšína až do Bohumína. Z Bohumína vede cyklotrasa Bohumín – Ostrava – Frýdek-Místek – Ostravice.

Lyžařská turistika (běžecké trasy)

Běžecké lyžování má v Beskydech dlouhou tradici. Některé trasy jsou strojově upravovány a slouží i pro noční lyžování (Mosty u Jablunkova).

Sjezdové lyžování a snowboarding

Nejvýznamnějšími lyžařskými středisky v této části Beskyd jsou Mosty u Jablunkova, Javorový vrch, Řeka, Horní a Dolní Lomná a Bukovec.

Golf

Golfová hřiště jsou v Ropici a v Karviné. V sousední oblasti Beskydy – Valašsko jsou další golfové areály.

Rekreace u vody, vodní sporty

Pro rekreaci u vody a vodní sporty jsou vhodné přehrady Žermanice a Těrlicko a dále rybníky v okolí Bohumína.

Lázeňství a wellness

Významné lázně s jodobromovou vodou jsou v Karviné – Darkově a v Klimkovicích. V Karlově Studánce jsou lázně s jedním z nejčistších ovzduší v republice. Komorní Lhotka je známá bylinnými lázněmi a wellness centrem.

Jeseníky – Východ (EUROREGION PRADĚD)

Územní vymezení

Oblast Jeseníky – východ zahrnuje celá správní území ORP Bruntál, Rýmařov a Krnov.

Území je velmi rozmanité, obsahuje nejvyšší partie Jeseníků, podhůří i náhorní plošiny a také Osoblažsko náležející do Polonské nížiny. Oblast Hrubého Jeseníku zahrnuje hřebenové partie s vrcholem Pradědu, které mají horský až vysokohorský charakter a jsou atraktivní zejména pro zimní sporty, s podhorskými částmi, využívanými pro rodinnou pobytovou rekreaci, pěší turistiku a cykloturistiku. Specifický potenciál, zejména pro agroturistiku a cyklistiku, má Nízký Jeseník s oblastí Slezské Harty, kde je hlavní rekreační funkcí rekreace u vody. Osoblažsko je zajímavé klidnou, částečně zvlněnou krajinou a unikátní úzkokolejkou Třemešná – Osoblaha. Bruntál, Rýmařov a Krnov jsou města s městskou památkovou zónou a četnými kulturními památkami.

Časové využití oblasti je celoroční, v horské části s převládající zimní sezónou, v podhorské části s převládající letní sezónou.

Významná místa:

VRBNO POD PRADĚDEM, ANDĚLSKÁ HORA, KARLOVICE

Kromě svého vlastního rekreačního potenciálu vytváří obslužné zázemí a východisko pro vrcholové partie Hrubého Jeseníku – zvláště pro oblast Pradědu. Sklárna Jakub v místní části Vrbna Mnichov je proslulá ruční výrobou lesního zeleného skla. Vrbno je východiskem jedné z nejkrásnějších jesenických turistických tras na Rejvíz (již v Olomouckém kraji). V Andělské Hoře se rozvíjí lyžařský areál Annaberg, který má být propojen se Ski Aréna Vrbno. Na Anenském vrchu nad obcí se nachází poutní kostel sv. Anny z roku 1769 s Křížovou cestou z roku 2005. V nedalekých Karlovicích je muzeum Kosárna, objekt je národní kulturní památkou.

MALÁ MORÁVKA – KARLOV

Podoblast Malá Morávka – Karlov lze považovat za nejatraktivnější v této části Jeseníků. Zahrnuje vrcholové partie Hrubého Jeseníku (Praděd–Ovčárna) a lyžařské středisko Malá Morávka–Karlov se sedačkovými lanovkami a zázemím evropské úrovně.

KARLOVA STUDÁNKA

Lázně Karlova Studánka s nejčistším ovzduším v kraji jsou vesnickou památkovou zónou s řadou malebných dřevěných a dřevem obložených budov. Pěkné zážitky nabízí výlet kolem vodopádů Bílé Opavy i nenáročné turistické trasy po bezprostředním okolí.

ŽĎÁRSKÝ POTOK, DOLNÍ MORAVICE, VÁCLAVOV U BRUNTÁLU

Žďárský Potok leží v okrajové části Hrubého Jeseníku. Podhorský charakter území, vyznačující se malebnou krajinou, předurčuje orientaci jeho rekreačního využití na klidové formy rodinné rekreace. Rekreační vybavenost území je omezena zejména na ubytovací zařízení (podniková rekreace, penziony) a na objekty rodinné rekreace (rekreační chaty a chalupy). V Dolní Moravici a Václavově u Bruntálu jsou lyžařské areály se sedačkovými lanovkami.

HEŘMANOVICE, HOLČOVICE, HOŠŤÁLKOVY

Obce ležící v severovýchodní části Jeseníků mají podhorský charakter, vyznačující se malebným prostředím s unikátně dochovanými stopami zemědělského využívání krajiny (hranice dělení záhumenicových plužin) s předpoklady zejména pro rozvoj klidových forem rekreace (rodinná rekreace, pěší turistika, cykloturistika). Heřmanovice jsou vesnickou památkovou rezervací.

SLEZSKÁ HARTA

Oblast Slezské Harty leží v odtržené poloze Nízkého Jeseníku. Zahrnuje obce kolem vodní nádrže Slezská Harta. Její hlavní rekreační funkcí je rekreace u vody a vodní sporty; má tedy zcela odlišný charakter než ostatní převážná část řešeného území. Je to rozvojové území, v současné době téměř bez jakékoliv rekreační vybavenosti. Pro koupání zde však nejsou příliš vhodné klimatické podmínky, naopak pro vodní sporty ano. Největší pozoruhodností je skupina vyhaslých vulkánů, z nichž nejmohutnější je Velký Roudný. Po obou stranách Slezské Harty prochází naučná stezka Po vulkanitech. Na Velkém Roudném stojí rozhledna s výhledem na hřeben Hrubého Jeseníku, na Nízký Jeseník, Krnovsko, Opavsko, Beskydy a Oderské vrchy.

SOVINEC, JIŘÍKOV, RUDA, REŠOVSKÉ VODOPÁDY

Sovinec je bývalé městečko s gotickým hradem na skalním ostrohu, dnes je součástí obce Jiříkov s Pradědovou zahradní galerií s řadou dřevěných vyřezávaných soch. Ve vesnici Ruda (obec Tvrdkov) je poutní kostel a Křížový vrch s unikátní pískovcovou křížovou cestou, která je prohlášena za národní kulturní památku. Rešovské vodopády jsou národní přírodní památkou, kaňonovitou soutěskou protéká říčka Huntava.

BRUNTÁL A UHLÍŘSKÝ VRCH

Zámek v centru města, někdejší sídlo pánů z Vrbna, prošel nákladnou barokní rekonstrukcí, díky níž se dochovala cenná sbírka původního vnitřního vybavení, kterou je možné vidět v rámci prohlídky bruntálského muzea, které v zámku sídlí. Nedaleký Uhlířský vrch jednou z nejmladších českých sopek. Kopec spolu s poutním kostelem Panny Marie Pomocné tvoří výraznou dominantu místní krajiny, viditelnou z mnoha dálkových pohledů. Křížová cesta ke kostelu byla obnovena, tvoří ji novodobá zastavení z různých druhů dřeva.

KRNOV, ÚVALNO

Město na křižovatce někdejších obchodních cest nabízí nejen středověké a novověké památky (měšťanské domy, kostel sv. Benedikta, klášter minoritů, synagogu, zámek aj.), ale také architektonicky významné stavby a soubory z první poloviny 20. století (Flemmichova vila, Veletržní palác Silesia, Střelecký dům aj.) a památky industriální (textilka Karnola). Významným rodákem je architekt Leopold Bauer. Cvilínskému kopci, výrazné krajinné dominantě, vévodí Poutní kostel Panny Marie Sedmibolestné a Povýšení svatého Kříže a zděná rozhledna. Další rozhledna je na nedalekém kopci Ježník a také v sousední obci Úvalno.

MĚSTO ALBRECHTICE, LINHARTOVY

Ve správním území obce leží veřejně přístupný zámek Linhartovy se zajímavými stálými expozicemi. Pravidelně na něm probíhá řada kulturních událostí. Na území obce je také rozhledna Hraniční vrch a pivovar, který je technickou památkou.

OSOBLAHA, SLEZSKÉ RUDOLTICE

Osoblaha byla na konci II. světové války téměř zničena. Významnou památkou je starý židovský hřbitov s dochovanými kamennými náhrobky. Turisticky atraktivní je úzkokolejka Třemešná – Osoblaha. Ve Slezských Rudolticích je zámek přezdívaný Slezské Versailles se stálou expozicí, na zámku je možnost ubytování. Ve správním území se nachází zbytky zaniklé obce Pelhřimovy s kostelem, který od roku 2001 opravuje Hnutí DUHA Jeseníky.

Hlavní rekreační funkce

K hlavním rekreačním funkcím Jeseníků patří především zimní sporty – sjezdové lyžování, snowboarding a běžecké lyžování, mimo zimní sezónu pak pěší turistika, cykloturistika. Z letních sportů se rozvíjí jízda na koni, pro kterou jsou zde velmi dobré podmínky. Rekreační u vody patří zatím v řešeném území mezi méně významné sporty, začíná se rozvíjet u vodní nádrže Slezská Harta.

Zimní sporty – sjezdové lyžování, snowboarding

Vysokohorské lyžování má pro oblast Jeseníků z hlediska rekreace a cestovního ruchu stěžejní význam; většina lyžařských areálů však leží v části Jeseníků spadající do Olomouckého kraje. Na území Moravskoslezského kraje jsou bezesporu nejatraktivnějšími lyžařskými středisky Praděd-Ovčárna a zejména střediska Malá Morávka a Karlov s novými čtyřsedačkovými lanovkami. V současné době se rozšiřují lyžařské areály v Ludvíkově, Václavově u Bruntálu, ve Vrbně pod Pradědem a Andělské Hoře.

Běžecké lyžování

V Jeseníkách jsou velmi dobré podmínky pro běžecké lyžování; slouží mu v podstatě téměř všechny letní turistické trasy (s výjimkou některých kotlin z důvodu lavinového nebezpečí). Mezi nejatraktivnější běžecké trasy patří hlavní hřebenová trasa z Rýmařova na Praděd a dále přes Švýčárnu, Červenohorské sedlo a Šerák na Ramzovou (již na území Olomouckého kraje) a soustava lyžařských udržovaných tras Jesenická magistrála.

Pěší turistika

Území je protkáno velmi hustou sítí značených turistických tras, která je vyhovující a až na malé výjimky nevyžaduje rozšíření a doplnění.

Cykloturistika

Síť značených cykloturistických tras v oblasti Jeseníků je velmi hustá. Trasy jsou však místy vedeny po frekventovaných komunikacích, s potenciální kolizí s automobilovou dopravou. Komfortní je cyklotrasa podél řeky Opavy z Krnova do Opavy, vedená převážně po cyklostezce.

Rekreace u vody, vodní sporty, sportovní rybaření

Na rekreaci u vody a vodní sporty je orientována Slezská Harta, v současné době se však zde tato funkce teprve začíná rozvíjet. Navrhuje se zde rozsáhlá síť rekreačních středisek vodních sportů a rekreace u vody (vodní lyžování, jachting, windsurfing apod.).

OPAVSKÉ SLEZSKO

Územní vymezení

Oblast Opavského Slezska zahrnuje celá správní území ORP Opava, Vítkov, Kravaře a Hlučín.

Území má jak části vrchovinné – Vítkovskou vrchovinu a Domašovskou vrchovinu, orientované zejména na turistiku všeho druhu (pěší, lyžařská, cykloturistika), tak části údolní – údolí Opavy, Moravice a údolní nádrže Kružberk, orientované zejména na rodinnou pobytovou rekreaci (chatové osady), hromadnou dětskou rekreaci (dětské letní tábory), na rekreaci u vody a vodáckou turistiku, lokality s kulturními památkami a atraktivitami – města Opavu, Hlučín, Kravaře, Vítkov, Budišov nad Budišovkou, zříceniny hradů Vikštejn a Vildštejn, lokality s technickými památkami a atraktivitami jako je Weissshunův náhon, Kružberská přehrada, mlýny, břidlicové doly a lomy, soustavy opevnění hranic z doby před II. světovou válkou aj. V řadě obcí se dochovaly zámky, z nichž veřejně přístupné jsou v Hradci nad Moravicí, Raduni a Kravařích; ostatní zámky jsou využívány převážně k jiným účelům. Krnovsko, Opavsko a Hlučínsko se vyznačují množstvím dochovaných staveb z rezného zdiva, charakteristických pro slezskou architekturu.

Časové využití řešeného území z hlediska rekreace a cestovního ruchu je celoroční s významnější letní sezónou.

Významná místa

VÍTKOVSKO

V této části území je soustředěna téměř polovina rekreační ubytovací kapacity celé oblasti. Zatížení území individuální rekreací dosahuje nejvyšších hodnot, mezní hodnoty jsou významně překročeny v údolí Moravice, které je přírodním parkem. Většina ubytovací kapacity se nachází v objektech rodinné rekreace, část v hromadných zařízeních, část je využívána pouze sezónně jako dětské letní tábory. Další rozvoj ubytovací kapacity v sídlech u řeky Moravice nutno považovat za nežádoucí. Přírůstek ubytovací kapacity nutno orientovat mimo území přiléhající k řece.

BUDIŠOVSKO

Přitažlivost tohoto krajinného celku spočívá ve zvláště bohatě zalesněné krajině s optimálními podmínkami pro turistiku, cykloturistiku a běh na lyžích. Využití území pro rekreaci je omezeno v lokalitách s ochranným režimem vodárenské nádrže Kružberk. V kraji tradiční těžbě břidlice je věnována expozice v městském muzeu v Budišově nad Budišovkou. Šancí pro rozvoj je částečné otevření sousedního vojenského prostoru Libavá a dokončení cyklostezky Střecha Moravy z Oder do Budišova nad Budišovkou.

HLUČÍNSKO – PRAJSKÁ

Území, které pro prohrané Prusko-rakouské válce připadlo Prusku a teprve v roce 1920 bylo přičleněno k Československu, má dodnes svá specifika. Charakteristické jsou např. stavby z rezného cihelného zdiva (Kaple sv. Kříže v Chuchelné, kostely a kaple v Sudicích, Ludgeřovicích, Kobeřicích, Strahovicích a Hlučíně, stáj v Rohově, myslivna v Bělé aj.). Na území hraničícím před II. světovou válkou s Německem byly vybudovány systémy opevnění, z nichž nejznámější je Areál čs. opevnění v Hlučíně – Darkovičkách. Významným turistickým cílem je obec Bělá s líhni pstruhů a rybí restaurací, léčebnými bazénky, labyrintem, léčivým pramenem a hřebčínem. Veřejně přístupný je zámek v Kravařích se zámeckým muzeem, parkem a golfovým hřištěm. Golfové hřiště je také v zámeckém parku v Šilheřovicích. V Bolaticích je zajímavý skanzen lidových tradic a řemesel. K rekreaci u vody jsou nejen místními, ale i obyvateli Ostravy využívána tzv. Hlučínská jezera, zatopené štěrkové lomy.

OPAVA

V Opavě sídlí Slezské zemské muzeum a Zemský archiv. Ve městě je množství význačných staveb ze starší i nedávné minulosti. Unikátní stavbou slezské gotiky z režného zdiva je Kaple sv. Kříže a dále Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie. Z doby renesance se dochovaly zejména měšťanské domy a městská věž Hláska, z baroka městské domy a paláce a Františkánský klášter. K emblematickým opavským stavbám moderní architektury patří obchodní dům Breda-Weinstein, kostel sv. Hedviky od Leopolda Bauera a vily od bratří Šlapetů.

HRADEC NAD MORAVICÍ, RADUŇ

Území má z hlediska atraktivity nejlepší předpoklady pro posílení rekreační funkce v oblasti. Jsou zde např. veřejnosti přístupné zámek Hradec nad Moravicí, vyhodnocený jako nejhezčí pohádkový zámek, a zámek Raduň s oranžerií, Vošárnou a zámeckou sýpkou. Významnou technickou památkou je technická památka Weissshuhnův kanál. Dalšími atraktivitami jsou Slezská kalvárie, jezdecký klub, cvičné horolezecké skály s vyhlídkou a malebné prostředí Přírodního parku Moravice.

JAKUBČOVICE, STĚBOŘICE, ŠTÁBLOVICE, HLAVNICE, LITULTOVICE

V Jakubčovicích je turistickým lákadlem rozhledna Šance. Východně od obce Stěbořice je viditelná terénní vlna skrývající archeologickou lokalitu, slovanský kostrový mohylník z 9. století. V místní části Nový Dvůr je rozlehlé arboretum. Atraktivitou Hlavnice je Raabův větrný mlýn, další větrný mlýn je v místní části Litultovic v Cholticích. Lipina, místní část Štáblovic, je vesnickou památkovou rezervací, jedná se tzv. raabizační ves, uměle založenou osadu z tereziánského období.

HRABYNĚ

Národní památník 2. světové války v Hrabyni byl otevřen v roce 1980 jako Památník Ostravské operace. Areál tvoří správní budova, samotný památník, symbolický hřbitov a nástupní plocha. V roce 2000 jej vláda učinila ústředním památníkem 2. světové války v České republice.

Hlavní rekreační funkce

K hlavním rekreačním funkcím řešeného území patří především návštěva kulturních a technických památek a turistika, a to jak letní – pěší turistika a cykloturistika, tak zimní – běžecké lyžování. Síť značených pěších turistických tras je dostatečně hustá, stejně jako síť cykloturistických tras. Dále je to rekreace u vody, jízda na koni, sportovní rybolov. Pro sjezdové lyžování a snowboarding zde nejsou ideální podmínky.

Pěší turistika

Řešené území je protkáno sítí značných turistických tras, které jsou dále doplněny řadou nově navržených místních tras a okruhů a naučných stezek.

Cykloturistika

Také síť značených cykloturistických tras v řešeném území je velmi hustá, chybí zde však s výjimkou trasy Krnov – Opava a několika cyklostezek v Opavě a okolí bezpečné cyklostezky oddělené od motorové dopravy.

Návštěvy kulturních a historických památek

K nejvýznamnějším kulturním a historickým památkám patří v oblasti státní zámky Hradec nad Moravicí, Raduň a Kravaře se svými zámeckými parky. Navštěvovány jsou také zříceniny hradů Vikštejn a Vildštejn, muzea v Budišově nad Budišovkou, v Hlučíně a v Hradci nad Moravicí.

Návštěvy technických památek

Pozoruhodnou stavbou je papírenský (Weissshunův) náhon v Žimrovicích. V okolí Budišova nad Budišovkou je vybudována naučná Břidlicová stezka, která seznamuje návštěvníky s historií těžby břidlice v okolí; zpřístupněn je také bývalý břidlicový důl Woodboys. K technickým památkám patří také větrné mlýny v Hlavnici a Litultovicích.

Rekreace u vody, vodní sporty, vodáctví

Ke koupání se využívají Hlučínská jezera, vodní nádrž Vítoška a vodní nádrž v Budišově nad Budišovkou. Významným fenoménem z hlediska rekreace a cestovního ruchu oblasti je vodáctví – řeka Moravice se sjíždí od Kružberku po Žimrovický splav.

POODŘÍ – MORAVSKÉ KRAVAŘSKO

Územní vymezení

Poodří – Moravské Kravařsko je krajinářsky velmi zachovalé území rozprostírající se podél řeky Odry, procházející Moravskou bránou na Ostravsko. Přírodní dominantou je Chráněná krajinná oblast Poodří s unikátními lužními lesy, mokřadními loukami a soustavami rybníků. Za zmínku stojí hojnost naučných stezek, na kterých lze spatřit většinu v ČR hnízdících ptáků. Poodří je ideální pro zájemce o pěší a cykloturistiku. Jedinečnou přírodu zpestřuje řada zámků a technických památek. Četné říční meandry a množství rybníků vytvářejí nezaměnitelný obraz živé, okouzující krajiny. V současném rekreačním využití dominuje individuální rekreace. Časové využití oblasti je celoroční, s převahou letní sezóny.

Významná místa

KUNÍN, BARTOŠOVICE

Zámek Kunín náleží k nejcennějším barokním zámkům celé Moravy. Zámek v Bartošovicích je výraznou dominantou obce. V současné době slouží jako ubytovací zařízení a informační centrum, k dispozici jsou reprezentativní prostory pro pořádání společenských akcí. V Bartošovicích sídlí také záchranná stanice volně žijících živočichů.

BERNARTICE NAD ODRU

Významnou technickou památkou Bernartic je tzv. Lesní mlýn, který má úplné mlýnské zařízení včetně vodního kola. Je jedním z mála nejlépe zachovaných vodních mlýnů na řece Odře. Jízdu na koních je možné provozovat v agroturistickém penzionu „U Hajtlů“.

FULNEK

Zdaleka viditelnou dominantou města i širokého okolí je zámek stojící na vysokém ostrohu. Zámek není přístupný veřejnosti. Na náměstí je památník Jana Ámose Komenského v budově bývalého českobratrského sboru ve Fulneku (národní kulturní památka), v němž učitel národů žil a působil. Významnou stavbou je také Klášter augustiniánů kanovníků.

BÍLOVEC

Městu Bílovec vévodí renesanční zámek, na náměstí stojí renesanční radnice. Nedaleko Dolního Nového Dvora u Bravinného stojí dřevěný větrný mlýn, který je jediným dochovaným větrným mlýnem tzv. německého (berního) typu na Bílovecku s unikátním technickým řešením mlecího zařízení.

STUDÉNKA

V zámku ve Studénce sídlí Vagonářské muzeum, které je věnováno vzniku a vývoji našich železnic. Podrobně je zde zmapována historie vývoje výroby ve Vagónce Studénka od roku 1900 až po

současnost. Zpracováním historických materiálů je vagonářské muzeum ojedinělým evropským unikátem.

ODRY, SPÁLOV

V místní části Oder, v Loučkách, stojí vodní mlýn Wesselsky. Jádrem rozsáhlého areálu památky ze 16. století je budova mlýna s funkční mlýnskou technologií. Součástí Oder je také ves Tošovice s areálem HEIPARK, kde je bobová dráha a v zimě možnost sjezdového lyžování. Z Oder vede nová cyklostezka Střecha Evropy podél řeky Odry k významnému poutnímu místu Panna Marie ve Skále (Mariastein) v místní části Klokočůvek.

VRAŽNÉ

V obci Vražné, místní části Hynčice, je rodný dům zakladatele genetiky Johanna Gregora Mendela. Obec je významná dochovanou urbanistickou strukturou lánové vsi s uzavřenými nebo polouzavřenými selskými dvory. V jednom z nich je zmíněné muzeum.

STARÁ VES NAD ONDŘEJNICÍ

Zámek v centru obce byl vystavěn v renesančním slohu ve 2. pol. 16. století zřejmě na místě původní tvrze. Svou slohovou čistotou i výjimečnou sgrafitovou výzdobou se řadí k významným památkám Moravy a Slezska. Arkádové nádvoří je využíváno pro koncerty. Zámek je bez expozice, slouží potřebám obce.

MOŠNOV, ALBRECHTIČKY

Kromě samotného letiště Leoše Janáčka Ostrava v Mošnově, dostupného vlakovou dopravou, je lákadlem pro turisty také motokárová dráha v jeho blízkosti.

Hlavní rekreační funkce

Hlavní rekreační funkcí Poodří – Moravského Kravařska je díky malebné krajině a přírodním zajímavostem turistika. Zejména pro cykloturistiku má oblast ideální podmínky. Dalším významným segmentem je návštěva kulturních památek, muzeí a kulturně společenských akcí.

Zimní sporty – sjezdové lyžování, snowboarding, běžecké lyžování.

Pro sjezdové lyžování nejsou v Poodří – Moravském Kravařsku vzhledem k nadmořské výšce ideální podmínky. Jediným lyžařským areálem je HEIPARK v Tošovicích (Odry) s umělou sjezdovkou. V případě příznivých sněhových podmínek je oblast vhodná pro běžecké lyžování, strojově upravované stopy zde však nejsou.

Pěší turistika

Území je protkáno velmi hustou sítí nenáročných turistických tras.

Cykloturistika

Síť značených cykloturistických tras v oblasti Poodří – Moravského Kravařska je velmi hustá. Nově jsou vybudovány některé cyklostezky oddělené od motorové dopravy, nejdelší z nich je Střecha Evropy, z níž je prozatím hotov úsek Odry – Klokočůvek. Plánuje se prodloužení do Budišova nad Budišovkou. Některé trasy jsou však vedeny po frekventovaných komunikacích, s potenciální kolizí s automobilovou dopravou.

Rekreace u vody, vodní sporty, sportovní rybaření

V oblasti není žádné významné přírodní koupaliště, zato množství rybníků, vodních toků a slepých ramen řek vhodných pro rybaření.

OSTRAVSKO

Územní vymezení:

Do turistické oblasti Ostravsko patří mimo statutární město Ostrava také obce Čavisov, Dolní Lhota, Horní Lhota, Klimkovice, Velká Polom a Vřesina.

Území Ostravsko náleží k nejprůmyslovějším oblastem v ČR. Tato skutečnost je hlavním důvodem jeho nižší atraktivity pro tradiční formy cestovního ruchu. Hlavním specifikem je nebývalý rozsah technických památek, který umožňuje rozvíjet industriální cestovní ruch. Také vysoká urbanizace území nabízí širší možnosti pro rozvoj krátkodobého cestovního ruchu – městskou, poznávací, nákupní či kongresovou turistiku (návštěva kulturních a sportovních zařízení, společenských akcí, shopping parků, zoologické zahrady, center volného času apod.). Lázně Klimkovice přitahují klienty z celé České republiky i ze zahraničí.

Pěší turistika na Ostravsku je méně významná, populární je výstup na haldu Ema, odkud je výhled na celou Ostravu s okolím a procházky kolem vodních toků Odry, Opavy, Ostravice a Lučiny. Velmi rozšířená je cykloturistika, mimo jiné kvůli vybudovaným cyklostezkám kolem řek Ostravice a Odry a díky cyklotrase kolem řeky Opavy.

Významná místa

OSTRAVA-MĚSTO

Nejnavštěvovanějším areálem jsou Dolní Vítkovice s dochovanými provozními budovami dolu a vysokých pecí, s budovou plynojemu zrekonstruovaného na koncertní a kongresové centrum (Gong), vyhlídkovou věž Bolt Tower, novostavbou Světa techniky a dalšími revitalizovanými budovami v areálu. Koná se zde největší střeoevropský festival Colours of Ostrava. Dalšími významnými atraktivitami jsou zoologická zahrada a Slezskoostravský hrad. K významným rekreačním funkcím oblasti patří rekreace u vody. Nejlépe vybaveným koupalištěm je přírodní koupaliště v Ostravě-Porubě, největší ve střední Evropě s celkovou rozlohou vodní plochy 41 200 m² a novější koupaliště Ostrava-Jih. V tropických letních teplotách se ukazuje, že kapacita těchto zařízení není dostatečná, využívají je hojně i turisté z Polska. Ke koupání v přírodním prostředí, rybaření a vodním sportům je využíváno také Antošovické jezero.

KLIMKOVICE

Lázeňský areál Sanatoria Klimkovice se rozkládá v lesnaté krajině na úpatí Nížkého Jeseníku, v krásné přírodní scénérii s výhledem na panoráma Beskyd. Vyhledáván je především kvůli léčebným koupelím ve zdejší jodobromové vodě, která má všestranné léčivé účinky na lidský organismus – napomáhá při léčbě pohybového ústrojí, nemocí neurologických i gynekologických, a příznivě též působí na cévní systém. Nabídku lázeňské péče doplňují nejrozličnější možnosti pro sportovní, společenské a kulturní vyžití. Kromě lázní stojí za návštěvu historické jádro města s náměstím, zámekem a městským parkem.

VŘESINA, ČAVISOV, DOLNÍ LHOTA, HORNÍ LHOTA

Obce leží západně od Ostravy v lesnaté, harmonicky působící krajině. S Ostravou je spojuje tramvajová linka číslo 5 a procházejí jimi značené turistické trasy a cyklotrasy. V areálu Vřesinské strži se každoročně pořádá Mistrovství Evropy v Truck Trialu. V zimní sezóně je v Horní Lhotě v provozu Ski areál Vaňkův kopec se čtyřmi vleky.

VELKÁ POLOM

K nemovitými památkám obce náleží např. zřícenina vodní tvrze a bývalá sýpka, které soukromý vlastník postupně rekonstruuje. K nejnavštěvovanějším akcím obce patří místní letní karnevaly. Významnou

stavbou je zdejší lihovar, který přijímá ovoce k pěstitelskému pálení a vyrábí i vlastní likéry. Obcí vede cyklostezka do Ostravy-Krásného Pole.

Lázeňství v kraji

Specifickým typem zdravotně rekreační aktivit (již zmíněných v předchozím přehledu) je lázeňství. Statut lázeňského místa ve smyslu zák. č. 164/2001 Sb. na území MS kraje mají:

- Lázně Karlova Studánka
- Lázně Karviná-Darkov
- Lázně Klimkovice

Jako lázeňské zařízení slouží také Beskydské rehabilitační centrum Čeladná (bez oficiálního statutu lázní).

Objekty individuální (rodinné) a hromadné rekreace v kraji

Oblasti s vysokou přírodní hodnotou v dobré dostupnosti sídelních center jsou zároveň velmi atraktivní z hlediska výstavby objektů pro individuální (rodinnou) a ubytovacích zařízení pro hromadnou rekreaci.

Všechna data jednoznačně potvrzují vysokou expozici oblasti horských masívů Hrubého Jeseníku a Moravskoslezských Beskyd, v Přírodním parku Moravice a také okolí vodní nádrže Slezská Harta (Rázová, Leskovec, Roudno, Mezina). Objekty individuální rekreace dále vykazují vysokou koncentraci v západní části Krnovska. Je však třeba rozlišovat mezi objekty individuální rekreace vzniklými přeměnou staveb pro bydlení (chalupami) a chatovými koloniemi jako cizorodým prvkem v přírodně a krajinářsky cenném území. Aktuální data o počtu objektů rodinné rekreace nejsou k dispozici.

13. BEZPEČNOST A OCHRANA OBYVATEL

Zájmy obrany a bezpečnosti státu a CO

V rámci této skupiny byly sledovány jevy:

- objekty a ochranná pásma důležitá pro obranu státu
- objekty důležité pro plnění úkolů Policie ČR
- objekty civilní ochrany
- objekty požární ochrany.

Ohrožení území přírodními jevy a jiná rizika

Do této skupiny byly zařazeny jevy:

- zóny havarijního plánování
- objekty nebo zařízení zařazené do skupiny A nebo B s umístěnými nebezpečnými odpady
- staré ekologické zátěže
- území zvláštní povodně pod vodním dílem
- svahové deformace

V Moravskoslezském kraji se stále vyskytuje mnoho lokalit se starou ekologickou zátěží, zejména v místech po ukončené výrobě (hutnictví, chemie) nebo dobývání ložisek. Vzhledem k dlouholeté orientaci kraje na těžký průmysl si dekontaminace těchto území vyžádá ještě mnoho času a prostředků.

Svahové deformace a poklesy se týkají jak míst po těžbě, tak oblasti Beskyd a jejich podhůří s nestabilní horninovou skladbou.

14. HODNOTY ÚZEMÍ

Památkové rezervace a zóny

Na území kraje byly vyhlášeny 3 městské památkové rezervace a 2 vesnické památkové rezervace a dále 19 městských a 6 vesnických památkových zón.

Městské památkové rezervace a zóny

městské památkové rezervace:	Nový Jičín
	Příbor
	Štramberk
městské památkové zóny:	Bruntál
	Rýmařov
	Brušperk
	Český Těšín
	Frýdek
	Místek
	Karviná
	Bílovec
	Frenštát pod Radhoštěm
	Fulnek
	Odry
	Budišov nad Budišovkou
	Hlučín
	Hradec nad Moravicí
	Opava
	Ostrava - Moravská Ostrava
	Ostrava – Poruba (obytné soubory z 50. let 20. stol. „Sorela“)
	Ostrava – Přívoz (náměstí Svatopluka Čecha)
	Ostrava – Vítkovice (tovární město)

Vesnické památkové rezervace a zóny

vesnické památkové rezervace	Štáblovice - Lipina
	Heřmanovice
vesnické památkové zóny	Karlova Studánka
	Malá Morávka
	Petrovice
	Město Albrechtice - Piskořov

	Stará Ves - Žďárský Potok
	Komorní Lhotka

Ostatní hodnotné urbanistické soubory

Ne všechny urbanisticky hodnotné soubory jsou předmětem památkové ochrany, proto je výčet hodnot území v této kategorii doplněn o následující soubory:

Haviřov	obytný soubor z 50. let 20. stol. „Sorela“
Krnov	historické jádro města, architektura přelomu 19. a 20. stol.
Klimkovice	historické jádro města
Horní Benešov	historické jádro města
Holčovicko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Západní Bruntálsko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Budišovsko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Rýmařovsko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Janovsko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Hornoměstsko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Sovinecko	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Roudno, Křišťanovice	lesní lánové vsi dochovaným členěním plužiny
Kravaře-Kouty	zachovaná původní parcelace a struktura zástavby uliční vsi
Ostrava-Hrabůvka	Jubilejní kolonie v Ostravě-Hrabůvce
Bílčice-Májůvka	dochovaný soubor vesnických chalup východosudetského typu
Hodslavice	historické jádro obce

Památkově chráněné objekty

Národní kulturní památky

Zámek Bruntál	Bruntál
Kosárna Karlovice	Karlovice
Přádelna a sklad	Krnov
Kostel Povýšení sv. Kříže a Panny Marie Sedmibolestné	Krnov
Poutní areál s kostelem Panny Marie Sněžné v Rudě	Tvrdkov
Kostel Navštívení Panny Marie	Frýdek-Místek
Památník partyzánského hnutí – sousoší Noční přechod	Morávka
Památník obětem nacistického teroru	Haviřov
Bratrský sbor	Fulnek
Venkovská usedlost – rodný dům Františka Palackého	Hodslavice
Vůz motorový železniční M 290.002 "Slovenská strela"	Kopřivnice
Zámek Hradec nad Moravicí	Hradec nad Moravicí

Kaple sv. Kříže, zv. Švédská	Opava
Kostel Nanebevzetí Panny Marie	Opava
Městský dům kultury Petra Bezruče	Opava
Náhrobek Jana Zajíce	Vítkov
Uhelný důl Michal	Ostrava
Památník Rudé armády	Ostrava
Vila JUDr. Eduarda Lisky	Ostrava
Uhelný důl Hlubina	Ostrava

Významné nemovité kulturní památky

V následujících přehledech jsou uvedeny pouze nemovité kulturní památky významné z hlediska cestovního ruchu.

Hrady a zříceniny hradů

Hukvaldy	Hukvaldy (zřícenina hradu)
Jiříkov	Sovinec (hrad)
Ostrava	Slezská Ostrava (zřícenina hradu, novodobá dostavba)
Starý Jičín	Starý Jičín (zřícenina hradu)
Štramberk	Štramberská Trúba (hrad)
Bohušov	Fulštejn (zřícenina hradu)

Zámky veřejně přístupné (s expozicí)

Bartošovice	Bartošovice (zámek, informační centrum, ubytování)
Bruntál	Bruntál (muzeum a zámek)
Frydek-Místek	Frydek (muzeum a zámek)
Hlučín	Muzeum Hlučínska
Hradec nad Moravicí	Hradec nad Moravicí (zámek)
Karviná	Fryštát (zámek)
Klimkovice	Klimkovice (zámek a muzeum)
Kravaře	Kravaře (zámek a muzeum)
Kunín	Kunín (zámek)
Město Albrechtice	Linhartovy (zámek)
Nový Jičín	Nový Jičín (zámek a muzeum)
Raduň	Raduň (zámek)
Slezské Rudoltice	Slezské Rudoltice (zámek a muzeum, ubytování)
Studénka	Studénka (muzeum a zámek)

Sakrální památky

Dřevěné kostelíky, kaple a zvoničky jsou nemovitými kulturními památkami, které jsou pro kraj charakteristické. Vyskytují se hlavně ve východní části kraje, převážně v Beskydech a Podbeskydí, ale jsou zastoupeny i na Jesenicku a ojediněle na Opavsku.

Albrechtice	kostel sv. Petra a Pavla
Bílá	kostel sv. Bedřicha
Brumovice	zvonička Brumovice
Bystřice	kostel Sv. Kříže
Čaková	zvonička Čaková
Čeladná	kaplička Čeladná
Hněvošice	kostel sv. Petra a Pavla
Hodslavice	kostel sv. Ondřeje
Hošťálkovy	zvonička
Hrčava	kostel sv. Cyrila a Metoděje
Karlova Studánka	kaple sv. Huberta
Kunčice pod Ondřejníkem	kostel sv. Prokopa a sv. Barbory
Nýdek	kostel sv. Mikuláše
Ostrava	kostel sv. Kateřiny Ostrava – Hrabová (replika)
Petrovice u Karviné	kostel Nanebevstoupení Páně Dolní Marklovice
Rýmařov	zvonička Jamartice
Řepiště	kostel sv. Michala
Sedliště	kostel Všech svatých
Staré Hamry	kostel Nejsvětější Trojice (Grůň)
Světlá Hora	kaple Nejsvětější Trojice Suchá Rudná
Štramberk	kostel sv. Kateřiny (m. č. Tamovice)
Třinec	kostel Božího Těla Guty (obnova po požáru)
Vrbno pod Pradědem	kaple sv. Hedviky
Vršovice	kaple Panny Marie Sedmibolestné
Vyšní Lhoty	kaplička Vyšní Lhoty – Prašivá

Ostatní sakrální památky uvedené v přehledu představují pouze ty nejvýznamnější, a to jak z hlediska jedinečnosti památky, tak z hlediska jejího umístění v krajině.

Andělská Hora	Anenský vrch – poutní kostel sv. Anny
Bruntál	Uhlířský vrch u Bruntálu – poutní kostel Panny Marie Pomocné
Frýdek-Místek	Poutní chrám Panny Marie ve Frýdku (Slezské Lurdy)
Fulnek	Kostel Nejsvětější Trojice
Karviná	Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary
Krnov	Poutní kostel Sv. Kříže a Sedmibolestné Panny Marie na Cvilíně
Opava	Kaple sv. Kříže
Opava	Kostel sv. Hedviky
Opava	Konkatedrála Nanebevzetí Panny Marie
Ostrava-Mor. Ostrava	Katedrála Božského spasitele
Ostrava-Mar. Hory	Kostel Panny Marie Královny
Ostrava-Přívoz	Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie
Spálov	Skála Panny Marie – poutní místo

Trojanovice	Radhošť – kaple sv. Cyrila a Metoděje
Tvrdkov	Ruda u Rýmařova – Křížový vrch – křížová cesta

Technické památky

Technické památky, zejména ty související s rozvojem hutní výroby a těžby uhlí, jsou pro kraj charakteristické. Světově unikátní je zejména komplex Dolní oblasti Vítkovic, tvořený dolem Hlubina, koksovnu a vysokopecním provozem Vítkovických železáren.

Ostrava-Vítkovice	Dolní oblasti Vítkovic
Ostrava-Michálkovice	Důl Michal (hornický skanzen)
Ostrava-Petřkovice	Hornické muzeum Landek
Vrbno pod Pradědem	Josefský hamr
Heřmanovice	Lorenzova (Vavřincova) huť
Třemešná – Osoblaha	úzkokolejná trať
Frenštát pod Radhoštěm	Mlýn Šmajstrla
Kozlovice	Šmiřákův mlýn
Vendryně	vápenné pece
Karlovice	Kosárna
Hlučín-Darkovičky	areál opevnění
Třemešná-Osoblaha	úzkokolejka
Hradec nad Moravicí	Žimrovice – Weissshunův kanál (vodní kanál)

Specifickým druhem technické památky jsou **Větrné mlýny**, který má v kraji poměrně hojné zastoupení.

Brušperk	Brušperk
Hukvaldy	Hukvaldy – Dolní Sklenov
Horní Životice	Horní Životice
Lichnov	Lichnov
Hodslavice	Hodslavice
Libhošť	Libhošť
Spálov	Spálov
Bílovec	Bílovec – Stará Ves, Bravinné
Studénka	Studénka
Zbyslavice	Zbyslavice
Hlavnice	Hlavnice
Litultovice	Litultovice – Choltice

Urbanistické hodnoty měst (mimo MPR a MPZ)

Středověká stopa

Kromě městských památkových rezervací a zón si většina historických měst a městeček kraje zachovala alespoň ve svém centru zbytky středověké parcelace, nejčastěji tvořené domy kolem náměstí a kostelem, zámek a několika dalšími objekty. Mezi částečně dochovaná původně středověká města

v kraji (mimo ta památkově chráněná) patří Andělská Hora, Bohumín – Starý Bohumín, Břidličná, Dolní Benešov, Dvorce, Horní Benešov, Jablunkov, Janov, Klimkovice, Osoblaha, Ryžoviště, Slezské Rudoltice, Starý Jičín, Vítkov a Vrbno pod Pradědem.

Andělská Hora, bývalé horní město, patří mezi sídla, která v důsledku poválečného vývoje ztratila mnoho ze svého charakteru a půvabu. Z původně čtvercového středověkého náměstí zbyl pouze kostel a několik hodnotných barokních domů na západní a východní straně. Bývalý centrální prostor náměstí protíná průjezdní komunikace obklopená po obou stranách rozpačitě působícími plochami zeleně. Přestože Andělské Hoře byl vrácen status města, má dnes spíše venkovský charakter. Andělská Hora má pěknou polohu na rozhraní Nízkého a Hrubého Jeseníku s poutním kostelem na nedalekém Anenském vrchu. Náměstí by si zasloužilo přestavbu do podoby důstojného městského veřejného prostranství, zohledňujícího jeho historický půdorys.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: poloha města s dominantou kostela sv. Anny na Anenském vrchu, fragmenty historického půdorysu náměstí

Břidličná byla založena u důležité zemské silnice z Olomouce přes Andělskou Horu dále do Slezska. Malé historické jádro vzniklo na terénní vlně. Díky jeho omezené rozloze se už od 16. století rozvíjela nová zástavba mimo ně, takže se půdorysná i hmotová struktura obdélníkového náměstí částečně zachovala. Náměstí nicméně nepůsobí jako centrum obce, spíše jako parčík ohraničený silnicí a řídkou zástavbou. Případná dostavba a rekonstrukce náměstí do původní formy by podpořila městský charakter sídla.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: fragmenty historického půdorysu náměstí

Dvorce byly založeny jako horní město na přelomu 13. a 14. století. Charakterizoval je velmi čistý ortogonální půdorys s téměř čtvercovým náměstím a okružní komunikace sledující ovál hradeb. Pozdější zástavba se rozvíjela severním, jižním, západním a východním směrem podél hlavních komunikací. Náměstí, značně poničené za bojů roku 1945, bylo později v období socialismu spolu s téměř veškerou zástavbou historického jádra zbořeno. Demolice Dvorců byla jednou z nejtěžších památkových ztrát na severní Moravě. Nová zástavba nevalné urbanistické a architektonické úrovně spolu s tranzitní komunikací, přetínající úhlopříčně náměstí, veškeré hodnoty sídla setřela. Dílčí zlepšení by mohla přinést dostavba severozápadní strany náměstí nebo alespoň úprava jeho parteru.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: poloha sídla v hlubokém údolí potoka Lobníku, fragmenty historického půdorysu náměstí s dominantou kostela

Janov byl založen v rámci kolonizační aktivity olomouckého biskupství ve 13. století. Původně typická lesní lánová ves, součást dlouhé údolní zástavby tvořené Petrovicemi, Janovem a Jindřichovem, byl díky objevu stříbra a následné stavební aktivitě povýšen v 16. století na městečko. Na dolním konci vsi bylo v této souvislosti vyměřeno velké obdélné náměstí kolmé k údolní ose. Dnešní stav náměstí příliš nepřipomíná. Po roce 1945 byla zbořena přibližně třetina domů, na původní ploše náměstí vznikla křižovatka místních komunikací a parčík, který ve venkovském typu sídla nemá valné využití. Také zde by si náměstí zasloužilo revitalizaci.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: historický půdorys náměstí s fragmenty původní zástavby

Osoblaha, založená patrně ve 13. století, leží na kraji staré slezské sídelní oblasti v tzv. moravské enklávě ve Slezsku (majetek olomouckého arcibiskupství ve Slezsku). Hlavní městská osa s úzkým obdélným náměstím byla vyměřena od jihozápadu k severovýchodu ve shodě s konfigurací terénu. Na každé straně náměstí byly vyměřeny dva pravouhlé domovní bloky, čímž vznikl základ uliční sítě. Půdorys města byl s výjimkou okolí náměstí nepravidelný. Již ve 14. století je doložena existence předměstí v souvislosti s usídlováním židovské komunity. S tím souvisí i založení židovského hřbitova v první

polovině 15. století s dodnes dochovanými náhrobky polského typu. Historická podoba města se zachovala až do II. světové války mj. díky tomu, že tranzitní doprava město objížděla. Během pětidenních bojů na konci války bylo však město značně poničeno, a to nejvíce ze všech českých měst. Ze zástavby historického jádra nezbylo prakticky nic. Nová zástavba bytovými domy z 60. let sice částečně zachovala původní uliční čáru náměstí, ale navazující příčné uličky byly zrušeny a jádro někdejšího města zůstalo převážně nedostavěno. Dnešní podoba náměstí je tristní, střed tvoří parčík, kolem něhož obíhá neudržovaná asfaltová komunikace. Důstojnější podoba centrálního veřejného prostoru by obci prospěla.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: fragmenty historického půdorysu náměstí, unikátní židovský hřbitov

Horní Benešov patří také mezi původně horní, lokátorem založená města. Díky skutečnosti, že už kolem poloviny 19. století se mu nově stavěná silnice Opava – Bruntál vyhnula kvůli prudkému stoupání, nebyl půdorys jádra města s mírně obdélným náměstím a rozvinutou ortogonální sítí úzkých ulic narušen. Dochovaly se i jednotlivé, v jádru barokní domy. Nedávná úprava náměstí s použitím kamenné dlažby a střídou zelení podpořila urbanistickou kvalitu sídla.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: náhorní poloha sídla mezi kopci Benešovem a Stražiskem, historický půdorys náměstí s fragmenty původní zástavby

Ryžoviště je dalším z kolonizačních měst založených v Nížkém Jeseníku ve 13. století. V 15. století však město po uherském vpádu zcela zpusťlo a bylo obnoveno až o století později. S ohledem na tuto skutečnost nelze považovat půdorys města za vysloveně středověký, i když je pravděpodobné, že středověká parcelace zůstala zachována. Jádrem města je čtvercové náměstí obklopené původně úzkými parcelami domů. Zástavba pak pokračovala kolem dvou toků, obtékajících střed města. Vývoj po II. světové válce byl spojen bohužel s demolicí téměř celého historického jádra. Náměstí obklopily podřadné panelové domy a objekty občanské vybavenosti. Prostor náměstí vyplňuje smutný parčík a komunikace s nekvalitními povrchy. Zbořena byla až na výjimky i zástavba předměstí. Ryžoviště představuje spolu s dalšími městy Nížkého Jeseníku jeden z nejtěžších urbanistických zločinů komunistické éry. Dnes by málokdo usuzoval, že toto sídlo bylo městem.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: fragmenty historického půdorysu náměstí

Slezské Rudoltice se skládají z několika katastrálních území, s názvem „Slezské Rudoltice“ se pojí Ves Rudoltice a Městys Rudoltice. Rudoltice byly založeny jako dvouřadá lánová ves ve 13. století. Teprve v první čtvrtině 17. století bylo před zámek, vzniklým přestavbou původní tvrze, založeno pravidelné obdélné náměstí jako základ poddanského městečka. Stejně jako celý osoblažský výběžek byly Rudoltice v roce 1945 značně poškozeny přechodem fronty. Náměstí bylo z velké části zbořeno, zdevastován byl i zámek. Urbanistickou strukturu později narušily bytové domy jižně a východně od náměstí a velký zemědělský areál. Dnes z původní zástavby zůstalo jen torzo, náměstí hyzdí velké plochy s asfaltovým povrchem a ostrůvkem dlažby uprostřed.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: fragmenty historického půdorysu náměstí, areál zámku

Vrbno pod Pradědem vzniklo patrně původně jako osada v blízkosti významné obchodní cesty z Moravy přes Bruntál do Zlatých Hor a dále do Dolního Slezska, kterou střežily 4 středověké hrady. Městečko bylo založeno jako horní město na počátku 17. století, avšak patrně na místě starší zástavby. Poměrně rozlehlé obdélníkové náměstí bylo lemováno měšťanskými domy a zástavba pokračovala dále podél hlavních ulic vybíhajících z náměstí. Díky rozvinutému průmyslu se město podařilo vcelku úspěšně dosídlit i po odsunu německého obyvatelstva. Nová obytná zástavba, tvořená velkými bloky bytových domů, začala vznikat na volné ploše severovýchodně od náměstí, ale ustoupila jí i část historické zástavby. Princip náhrady staré zástavby za sídlištní se stal pro Vrbno v 70. a 80. letech 20. století

charakteristický. Severní a západní strana náměstí byly bezohledně zbořeny a nahrazeny panelovými domy. Poblíž hlavní křižovatky vzniklo velké nákupní centrum jako nový středobod města. Historická struktura města byla téměř zcela rozrušena, hodnotu si zachovaly jen jednotlivé objekty. Náměstí se stalo nevzhledným parkovištěm s parčíkem v neutěšeném stavu. Revitalizace parteru tohoto veřejného prostranství by přispěla k lepšímu obrazu města.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: fragmenty historického půdorysu náměstí s kostelem

Krnov byl již v raném středověku významným centrem osídlení. Jeho počátek sahá do doby, kdy na vrchu Hradisko patrně existovalo slovanské hradiště. Krnov je spolu s Opavou jediným městem českého Slezska, jehož půdorys má zřetelně předlokační původ, to znamená, že je zřejmé, že existoval již dříve než města zakládaná na pravouhlém rastru v rámci vrcholné středověké (německé) kolonizace a že byl střediskem okolní oblasti ještě před tímto obdobím. Sídlo vzniklo v místě cesty přicházející z Olomouce přes Bruntál (nyní ulice Revoluční), která se vidlicovitě rozdvajila do směru na Glubczyce (Svatého Ducha – Hlubčická) a Holasovice (nám. Minoritů – Opavská). Jádru města tvořil soudkovitý prostor, rozdělený domovními bloky na hlavní Dolní rynek a severněji položený Horní rynek. Základ kostela sv. Martina pochází z přelomu 13. a 14. století, ale nějaký kostel v Krnově nepochybně existoval již dříve. Hlavní formování města bylo ukončeno ve druhé polovině 13. století, kdy byl také založen klášter minoritů poblíž Opavské brány. Okružní ulice kolem města, z níž se dochovala severní část (ulice Požárníků), existovala již v této době, stejně jako špitál s kostelem sv. Ducha při Hlubčické bráně. Krnovská předměstí se rozvíjela od druhé poloviny 14. století. Krnov byl již ve středověku hlavním městem Krnovského knížectví, ale sídelním městem se stal až v 16. století, kdy byl vybudován zámek při Horní bráně. Ve druhé polovině 17. století bylo město opevněno mohutným prstencem bastionového opevnění a stalo se tak významnou pevností. Koncem 17. století vzniklo z iniciativy minoritů poutní místo na kopci Hradisko s dřevěnou kaplí, kterou na počátku 18. století nahradil velký dvouvěžový poutní chrám Panny Marie Sedmibolestné (dnešní poutní místo Cvilín). Po pruské anexi se Krnov stal pohraničním městem a roku 1746 zanikla i samostatnost Krnovského knížectví. Z historického jádra města dnes zůstaly pouze fragmenty. Půdorysná stopa středověkého města je v hlavních obrysech zachována, ale vybouráním bloků domů uvnitř jádra města vzniklo příliš velké disproporční náměstí. Na zámeckém náměstí se dochoval soubor šesti měšťanských domů s podloubím, další domy se dochovaly na Hlavním náměstí a v Hobzíkově ulici. Mimořádnou hodnotu představuje poutní místo Cvilín, jehož areál je od roku 2018 národní kulturní památkou.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: areál poutního kostela na Cvilíně, historické jádro města se středověkou parcelací a s fragmenty kompaktní zástavby kolem náměstí a drobnější zástavby přilehlých ulic, zámecké náměstí, areál Minoritského kláštera

Vítkov byl založen, stejně jako mnohá další města v Nížkém Jeseníku, koncem 13. století. Náměstí mělo typický téměř čtvercový půdorys, z něhož v rozích vybíhaly ulice. Do historického jádra patřila také navazující zástavba kolem dnešních ulic Oderská a Opavská. Počátek novodobé proměny města je spojen s požárem roku 1851, po němž následovala rozsáhlá přestavba v poměrně prostých architektonických formách. Stavební rozvoj zaznamenalo město po I. světové válce, ovšem bez promyšlené urbanistické koncepce (výrobní závody byly umísťovány do sousedství obytných čtvrtí). Na konci II. světové války byly v průběhu osvobozovacích bojů budovy na jižní a východní straně náměstí zničeny a později byla zdemolována prakticky veškerá zástavba historického jádra kromě západní strany náměstí. Poválečná výstavba přes své problematické architektonické hodnoty alespoň v základních rysech respektovala někdejší urbanistickou strukturu. Teprve „zprůmyslněné stavebnictví“, reprezentované panelovými domy budovanými od konce 60. let, znamenalo totální rozvrat tradičního městského celku. Dnešní náměstí je velkým parkovištěm „oživeným“ ostrůvkem nepříliš vhodně zvolené zeleně (vzrostlé smrky).

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: fragmenty historického půdorysu náměstí

Dolní Benešov vznikl patrně jako osada kolem cesty spojující Opavu s Hlučínem. S povýšením na město koncem 15. století nepochybně došlo k založení nového urbanistického celku mezi tranzitní cestou a středověkou tvrzí, později přestavěnou na zámek. Dosavadní ves se stala zemědělským předměstím. Jádro města tvoří čtvercové náměstí, z něhož vybíhají jen tři ulice. Součástí sídla byl patrně již od jeho založení kostel v poloze na severozápad od náměstí. Město bylo chráněno velkými rybníky, které však limitovaly jeho rozšíření. Novodobý vývoj se proto odehrával převážně kolem opavsko-hlučínské silnice. Koncem 19. století byla při opavské silnici vybudována novogotická kaple Povýšení sv. Kříže, která se stala spolu s opavskou cestou a cestou do Bolatic jádrem nové rodinné zástavby. V období od II. světové války po dnešek se Dolní Benešov značně rozrostl a náměstí se ocitlo v klidové poloze na okraji obce. V posledních letech bylo úspěšně revitalizováno a může být vzorem pro ostatní podobná veřejná prostranství v kraji.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: panoramatické hodnoty města v poloze u vodní plochy, náměstí se středověkou parcelací a fragmenty původní kompaktní zástavby

Starý Bohumín zřejmě existoval jako osada již dříve, ale jako městečko vznikl ve 13. století na významné obchodní cestě při jejím přechodu přes řeku Odru. Byl založen na pravidelném pravoúhlém půdorysu. Hlavní komunikace procházela východo-západním směrem přes jižní stranu obdélníkového náměstí a dále přes řeku k bohumínskému hradu a levobřežní části sídla (dnešní Chalupki), která po prohrané válce roku 1742 připadla Prusku. Odtržení tohoto předměstí znamenalo počátek stagnace Starého Bohumína. Již v polovině 19. století se sice město stalo důležitým železničním uzlem, ale rozvíjelo se jako Nový Bohumín kolem nádraží, které bylo od Starého Bohumína značně vzdáleno. Díky tomu se dodnes dochoval středověký půdorys starého města včetně hmotové skladby a barokních a klasicistních budov. Náměstí bylo nově upraveno a stalo se z něj příjemné a poměrně živé veřejné prostranství.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: náměstí se středověkou parcelací a fragmenty původní kompaktní zástavby s dochovanou hmotovou skladbou, poloha na pravém břehu řeky Odry

Klimkovice leží v severovýchodní části Oderské brány na nevýrazné ostrožně nad tokem Polančice a jejím bočním přítokem. Lokační půdorys Klimkovic se řadí mezi typická slezská (opavská) městská založení, charakterizovaná dvojicí rovnoběžných hlavních ulic, mezi nimiž je vymezeno náměstí. Uprostřed náměstí stála radnice a na jeho jihozápadním okraji při vstupu do města kostel. V 15. století byla vybudována tvrz, později přestavěná na zámek. Současně s hlavním náměstím bylo zřejmě založeno i západní Horní předměstí v podobě rozšířené ulice, ukončené v 16. století hřbitovním kostelem. Město se významně rozšířilo zejména ve 20. a 30. letech 20. století o pravoúhle koncipovanou čtvrť rodinných domků severně od osy Horní předměstí – hlavní náměstí. Další domy vyrůstaly převážně neorganizovaně. Během osvobozovacích bojů r. 1945 bylo město značně poničeno, ale historické jádro s patrovými domy kolem náměstí a souvislým podloubím na jižní straně zasaženo nebylo. Pozdější dopravní řešení se jádra města, s výjimkou silnice protínající Horní předměstí, významně nedotklo. V 70. a 80. letech vyrostlo v Klimkovicích mnoho rodinných domů a také objekty občanské vybavenosti (školy). V té době však byla zbořena celá západní část náměstí a nahradila ji nevhodně řešená obchodní novostavba, kvůli níž se město nestalo památkovou zónou. V současné době náměstí nepůsobí přívětivým dojmem, je v podstatě velkým parkovištěm. V roce 1994 byl vybudován nový lázeňský komplex u bývalé vsi Hýlov, který proměnil Klimkovice na lázeňské město.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: náměstí s částečně dochovanou středověkou parcelací a fragmenty původní kompaktní zástavby, areál zámku

Starý Jičín leží ve strategické poloze v Moravské bráně na komunikační spojnici Podunají s Horním Slezskem. Bylo logické, že zde na osamoceném kopci vyrostlo patrně slovanské hradiště a později nejvýznamnější hrad celé oblasti. Díky hradu mělo sídlo předpoklady stát se střediskem panství celé oblasti, ale kvůli nedostatku vody se jím stal Nový Jičín, založený ve 13. století východně od hradu. Novému městu nemohl Starý Jičín konkurovat, přesto byl již ve středověku městečkem. Osu půdorysu sídla tvoří stará dálková cesta od Palačova přicházející z jihozápadu. V prostoru městečka se komunikace vidlicovitě rozšířila v trojúhelníkové náměstí. Dodnes patrný oválný tvar jádra sídla je dokladem dřívějšího opevnění. Starý Jičín tvořilo kromě městečka i vesnické osídlení (Vlčnov, Jičina). Hrad byl funkční ještě v 18. století, ale neposkytoval dostatečný komfort, takže jako sídlo šlechty byl nově vybudován v 18. století zámek východně od městečka. Od 19. století Starý Jičín stagnoval. V důsledku modernizací zanikaly maloměstské domy s dřevěnými podsíněmi na náměstí, zámek byl necitlivě přestavěn na školu, hrad se změnil na zříceninu zarůstající lesem. Ve druhé polovině 20. století byl celý areál zámku znovu nevhodně modernizován a celá severozápadní strana náměstí byla zbořena kvůli novostavbě nákupního střediska s poštou. Náměstí dnes dělá dojem spíše venkovské návsi s dominantní asfaltovou komunikací, ostrůvkem betonové dlažby s kašnou a jedinou lavičkou.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: areál zříceniny hradu Starý Jičín jako krajinná dominanta, náměstí s částečně dochovanou středověkou parcelací a fragmenty původní kompaktní zástavby

Jablunkov vznikl ve strategické poloze v širokém údolí Jablunkovské brázdy, která ústí do Jablunkovského průsmyku jako významného místa na zemské hranici (dříve hranice Těšínska a Uher). Přes relativně příznivé přírodní podmínky bylo území osídleno teprve ve 14. a 15. století, hlavní velká vlna pasekářské kolonizace přišla však až v 16. století. Ta teprve vytvořila podmínky pro rozvoj sídla městského typu. Jádrem pravoúhlého půdorysu historického Jablunkova je jako u jiných slezských měst protáhlé náměstí vklíněné mezi dvojici rovnoběžných ulic. Tranzitní roli původně měla severozápadní ulice, ale po vybudování nové císařské silnice do Žiliny (konec 17. stol.) byla doprava přes náměstí vedena diagonálně. Pozdější zástavba se rozvíjela severovýchodně od náměstí směrem k Olši. Ještě v roce 1836 bylo sídlo s výjimkou několika roztroušených usedlostí kompaktní, tvořené z velké části dřevěnými, tzv. podsíňovými domy. Již od té doby se začala rozšiřovat rozptýlená zástavba po celém katastru. Vlastní město se rozvíjelo především na jižní straně, kde byla vytyčena v první polovině 20. století pravoúhlá síť ulic. V období socialismu bylo jádro města narušeno zbouráním dvou domů na kratších stranách náměstí kvůli rozšíření silnice. Předměstská zástavba severovýchodně od náměstí téměř zcela zanikla a nahradilo ji panelové sídliště. Nově vybudovaný obchvat města a zklidnění dopravy přes centrum vytvořily předpoklady pro to, aby náměstí bylo revitalizováno do podoby důstojného centra města.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: náměstí s částečně dochovanou středověkou parcelací a fragmenty původní kompaktní zástavby

Novodobé hodnoty – zástavba 19. a první poloviny 20. století – městské třídy a vilové čtvrti

Slezská Ostrava se vyvíjela od Moravské Ostravy odlišně. Sídlo má bezpečně předkolonizační původ, jeho středověký půdorys však není znám. Řekami Ostravicí a Odrou vedly zemské hranice Moravy a Slezska a ani za I. republiky nebyla vůle území s Moravskou Ostravou sjednotit. Novodobý urbanistický vývoj zde byl plně ve znamení těžby uhlí, doly vznikaly na mnohých místech katastru a vedle nich rostly hornické kolonie. Jejich územnímu rozložení odpovídala i výstavba škol. Městečkem se Slezská Ostrava stala až ve druhé polovině 19. století, městem až v roce 1920. Kvůli výrazně svažitému terénu a míře devastace důlní činností se tady městská zóna omezila na nevelké území nad řekou v oblasti Zámostí, z něhož se do dnešní doby bohužel zachovalo jen torzo v podobě radnice. Na svahu nad Zámostím a na Hladnovském kopci vznikla vilová čtvrť. Některé reprezentativní vily vysoké architektonické úrovně byly vyhlášeny kulturními památkami (Liskova vila aj.).

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: vilová čtvrť na svahu nad Zámostí a na Hladnovském kopci

Mariánské Hory představují poměrně kvalitní novodobý urbanistický celek. Od roku 1902 se začala realizovat výstavba podle zastavovacího regulačního plánu architekta a urbanisty Camilla Sitteho. Na podkladě jeho plánu vznikla diagonála Korunní ulice, spojující okraj původní staré vsi s jihovýchodním rohem mariánskohorského katastru, která současně zkracovala spojení s Moravskou Ostravou. Na začátku této osy vzniklo malé náměstí s radnicí. Hlavní dominantou se však stal velký dvouvěžový kostel z let 1905 až 1908, doplněný farou a školou. Před ním vzniklo v meziválečném období nové náměstí (Stojanovo). Území mezi ulicemi Korunní, Kollárovou, Boleslavovou a 28. října bylo zastavováno postupně, převážně za I. republiky. Městská zástavba v tomto prostoru a vilové čtvrti (např. Zátíší) se jako urbanistické soubory dochovaly v uspokojivém stavu. Pozoruhodná je také kompletně dochovaná bývalá kolonie jámy Ignát v oblasti kolem ulic Bendlovy, Slévárenské a Daliborovy.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: městská zástavba mezi ulicemi Korunní, Kollárovou, Boleslavovou a 28. října, vilové čtvrti, bývalá kolonie jámy Ignát

V jižním sektoru došlo v období I. republiky k propojení Vítkovic, Hrabůvky a Zábřehu. Propojující prvek vytvořila na katastru **Zábřehu** svébytná čtvrť rodinných domů Družstvo, vystavěná na pravoúhlém rastru s centrálním obdélníkovým náměstím (Generála Svobody). Čtvrť byla později rozdělena výstavbou železniční trati, tzv. Polanecké spojky. Starý Zábřeh jako někdejší venkovské sídlo s kostelem a zámečkem ve svém centru byl v duchu socialistického urbanismu 80. let 20. století brutálně narušen dopravním řešením nového sídliště. Vzniklý mix panelových domů, typových objektů občanské vybavenosti, kapacitních komunikací a rodinných domků nelze nazvat koncepcí, natož hodnotou. Lepšího výsledku bylo dosaženo při budování Nového Zábřehu, kde byla po II. světové válce zahájena výstavba vzorného sídliště mezi rozestavěnou železniční tratí Polanecké spojky a Bělským lesem, přejmenovaného později na Stalingrad. Jádrem souboru, postaveného v duchu socialistického realismu, bylo náměstí SNP v Zábřehu s kulturním domem, obchodním domem, poštou a poliklinikou. Občanská vybavenost pokračovala v parteru hlavní ulice (Rodimcevova), směřující na osu náměstí. Koncepce později budovaných panelových sídlišť je čitelná více z výkresů než z pohledu jeho obyvatel, přesto lze některé jejich části hodnotit pozitivně hlavně z důvodu příznivého měřítka a dostatku zeleně.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: čtvrť bytových a rodinných domů Družstvo, náměstí SNP v Zábřehu a zástavba pokračující podél ulice Rodimcevova

V období II. světové války měla průmyslová Ostrava pro nacistickou válečnou mašinerii klíčový význam, a proto zde i v této době pokračovala výstavba nejen výrobních celků a dopravní a technické infrastruktury, ale i výstavba bytová. Na území **Hrabové** postavily Vítkovické železárny pro své zaměstnance obytný komplex Šídlovec. Z urbanistického hlediska promyšleně řešený celek 44 domů s centrálním náměstím poskytuje i dnes kvalitní podmínky pro bydlení.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: obytný komplex Šídlovec

Na katastru **Hrabůvky**, mezi dnešními ulicemi Edisonovou a Zlepšovatelů, byl vybudován ojedinělý urbanistický soubor Jubilejní kolonie, který – přestože není jako celek památkově chráněn – tvoří zajímavou kompozici obytných domů s vnitřními dvory a centrální osou veřejného prostranství. Součástí souboru je také veřejná, dodnes činná knihovna. Po II. světové válce se v Hrabůvce, stejně jako v Zábřehu a Porubě, uplatnil nejprve málo nápaditý „kasárenský“ urbanismus „dvouletkových“ obytných domů, řazených v pravidelných odstupech paralelně vedle sebe. Pozdější panelová sídliště v Hrabůvce mají obdobnou strukturu jako sídliště v Zábřehu, ale panelové domy jsou obecně vyšší. V osmdesátých letech bylo budováno na Hrabůvku navazující panelové sídliště Dubina, kde již nelze hovořit o hodnotách, pouze o „urbanismu jeřábových drah“.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: urbanistický soubor Jubilejní kolonie

Opava se stala po prohrané prusko-rakouské válce r. 1742 hlavním městem tzv. Rakouského Slezska. Po zbourání opevnění na počátku 19. století vznikl prostor pro další rozvoj města. V období od poloviny 19. století do I. světové války byla urbanisticky přetvořena do podoby zemského hlavního města, byly postaveny nové administrativní, školní i vojenské budovy. Kompozičním základem novodobé Opavy se stal parkový pás okružní třídy kolem jižní poloviny městského jádra, napodobující ve skromnějším duchu vídeňskou okružní třídu. Architektura domů byla velmi různorodá a zdobná, namísto klasicismu se uplatňovala novorenesance a jiné historizující styly. Urbanistický rozvoj města vyvrcholil v 90. letech 19. století a počátkem 20. století, kdy byl mj. zbourán knížecí zámek a na jeho místě vystavěno zemské muzeum. Reprezentativní čtvrti činžovních domů se rozšiřovaly v prstenci od východního nádraží až ke krnovské trati a západnímu nádraží, a zástavba se dále rozvíjela kolem Olomoucké ulice i za trati, kde byla vytyčena klasicizující urbanistická kompozice Goethova (Horova) náměstí. Obohacení urbanistické struktury o nová náměstí se stalo pro Opavu tohoto období charakteristickým. Platí to o Vilémově náměstí (náměstí Slezského odboje), Jahn Platzu (Denisovo náměstí), Rochowenského (Bezručově) náměstí, náměstí Markt Platz (Joy Adamsonové), náměstí Friedenthal Platz (Vaškovo náměstí) a náměstí Františka Josefa (Republiky). Pro vilovou zástavbu jižně od města byly zpracovány regulační plány. Další směr rozvoje byl veden severním a severozápadním směrem, kde došlo k napřímení řeky. Uvolněná plocha byla protřata novou radiálou prodloužené ulice Pekařské, od níž byly vytyčeny další ulice. Počátkem století byly zřízeny nové Městské sady při řece Opavě, vybavené i plovárnou a sportovním hřištěm. Ve 20. letech 20. století byly vystavěny další vilové čtvrti, například na Kylešovickém kopci, jejímž jádrem se stal komplex státních bytových domů a veřejných staveb. Obytné čtvrti vznikly také v prodloužení Horova náměstí a mezi Městskými sady a Jaktáří. Nejvýznamnější stavbou 30. let byl kostel sv. Hedviky od Leopolda Bauera, kolem něhož vyrostla čtvrť nájemních a řadových rodinných domů. Na konci II. světové války bylo město z velké části zničeno. Intaktně dochovány zůstaly cenné městské čtvrti na Kylešovickém kopci a jihozápadně od městského jádra.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: parkový pás okružní třídy, reprezentativní čtvrti činžovních domů z počátku 20. století, urbanistická kompozice Horova náměstí, náměstí Slezského odboje, Denisova náměstí, Bezručova náměstí, náměstí Joy Adamsonové, Vaškova náměstí, náměstí Republiky; vilové čtvrti z počátku 20. století a meziválečného období

Nový Jičín se výrazně rozvíjí od poloviny 19. století, kdy se postupně stal nejdůležitějším městem moravského Poodří. Kromě soukenictví a výroby klobouků zde vznikají i další odvětví (státní tabáková továrna aj.). Významným impulzem rozvoje byla výstavba císařské silnice z Hranic do Příbora (1785) a obecně výhodná poloha města na křižovatce významných komunikací. Mezi Jičínou a starojičínskou silnicí byla vytyčena přímka reprezentativní Goethovy třídy (dnes Divadelní). Podél ní byly situovány nové veřejné budovy, jako krajský soud, areál škol, spolkový dům atd. Vznikla také reprezentativní okružní třída (Tyršova, Gen. Hlad'ó) a roku 1916 velký městský park (Smetanovy sady). Mezi dnešní Divadelní a Slovanskou ulicí vznikla honosná vilová čtvrť. Také severovýchodně od centra se rozvíjela náročnější výstavba v územní rezervě mezi Novosady, Hoblíkovou ulicí a řekou. Kolem ve městě nejstarších vil bratří A. a J. Hückelových byl založen neobyčejně velký krajinářský park. Nová uliční síť je důsledně pravoúhlá, mimo jiné díky staršímu systému parcelace. Ve 20. a 30. letech rozvoj města pokračoval. Nejvýraznějším komplexem veřejných budov z té doby byl areál českých škol na západním okraji města.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: zástavba kolem Divadelní třídy, zástavba kolem okružní třídy (Tyršova, Gen. Hlad'ó), vilová čtvrť mezi Divadelní a Slovanskou ulicí, Smetanovy sady

Příbor zaznamenal na přelomu 18. a 19. století explozi předměstské zástavby. Došlo k propojení se sídly Benátky, Vésky a Klokočov do jedné souvislé aglomerace. Příčinou byl rozmach soukenictví a exportu jeho výrobků díky nové silnici z Hranic do Těšína. Dalším impulzem bylo vybudování železnice

ze Studénky do Štramberka. Nová reprezentativní výstavba se nerozvíjela na spojnici města a nádraží, ale mezi historickým jádrem a piaristickou kolejí. Vyrostly zde monumentální novostavby měšťanských škol a české zemské reálky, další významné stavby vznikaly i na jiných místech předměstí. V prvních desetiletích 20. století došlo k nárůstu obytné zástavby převážně rodinnými domy, ovšem bez výraznější koncepce. Po roce 1945 byly zbořeny některé rázovité uličky a novostavby bytových domů a občanské vybavenosti vznikaly i ve starších částech města.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: zástavba mezi historickým jádrem a budovami piaristického kláštera

Frýdek-Místek vznikl roku 1943 spojením slezského města Frýdku a moravského Místku. Řeka Ostravice zde, stejně jako v Ostravě, tvoří historickou hranici Moravy a Slezska. Novodobý urbanistický vývoj **Frýdku** byl vyvolán rozvojem textilní výroby, vznikem Karlovy huti mezi Frýdkem a Leskovcem, ale zejména vybudováním nádraží v roce 1871. Novou hlavní třídou se stala Císařská silnice (třída T. G. Masaryka) v úseku mezi nádražím a starým městem, kolem níž se stavěly reprezentativní veřejné budovy, zejména školy a finanční ústavy. Kompozici dotváří kolmo na hlavní třídu vedená ulice Husova s cihlovým evangelickým kostelem jako pohledovou uzávěrou. Z vilové zástavby na severovýchodních svazích, budované za I. republiky, se bohužel zachovalo jen torzo, území bylo v 80. letech asanováno a zástavba nahrazena panelovými sídlišti s nevhlednými budovami občanské vybavenosti. Poslední ranou urbanistické struktury města bylo protažení hlavní třídy mezi zámek a poutním kostelem směrem do Místku (ulice Revoluční), ale hlavně silniční průtah z Místku do Českého Těšína (dnešní Hlavní třída).

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: zástavba kolem třídy T. G. Masaryka v úseku od ulice Slezské po Hlavní třídu, torzo vilové čtvrti na severovýchodním svahu

Velký rozvoj zástavby **Místku** nastal po polovině 19. století a pokračoval i za I. republiky. Nové městské bloky vyrůstaly kolem historického jádra, zejména na východní straně. Zástavba se rozvíjela také kolem Císařské cesty, spojující Místek s Frýdkem přes Koloredov, a hlavně kolem nové spojnice do Frýdku, vedené severovýchodně od náměstí přes nový most směrem k nádraží. V předměstské zóně Místku vyrůstaly na pravouhlém rastru ulic převážně rodinné domky. Z městské zástavby této doby se dochovaly spíše jen jednotlivé, převážně novorenesanční budovy než urbanistické celky. V 60. až 80. letech totiž město postihla celková přestavba, zachováno bylo jen vlastní náměstí, kostely a některé veřejné budovy. Zbytek města se proměnil na velké sídliště, jeho půdorysná struktura byla zcela změněna. Silniční průtah městem (Hlavní ulice) byl bezohledně proražen mezi historickým jádrem a novodobou centrální částí, která musela ustoupit. Důsledky socialistického urbanismu 20. století se ve Frýdku-Místku řadí mezi nejdestruktivnější v rámci celé České republiky. Pozitivní hodnotou města je parkový pás kolem řeky Ostravice jako živé veřejné prostranství a místo každodenní rekreace obyvatel.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: parkový pás kolem řeky Ostravice

Dnešní **Bohumín** v sobě zahrnuje dvě rozdílná města – historický Starý Bohumín a novodobý Nový Bohumín – spolu s několika přidruženými vesnickými sídly. **Nový Bohumín** byl založen v souvislosti s vybudováním nádraží roku 1847, které se stalo nejdůležitějším železničním uzlem Ostravska. V přímé návaznosti na výpravní budovy nádraží byly kolmo vytyčeny dvě souběžné ulice, z nichž ta východnější se stala budoucí hlavní osou města, při níž vzniklo obdélníkové náměstí (T. G. Masaryka). Náměstí obklopovaly veřejné budovy škol a radnice, závěr ulice tvořil novogotický kostel. Stavělo se výhradně z červených lícových cihel, podobně také v blízké Husově a Štefánikově ulici. Centrální část nového města zaujala poměrně velkou kompaktní plochu s velkým městským parkem na severovýchodě. Naproti tomu rodinné domky byly stavěny poměrně chaoticky jako izolované skupiny bez vazby na jádro města. Přestože mnohé původní domy byly zbourány a nahrazeny novou zástavbou různé architektonické úrovně, centrum Nového Bohumína se dodnes v zásadě zachovalo v původní podobě jako pozoruhodný příklad nově založeného města období industriální éry.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: zástavba městského centra kolem náměstí T. G. Masaryka ohraničená zhruba ulicemi Dr. E. Beneše, Štefánikovou, Vrchlického a nádražím

Krnov zaznamenal výrazný novodobý vzestup v druhé polovině 19. století jako centrum průmyslu a obchodu. Zásadní význam mělo pro město vytyčení nové silnice do Osoblahy a vybudování železničního uzlu r. 1872. Poloha nádraží dále od centra pod východním úpatím Bezručova vrchu umožnila rozvoj města tímto směrem. Koncepční výstavba nového Horního předměstí mezi starší zástavbou a nádražím pokračovala až do 30. let 20. století. Území mělo jasně definované hlavní osy tvořené albrechtickou a bruntálskou silnicí, mezi nimi byla vytyčena nádražní třída (dnes ulice Mikulášská). Systém příčných ulic dal celé čtvrti výrazně pravidelný urbanistický řád. Obdobně koncipovaná uliční síť se uplatnila i v další fázi rozvoje Horního předměstí. Nové obytné čtvrti se rozvíjely i na ostatních stranách vnitřního města. Vzniklá struktura byla velmi podobná kompozici tehdejšího Hradce Králové, třebaže měla výrazově odlišný německý ráz. Krnov byl bohužel těžce poškozen v závěru II. světové války, z historického jádra města zbylo jen torzo a dílo zkázy dovršila socialistická dostavba náměstí. Vnější obytné čtvrti byly narušeny jen minimálně, panelová sídlištní výstavba však nenavázala na předválečnou uliční síť. Urbanistickou hodnotu dochovanou z předválečné doby má část zástavby severní strany Revoluční ulice, fragmenty zástavby u náměstí Hrdinů a Smetanova okruhu, zástavba Libušiny ulice, sídliště na Opavském předměstí, a především vilové čtvrti jako důkaz někdejší prosperity města. Mnohé vily jsou památkově chráněny.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: část zástavby severní strany Revoluční ulice, fragmenty zástavby u náměstí Hrdinů a Smetanova okruhu, zástavba Libušiny ulice, sídliště na Opavském předměstí a vilové čtvrti z první poloviny 20. století

Třinec se vyvinul jako město z původní vsi díky založení hutního a železárenského areálu na pravém břehu Olše na konci 40. let 19. století, z něhož později vznikly Třinecké železářny. Dalším důležitým mezníkem bylo dokončení Košicko-bohumínské dráhy v roce 1871. Napojení na železnici podpořilo rozvojové možnosti železáren i města. Díky masivnímu přísunu pracovních sil vznikaly zejména dělnické kolonie a ubytovny, toto období bylo však charakteristické naprostou rezignací na koncepční formování urbanistické struktury. Od 90. let 19. století do II. světové války zaznamenaly železářny i třinecká aglomerace bouřlivý rozvoj a v roce 1930 byl Třinec povýšen na město. Jedinou částí, která měla městský charakter, byla ovšem nevelká oblast při ústí Nádražní ulice, omezená na západě Tyrkou a na východě železnicí. Charakterizovala ji pravoúhlá uliční síť s ne zcela souvislou blokovou zástavbou a obdélným náměstím Míru. Po roce 1946 došlo k integraci okolních obcí a v roce 1949 vznikl regulační plán autorů Alexy a Meduny, na jehož základě bylo nově zastavěno náměstí Míru a na rozhraní Třince a Lyžbic vyrostla podél Jablunkovské ulice nová obytná čtvrť osově komponovaná ve smyslu principů socialistického historismu s parkovým prostranstvím a budovou školy v jejím středu. Mezi Komenského a Jablunkovskou ulicí byly vybudovány polouzavřené domovní bloky a na jihovýchodním okraji čtvrti bylo vymezeno obdélné náměstí (T. G. Masaryka) ve stylu socialistického realismu (Sorely). Bloková kompozice pokračovala podél Jablunkovské ulice i dále, ale již v panelové technologii. Přes schematický charakter zástavby se jedná o ojedinělý městotvorný počín na území Třince. Pozdější panelová sídliště ani kobercová zástavba rodinnými domy městotvornou povahu nemají.

Shrnutí hlavních urbanistických hodnot: zástavba a park v prostoru náměstí Míru, obytná zástavba polouzavřených bloků komponovaná podle zásad socialistického historismu podél Jablunkovské ulice, náměstí T. G. Masaryka

V ostatních městech kraje buď klasická městská zástavba nikdy nevznikla (Kopřivnice, Kravaře), nebo byla natolik narušena (Orlová), že nelze hovořit o urbanistických hodnotách, pouze o hodnotách jednotlivých, většinou památkově chráněných objektů.

Sorela je termín používaný pro zástavbu tzv. socialistického realismu (socialistického historismu). Monumentální historizující styl je obecně oblíben u všech totalitních režimů. Jednou z jeho forem je socialistický realismus, který k nám byl importován ze Sovětského svazu a uplatňoval se ve výstavbě v našich zemích v 50. letech 20. století, v období nejtužšího stalinismu. Výrazově čerpal z klasicismu, v českých zemích též z renesance (obloučkové štíty a atiky, sgrafita) a z lidové architektury (ornamenty na fasádách). Pomineme-li ideologický obsah a těžkopádnou zdobnost, nelze obytným souborům z tohoto období upřít zdařilé a nadčasové urbanistické řešení, které vytváří hodnotné městské prostředí s hierarchií ústředních, veřejných a klidových poloveřejných prostor, pracuje s parterem, v němž jsou umístěny obchody a služby, a čitelnou kompozicí a zdůrazněním lokálních dominant usnadňuje orientaci v území.

Na území Moravskoslezského kraje se v menší míře tento styl projevil snad v každém větším městě, nejvíce se však uplatnil při budování „nových měst“ Ostravy-Poruby, Havířova a Karviné. Pro jeho nesporné urbanistické kvality jsou některé soubory památkově chráněny. Nejhodnotnějším dokladem této doby je zástavba I. až III. obvodu Ostravy-Poruby, popsána výše v rámci oddílu *Městské památkové rezervace a zóny - novodobé hodnoty*.

Počátky **Havířova** jako města spadají do období od roku 1946, kdy se v rámci řízeného rozvoje palivové základny začaly budovat v dostupné vzdálenosti od dolů první zárodky sídlišť z tzv. dvouletkových domů. V roce 1955 bylo rozhodnuto, že sídliště v Šumbarku a v Dolních Bludovicích budou spojena a vznikne nové město, pro které byl vybrán název Havířov. Podélnou osou urbanistické kompozice se stala těšínská silnice v úseku od šumberského zámku a kostela, která se stala hlavním bulvárem (Hlavní třída). Nový městský celek se rozvíjel na obě strany od osy formou polouzavřených dvorů. Na rozdíl od Ostravy-Poruby, kopírující sovětské „klasicistní“ vzory, se zde inspirací pro zdobné prvky a architektonické detaily stala česká renesance. Přestože způsob použití těchto prvků může působit úsměvně, vzniklý urbanistický soubor vytváří podmínky pro kvalitní bydlení, jakého pozdější sídliště nedosáhla. Území není chráněno formou městské památkové zóny, pouze v rámci ochranného památkového pásma vyhlášeného kolem zámku a kostela v Šumbarku.

Novodobá **Karviná** začala být budována jako první z nových sídel Ostravska již v roce 1947, kdy bylo severně od Fryštátu založeno satelitní město Stalingrad s osovým bulvárem třídy Osvobození. V první etapě, na přelomu 40. a 50. let, se v území vymezeném dnešními ulicemi Na Vyhliďce, U Bažantnice, Zakladatelskou a Havířskou stavělo ještě částečně v tradicích funkcionalismu pouze s omezeným vlivem sovětských vzorů (nám. Budovatelů), což dalo vzniknout méně kompaktní zástavbě, než jaká je pro Sorelu typická. Ve druhé fázi již vznikl soubor vysloveně v duchu socialistického realismu, jehož základem je mimořádně velké parkové náměstí s kulturním domem uprostřed, situované příčně k hlavní ose. Podél příčné osy je orientována také jižní část Stalingradu. Čtvrť je ale podstatně méně zdobná než zástavba v Porubě a Havířově. Díky Stalingradu, nazývanému od roku 1971 Nové Město, vzrostl mezi lety 1950 až 1961 počet obyvatel Fryštátu z cca 8 500 na cca 27 800.

Také v **Ostravě-Zábřehu** byla roku 1947 zahájena výstavba vzorného sídliště, přejmenovaného roku 1950 na Stalingrad. Situováno bylo mezi rozestavěnou železniční tratí Polanecké spojky a Bělským lesem. První obytné domy byly pouze monotónně řazeny kolmo, šikmo nebo podélně k hlavním ulicím. Obdobné zastavovací schéma bylo uplatněno ve „dvouletkové“ části nové Poruby i v Hrabůvce nebo Kunčičkách. Historizující pojetí sovětského typu se ve zjednodušené formě projevilo na jednotně řešeném celku náměstí SNP v Zábřehu. To bylo logickým vyústěním hlavní osy obytného souboru (ulice Rodimceva) v čele s kulturním domem. Kolem náměstí byly vystavěny i další významné budovy, jako obchodní dům, pošta a poliklinika. Průchody z náměstí k obytným blokům a celkové měřítko souboru se však porubské monumentálnosti a zdobnosti nemohou rovnat.

V **Třinci** zástavba v duchu socialistického historismu s charakteristickou osovou kompozicí a polouzavřenými bloky zahrnuje území mezi ulicí Komenského a Jablunkovskou, na severu ohraničené ulicí Mánesovou. Typická zdobnost Sorely se zde omezuje pouze na bloky kolem náměstí T. G. Masaryka s podlouhými a zdůraznění nároží vyššími objekty.

Urbanistické hodnoty vesnic (mimo VPR a VPZ)

Kromě vesnických památkových rezervací a zón se na území Moravskoslezského kraje vyskytuje ještě mnoho dalších vesnic s hodnotnou zástavbou nebo alespoň s původní urbanistickou strukturou, výrazným členěním plužiny nebo s výjimečnou polohou v krajině. Jsou to většinou sídla stranou pólů rozvoje a větších stavebních aktivit, vzdálená od center osídlení nebo hůře dopravně dostupná. V nich se dochovaly i celé soubory staveb, nesoucí stále znaky lidových domů charakteristických pro danou oblast. Některé z nich byly, většinou díky rekreačnímu využití, citlivě opraveny a slouží jako dobrý příklad.

Soustředěné obce starého sídelního území

Pro tento druh vsí je typický kompaktní charakter sídla. Působ vesnice spočívá v tom, že její intravilán je od polností zřetelně oddělen, domy stojí nedaleko od sebe, v našem kraji štítem obráceny k ulici nebo k návsi. Přes četné přestavby a dostavby se zejména na Opavsku (Brumovice, Hlavnice, Milostovice), Osoblažsku (Vysoká, Hlinka) a Hlučínsku (Třebom, Rohov) dochovaly vesnice s čitelnou strukturou ulicovky nebo návesní ulicovky. Struktura jednotlivých pásů traťové nebo délkové plužiny zde již není obvykle patrná.

Řadové vsi

K řadovým vsím patří velké lánové vsi, pro něž je charakteristická pravidelnost členění plužiny, která je v terénu vyznačená pásy dřevin kolmo k ose údolí (Petrovice, Janov, Valštejn, Hejnov). Malé vsi ve členitějším terénu mohou mít naproti tomu plužinu členěnou paprskovitě (Ruda u Rýmařova, Rešov). V oblasti Jeseníků mají domy obdélný půdorys a jsou převážně obrácené štíty do ulice. Na úrodném Moravském Kravařsku se dochovaly vsi s rozlehlými polouzavřenými nebo uzavřenými selskými dvory (Kujavy, Spálov). V odlehlých částech Nížkého Jeseníku, Hrubého Jeseníku a Zlatohorské pahorkatiny je dodnes zřetelné členění záhumenicové plužiny pásy vzrostlé zeleně.

Řetězové vsi a přírodní dvorcové vsi

Podbeskydské a beskydské řetězové vsi jsou obdobným typem jako řadové vsi, ale jsou méně uspořádané, domy jsou umístěny ve větších vzdálenostech od sebe a pásy plužiny jsou nepravidelné (Bordovice, Guty, Písek). Ve vyšších polohách se v enklávách kulturního bezlesí objevují jen jednotlivé usedlosti nebo malé osady. Valašské (Moravskoslezské Beskydy) nebo gorolské (Slezské Beskydy) pasekářské osídlení dodává Beskydám charakter obydlí na horách (Staré Hamry – Těšínok, Košařiska – Do Řepy, Bukovec – Bařiny). Trvalé obyvatelstvo však z těchto odlehlých poloh odchází a nahrazují je rekreatanti. Horské louky a někdejší políčka bohužel postupně zarůstají lesem.

Rozptýlená zástavba těšínskoleszského typu

Rozptýlená zástavba měla svůj svébytný půvab, pokud byla skutečně rozptýlená a mimo jádrové území obce existovaly v krajině jen jednotlivé usedlosti. Dnes pokrývá zástavba bez pevného řádu postupně celý katastr s výjimkou lesů (Václavovice, Vendryně, Návsí). Pokračování v tomto trendu nejen popírá její rozvolněný charakter, ale klade extrémní nároky na budování a údržbu infrastruktury. Členění plužiny (převážně úsekové) je v krajině dosud patrné tam, kde se „v malém“ stále zemědělsky hospodaří (Milíkov).

Veřejná prostranství na venkově

Zdařile upravených veřejných prostranství ve venkovských obcích v kraji není mnoho, ale jejich počet roste. Za všechny lze jmenovat například komplex veřejných prostranství ve Skotnici, nové veřejné prostranství ve Velké Polomi a nové veřejné prostranství v Malenovicích. V obcích, které byly dříve městy a díky podstatnému úbytku obyvatel statut města ztratily, bývá někdejší centrální veřejné prostranství stěží rozeznatelné, protože ho překryla tranzitní komunikace, případně se ocitlo v periferní poloze. Za minulého režimu nebyl zájem vytvářet veřejný prostor, kde by se občané neformálně setkávali, a toto dědictví je v mnohých sídlech stále patrné. Na svou revitalizaci čeká většina návsi a náměstí, jež slouží pouze jako parkoviště doplněné tzv. zelení, kterou tvoří obvykle skomírající trávník a několik jehličnanů. Na venkově mají lidé dost zeleně ve svých zahradách, případně v okolí obce, další zeleň v intravilánu znamená jen další obecní výdaje na údržbu. Z přírodních prvků úplně postačí několik listnatých stromů, poskytujících stín.

Veřejná prostranství ve městech

Úprava veřejných prostranství ve městech je na tom zpravidla o něco lépe než na venkově, je ale stále mnoho náměstí, která jsou jen křižovatkami průjezdných komunikací, již zmiňovanými asfaltovými nebo betonovými parkovišti, případně rozpačitými parčíky.

Náměstí

Pozitivním příkladem rehabilitace náměstí jsou náměstí v Dolním Benešově, v Horním Benešově, ve Starém Bohumíně. V památkově chráněných sídlech je náměstí, které je centrálním veřejným prostranstvím, upraveno většinou citlivě v souladu s okolní hodnotnou zástavbou.

Parky

Parky mají význam ve městech, kde je zelených ploch a míst pro každodenní rekreaci podstatně méně než na venkově. Mezi hojně navštěvované patří například rozlehlý park s vodní plochou mezi historickým jádrem Karviné (Fryštátem) a Darkovem přiléhající z jihozápadu k jezeru. Stal se vyhledávaným místem relaxace nejen pro obyvatele města, ale i pro lidi z okolních obcí, a dokonce ze sousedního Polska. Velmi využívaným veřejným prostranstvím parkového typu jsou také sady B. Smetany ve Frýdku-Místku, navazující na promenádu kolem řeky Ostravice. Obdobný parkově upravený prostor kolem řeky Olše má Český Těšín, dokonce s propojením na parky v polském Cieszyně. V Ostravě jsou asi nejlépe řešeným parkem Komenského sady s vazbou na nábřeží Ostravice. Populární je také rozsáhlý ostravský lesopark Bělský les mezi Zábřehem a Výškovicemi na jedné straně a Hrabůvkou a sídlištěm Bělský Les na straně druhé.

Další typy veřejných prostranství

Dalším typem veřejného prostranství je typ „bulvár“, široká městská ulice s dostatečným prostorem pro chodce, doplněná obvykle stromořadím. Typickým příkladem je Hlavní třída v Ostravě-Porubě. Od obyčejné městské ulice se liší velkorysími dimenzemi, širokými chodníky a také tím, že v prostředním pruhu mezi dvěma pásy zeleně je v tomto případě stezka pro pěší a cyklisty. Díky obydlenosti přilehlých domů a občanské vybavenosti v jejich parterech (obchody, restaurace, kavárny atd.) má tento bulvár všechny předpoklady udržet si postavení živého veřejného prostranství, o víkendu neporovnatelně rušnějšího ve srovnání s centrem Moravské Ostravy.

Volně přístupná dětská hřiště a nově také hřiště s tréninkovým vybavením pro dospělé (tzv. workoutová hřiště) patří také do kategorie veřejných prostranství. Uplatňují se zejména v místech vyšší koncentrace

bydlících obyvatel, na sídlištích, ale také v parcích nebo na vesnici. Jejich fungování klade vyšší nároky na údržbu, a proto je výhodné je budovat v místech dostatečné sociální kontroly.

Zvláštním druhem veřejných prostranství jsou areály budované ve volné přírodě pro podporu rekreační funkce území. V Moravskoslezském kraji je to například areál Horečky mezi Trojanovicemi a Frenštátem pod Radhoštěm s amfiteátre, stezkou v korunách stromů, zvoničkou a dalšími zajímavými prvky drobné architektury.

Cyklostezky

Mezi veřejná prostranství ve smyslu veřejného prostoru pro pobyt lidí patří také pěší trasy a cyklostezky. Posledně jmenovaných vznikla v Moravskoslezském kraji celá řada, a to jak v sídlech, kde jsou určeny pro každodenní dopravu obyvatel, tak v krajině jako spojnice výletních míst. Mezi nejvýznamnější počiny patří cyklostezka, která spojuje Bohumín s Ostravou a pokračuje přes Frýdek-Místek dále (s lokálním přerušením) až do beskydské Ostravice. Pokračováním směru z Bohumína podél Odry je cyklostezka do Poodří, která prozatím končí v Košatce, místní část Staré Vsi nad Ondřejnicí. Další hojně využívanou dálkovou trasou je cyklostezka/cyklotrasa z Krnova přes Opavu do Kravař, kterou lze (prozatím bez vlastního tělesa cyklostezky) pokračovat přes Dolní Benešov kolem Hlučinských jezer až do Ostravy. Nejnověji budovanou cyklostezkou je trasa kolem řeky Olše z Českého Těšína přes Karvinsko do Bohumína. Navazuje na ni cyklostezka do Ropice s vazbou na trasu až do Bukovce. Z dálkové cyklostezky nazvané *Střecha Evropy*, která má v rámci regionu směřovat z Budišova nad Budišovkou přes Odry až do Hranic na Moravě, byly dosud vybudovány jen dílčí úseky (Odry – Klokočůvek). Skvělým využitím bývalého tělesa trati je cyklostezka z Nového Jičína do Hostašovic.

Hustou sítí městských cyklostezek vynikají Frýdek-Místek a Bohumín, kde existuje ucelený systém, podporující udržitelnou mobilitu. Ve Frýdku-Místku je parkově upravený koridor kolem řeky Ostravice, který přirozeně propojuje městskou zeleň s volnou krajinou. Bohumínské cyklostezky spojují město s rekreačním zázemím kolem jezer. V Ostravě prochází část cyklostezky vedoucí podél Ostravice parkem Komenského sady a pokračuje po nábřeží řeky, které se postupně revitalizuje jako kvalitní veřejný prostor. Také Opavou vede síť cyklostezek, které jsou napojeny na dálkové cyklotrasy různých směrů. Stejně jako v Ostravě zde však některé úseky chybí, a cyklisté jsou tak vystavováni možnému konfliktu s motorovou dopravou. Pozitivní je, že se v obou městech situace zlepšuje. V Českém Těšíně vznikly cyklostezky hlavně v parkovém pásu kolem řeky Olše, který je propojen lávkou s parkem na polské straně. Solidní síť bezpečných cyklostezek s vazbou na dálkové cyklotrasy má též Kopřivnice jako člen *Asociace měst pro cyklisty*. Spolu s cyklostezkami byl na příjemný veřejný prostor přetvořen také parter panelového sídliště, které tvoří podstatnou část městské zástavby.

Uvedený výčet je pouze příkladný, nezahrnuje zdaleka všechny cyklostezky v kraji.

Významná symbolická a duchovní místa

Významná symbolická a duchovní místa jsou lidmi opakovaně navštěvovaná, protože pro ně mají zvláštní hodnotu. Nemusí to být jen kulturní nebo přírodní památky. V Moravskoslezském kraji je takovým místem nepochybně hora Radhošť s areálem Pustevny, o něž se kraj dělí se sousedním Zlínským krajem. Také vrcholy Lysé hory nebo Pradědu jsou pro mnohé obyvatele kultovními místy, které je nutné zdolat několikrát do roka. Novodobým symbolickým místem je Trojmezí na Hřčavě, kde se stýká česká, slovenská a polská hranice. V Ostravě se stalo tradicí vystoupat na přelomu starého a nového roku na haldu Emu, svá lokální symbolická místa mají zajisté i další města a obce v kraji.

Specifickým druhem symbolických míst jsou místa duchovního významu, poutní místa a křížové cesty. Některá slouží svému účelu kontinuálně, jiná obnovila svou duchovní tradici až v devadesátých letech

minulého století. Jsou to v abecedním pořadí Andělská Hora – Anenský vrch, Bruntál – Uhlířský vrch, Frýdek-Místek – Frýdek, Horní Lomná, Hrabyně, Hradec nad Moravicí se Slezskou kalvárií, Hřava, Krnov – Cvilín, Melč – Filipovice, Palkovice – Myslíkovské Lurdy, Spálov – Mariastein, Staré Hamry - Gruň, Starý Bohumín, Trojanovice - Radhošť, Tvrdkov – Ruda, Vyšní Lhoty – Prašivá. Z hlediska jejich dálkového působení v krajině jsou významné zejména Uhlířský vrch, Cvilín a Křížový vrch v Rudě u Tvrdkova.

Poutní areál s kostelem Panny Marie Sedmibolestné a Povýšení svatého Kříže na Cvilíně je národní kulturní památkou. Areál dotváří soubor čtrnácti kaplí křížové cesty s přístupovým schodištěm a kaplí. Také poutní areál kostela Panny Marie Sněžné v Rudě se souborem čtrnácti pískovcových zastavení byl v roce 2018 prohlášen národní kulturní památkou. Jedná se o mimořádně hodnotný celek jak svým zpracováním, tak situováním v krajině. Vyvrcholení křížové cesty, sousoší ukřížovaného Krista, je umístěno na nejvyšším bodě kopce, který je jedním z krajních vrcholů Nízkého Jeseníku, spadajícím do hanácké roviny. Místo tak poskytuje úchvatný výhled do krajiny. Výraznou pohledovou dominantou města a národní kulturní památkou je rovněž poutní barokní kostel Navštívení Panny Marie ve Frýdku s areálem křížové cesty. Kulturní památka areálu kostela Panny Marie Pomocné na Uhlířském vrchu je dokladem komplexně řešené barokní kompozice. Spolu s kostelem je chráněna čtyřřadá lipová alej. Vlastní zastavení křížové cesty jsou novodobá, vytvořená z různých druhů dřeva. Slezská kalvárie je označení pro křížovou cestu vedoucí z Hradce nad Moravicí na vrchol kopce Kalvárie. Křížová cesta je tvořena 13 zděnými bílými kapličkami. Kaple sv. Cyrila a Metoděje na Radhošti je spolu s okolním areálem také kulturní památkou. Do areálu náleží ještě krucifix a sousoší sv. Cyrila a Metoděje. Svěbytným poutním místem je spálovská Panna Maria ve Skále. Jedná se o kamenný oltář vytesaný do skály se sochou Panny Marie, připomínající zázračné uzdravení zraněného vojáka. Dřevěný kostel sv. Cyrila a Metoděje na Hřavě, v nejvýchodnější obci kraje, je poutním místem také pro občany sousední polské Jaworzynky, odkud každoročně vychází zpívající procesí.

Linie československého opevnění

V příhraniční krajině od Bohumína přes Hlučínsko, Opavsko až na Bruntálsko se výrazně uplatňuje linie opevnění, fortifikační systém budovaný v Československu v letech 1935 až 1938. Tvoří jej pěchotní sruby a lehké objekty, tzv. řopíky, chránící tehdejší státní hranici s Německem. Nejznámější je veřejně přístupný areál Hlučín-Darkovičky s muzejní expozicí, kolem nějž vede i naučná stezka.

Kulturní detail v krajině

Charakter naší krajiny utváří také symbióza drobných památek s přírodními prvky. Drobná sakrální architektura, budovaná u nás více než pět století, je pevně vrostlá do krajinného rámce naší země. Spolu s dalšími krajinnými prvky, terénním reliéfem, skladbou porostů, strukturou cest a toků dotváří podobu historické kulturní krajiny. Kapličky, zvonice, boží muka a poklony, kříže a smírčí kříže, ale také sochařské památky v terénu, jak je známe z procházek a toulek venkovskou krajinou, svou přítomností a projevem spoluvytvářejí kulturně historickou stopu území a tvoří charakteristický a neodmyslitelný doplněk krajiny, krajinný detail. Jsou představiteli paměti krajiny, jako kulturní prvky krajinné scény připomínají duchovní rozměr místa a zvyšují jeho estetickou hodnotu.

Původ těchto drobných staveb a prvků sahá sice již do dob předkřesťanských, nedílnou součástí sídel a krajiny jsou u nás od středověku, ale nejvíce dochovaných pochází z druhé poloviny 18. století a prvních dvou třetin 19. století. Každá z těchto památek má svůj život, svůj příběh, je svědkem proměňujícího se obrazu krajiny ve staletích, svědkem minulých událostí. Vesnice, v níž nenalezneme kapli, křížek ani

zvoničku, je spíše výjimkou. Tyto drobné památky představují sepětí krajiny s generacemi jejích obyvatel.³

Novodobým kulturním prvkem v krajině jsou rozhledny. Umožňují lepší orientaci v terénu, poskytují jinak obtížně dostupné pohledy na krajinu, motivují lidi k vycházkám do krajiny, a nepochybně tak kultivují jejich vztah ke krajině. Nejstarší rozhledny v Moravskoslezském kraji byly budovány turistickými spolky od 19. století (Cvilín), nejnovější vznikly nedávno (Velký Javorník), a s jejich výstavbou se počítá i do budoucna.

---

³ SPATHOVÁ, Jana. Klenoty naší krajiny. Sborník příspěvků ze semináře Kulturní detail v krajině, historické struktury krajiny. NPÚ. Kroměříž. 2017. ISBN 978-80-87231-50-0